

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Petra Cahová

**Právní postavení nezletilého a ochránce práv dětí
v civilním procesu**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14. 6. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 198 927 znaků včetně mezer.

Petra Cahová

V Praze dne 14. 6. 2021

Poděkování

Předně děkuji vedoucí mé diplomové práce paní JUDr. Ditě Frintové, Ph.D., za vstřícný přístup, konstruktivní podněty i za pomoc a motivaci po celou dobu psaní práce. Velké díky patří též mojí rodině a blízkým přátelům za to, že mi byli oporou v průběhu mých studií.

Obsah

Úvod	1
1. Vymezení základních pojmů	4
1.1. Civilní proces	4
1.2. Dítě, nezletilý, nejlepší zájem dítěte	5
1.3. Svěprávnost, procesní způsobilost	11
1.4. Zákonný zástupce, kolizní opatrovník	14
1.5. Ochránce práv dětí – pojem, působnost, pravomoci	19
1.5.1. Ochránce práv dětí jako kolizní opatrovník dítěte	22
1.5.2. Ochránce práv dětí ve vybraných evropských právních řádech	24
2. Nezletilé dítě jako účastník vybraných druhů civilního řízení	28
2.1. Nalézací řízení sporné	30
2.1.1. Nezletilé dítě jako žalobce	32
2.1.2. Nezletilé dítě jako žalovaný	34
2.2. Zvláštní řízení soudní – vybraná řízení ve věcech rodinně-právních	38
2.2.1. Řízení o povolení uzavřít manželství	40
2.2.2. (Předběžné) řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí	43
2.2.3. Řízení o určení a popření otcovství (rodičovství)	45
2.2.4. Řízení ve věcech osvojení	48
2.2.5. Péče soudu o nezletilé	50
2.3. Vykonávací řízení.....	56
2.3.1. Nezletilé dítě jako oprávněný ve vykonávacím řízení	58
2.3.2. Nezletilé dítě jako povinný ve vykonávacím řízení	60
3. Právní nástroje ochrany nezletilého v civilním procesu	62
3.1. Existující nástroje dle platné a účinné právní úpravy (<i>de lege lata</i>)	62
3.2. Zamýšlená právní úprava a úvahy <i>de lege ferenda</i>	64
Závěr	68
Seznam použitých zkratk	
Seznam použitých zdrojů	
Seznam použité literatury	
Seznam použitých článků	
Seznam použitých právních předpisů	
Seznam použité judikatury	
Seznam použitých ostatních zdrojů, včetně internetových	
Abstrakt v českém jazyce	
Abstract in English	

Úvod

**„Děti chtějí a mohou být součástí řešení,
jestliže jim k tomu dáme více příležitostí.“¹**

Žádná mezinárodní smlouva nebyla přijata tolika státy napříč celým světem jako Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením č. 104/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Díky tomu, že ji ratifikovalo 196 států, můžeme říct, že se jedná o univerzální dokument, který vymezuje základní stavební kameny práv dětí.² Člověk by snadno mohl nabýt dojmu, že když byla ÚPD podepsána takto vysokým počtem zemí, dětská práva nejsou v ohrožení. Jenže realita se ne vždy shoduje se vším, co je takzvaně „na papíře“. Faktické dodržování lidských práv obecně se v jednotlivých státech diametrálně liší bez zřetele k tomu, jaké mezinárodní závazky země převzala. Jinak tomu není ani v případě práv dítěte.

Česko ve světovém měřítku rozhodně nepatří mezi státy, kterým by ochrana lidských práv byla cizí, přesto si trůfám tvrdit, že (nejen) na poli dětských práv máme co dohánět. Předně je žádoucí vymýtit pozůstatky předlistopadového režimu, kdy děti byly používány jako „nástroj“ politické moci, a začít je vnímat jako rovnocenné lidské bytosti nadané schopností vyjádřit svůj názor (úměrně svému věku). Za největší potíže v tomto ohledu považuji pocit některých dospělých, že jsou to právě oni, kdo přesně ví, co je pro dítě nejvhodnější. Je sice pravda, že všichni dospělí také dříve byli dětmi, avšak málokdo si na to pamatuje.³ V konečném důsledku se tak může zdát, že na určitou věc je nahlíženo prizmatem nejlepšího zájmu dítěte, ovšem ve skutečnosti se stále jedná o perspektivu dospělých.⁴

Poněkud paradoxně může působit fakt, že nezletilí účastníci řízení se před soudem zpravidla neocitají vlastní vinou, nejčastěji za to mohou jejich rodiče. Tak například v roce 2019 se rozvod manželství dotknul minimálně 22 631 nezletilých dětí.⁵ Budeme-li vycházet z premisy,

---

¹ Republic of Croatia – Ombudsman for Children. *Summary Report on the Work of the Ombudsman for Children for 2019* [online]. Zagreb, březen 2020 [cit. 24. 3. 2021]. Dostupné z: <https://dijete.hr/en/reports-of-the-ombudsperson-for-children/>, str. 30

² VANDENHOLE, Wouter, Gamze Erdem TÜRKELLI a Sara LEMBRECHTS. *Children's rights: a commentary on the Convention on the Rights of the Child and its protocols* [online]. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019, 552 s. [cit. 10. 10. 2020]. Elgar commentaries series. ISBN 978-1-78643-313-8. Dostupné z: <https://ezproxy.is.cuni.cz/login?url=https://www.elgaronline.com/view/9781786433121/9781786433121.xml>, str. 1

³ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *The Little Prince*. United Kingdom: Egmont, 2016, 91 s. ISBN 978-0-6035-7282-1. str. 4

⁴ VANDENHOLE, Wouter, Gamze Erdem TÜRKELLI a Sara LEMBRECHTS. *Children's rights: a commentary on the Convention on the Rights of the Child and its protocols*. str. 66

⁵ Český statistický úřad. *Statistická ročenka České republiky – 2020. 4. Obyvatelstvo. 4-9. Rozvody podle počtu nezletilých dětí z manželství a pořadí rozvodu* [online]. 30. 11. 2020 [cit. 7. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/4-obyvatelstvo-1wi8z68bpg>

že nesezdaných párů se rozpadá cirka stejné množství jako manželství, lze odhadovat, že počet nezletilých, kteří jsou poznamenáni rozchodem svých rodičů, dosahuje až 45 000 ročně.⁶

Odloučení rodičů není zdaleka jediným důvodem, proč se soudy setkávají s nezletilými účastníky. V této práci však bude pozornost zaměřena toliko na některé druhy občanských soudních řízení. Kapitola 2.2 o zvláštních řízeních soudních bude redukována na ta řízení ve věcech rodinně-právních, o nichž se zmiňuje návrh⁷ zákona o ochránci práv dětí, který se stále nachází na počátku legislativního procesu v Poslanecké sněmovně a jemuž bude zasvěcena především kapitola 1.5, ale dílčí aspekty budou rozebírány i na ostatních místech.

Ačkoli Česká republika doposud nemá s institutem ochránce práv dětí žádnou zkušenost, mám za to, že jeho existence by dokázala posílit pozici dětí ve společnosti a snad i v samotném občanském soudním řízení. Věřím, že k potvrzení této hypotézy mi pomohou mimo jiné i zkušenosti slovenských sousedů, kde komisařka pro děti působí už více než 5 let⁸.

Po úvodním vysvětlení elementárních pojmů, jako je civilní proces, dítě a jeho nejlepší zájem, procesní (ne)způsobilost a zastoupení nezletilého, jakož i ochránce práv dětí, bude v části 2 pojednáno o právním postavení nezletilých ve vybraných typech civilního procesu. Nejprve se budeme věnovat nezletilému v postavení žalobce a žalovaného ve sporném řízení, následovat budou již avizovaná zvláštní řízení soudní ve věcech rodinně-právních a nakonec se podíváme na vykonávací řízení pohledem nezletilého oprávněného, ale i povinného, neboť téma tzv. dětských dlužníků, které společností rezonuje už dlouhé roky, nadále pokládám za aktuální.

V souvislosti s jednotlivými druhy řízení budou nastíněny nejpálčivější problémy spojené s procesní (ne)způsobilostí nezletilých, s jejich zastoupením a s nedostatečným zapojováním dětí do řízení. Pokusím se zanalyzovat, jak by mohla činnost ochránce práv dětí jejich procesní pozici zlepšit. Poukážu také na mezery, které lze v návrhu ZOPD nalézt.

Ve třetí části budou shrnuty myšlenky a závěry z předchozích kapitol, čímž bude poskytnut ucelený přehled dostupných právních nástrojů ochrany nezletilého v civilním procesu dle platné a účinné právní úpravy. Chybět nebudou ani plánované legislativní změny, jakož i úvahy *de lege*

---

⁶ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35–42.

⁷ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. *Sněmovní tisk 894/0 – Návrh poslanců Andreje Babiše, Heleny Válkové a dalších na vydání zákona o ochránci práv dětí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o ochránci práv dětí) vč. důvodové zprávy* [online]. 15. 6. 2020 [cit. 23. 9. 2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=894&CT1=0>

⁸ Úrad komisařa pre deti. *Správa o činnosti komisařa pre deti podľa § 5 odst. 1 zákona č. 176/2015 Z. z. o komisařovi pre deti a komisařovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov za obdobie roka 2016* [online]. Březen 2017 [cit. 24. 3. 2021]. Dostupné z: <https://komisarpredeti.sk/wp-content/uploads/2017/05/spraxxva-o-cxxinnosti-komisaxra-pre-deti-za-obdobie-roka-2016.pdf>, str. 7

ferenda, jak bychom mohli ještě více podpořit nezletilé účastníky civilního procesu, efektivněji hájit nejlepší zájem dítěte a eliminovat rozhodování způsobem „o nás bez nás“.

Hlavním cílem práce je podtrhnout nejvýraznější slabiny v současném systému ochrany práv nezletilého v civilním procesu a kriticky vyhodnotit, zda by potenciální účast ochránce práv dětí v občanskoprávním řízení mohla postavení nezletilých reálně posílit. Případně představit jiná řešení těch nejzávažnějších překážek, s nimiž se nezletilí v civilních řízeních nezřídka potýkají.

Kromě deskripce platné a účinné právní úpravy bude v práci použita též metoda komparativní, ať už půjde o srovnávání jednotlivých institutů v rámci českého práva nebo o komparaci s vybranými zahraničními právními řády. Uplatněn bude rovněž analytický přístup doplněný o kritické hodnocení, a to zejména ve vztahu k zamýšlenému návrhu zákona o ochránci práv dětí. Projeví se však i v úvahách *de lege ferenda*. V neposlední řadě budou některé problémy názorně demonstrovány na konkrétních případech nejen z judikaturní praxe soudů.

1. Vymezení základních pojmů

Aby mohl být podán srozumitelný a komplexní výklad o zvoleném tématu, je nezbytné nejprve definovat nejdůležitější pojmy, s nimiž se bude čtenář v celé práci setkávat. A protože všechno souvisí se vším, což v právu platí minimálně dvojnásob, budou se hned od počátku prolínat obě základní odvětví občanského práva – zahrnuta bude terminologie jak občanského práva procesního, tak občanského práva hmotného, neboť tyto dvě oblasti od sebe nelze striktně oddělovat. Pro srovnání budou uvedeny též definice vztahující se k jiným právním odvětvím, zejména veřejnoprávním.

1.1. Civilní proces

V teorii je pojem civilního procesu popisován jako „*soubor právních vztahů vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů při poskytování právní ochrany soukromoprávním a některým jiným právním vztahům.*“⁹ Slovy zákonodárce je občanské soudní řízení jednou ze záruk spravedlnosti a práva,¹⁰ soudy v něm projednávají a rozhodují spory či jiné záležitosti soukromého práva.¹¹ Civilní řízení soudní zpravidla směřuje k vydání autoritativního rozhodnutí, kterým mají být realizována práva účastníků řízení, přičemž obsah těchto práv vyplývá z hmotného práva (soukromého).¹²

V právním řádu České republiky jsou rozlišovány následující druhy civilního procesu: řízení nalézací, vykonávací, insolvenční, zajišťovací a rozhodčí.¹³ S ohledem na námět a rozsah práce budou předmětem hlubšího zkoumání pouze první dva vyjmenované – elementární – druhy civilního procesu. Okrajově budou zmíněna i řízení předběžná, respektive zajišťovací.

Nalézací řízení označuje takový typ civilního procesu, v němž soud zjišťuje, co je právem, případně právní poměry a jejich komponenty vytváří. Vykonávací řízení zase slouží k vynucení toho, co bylo shledáno právem, jestliže nedošlo k dobrovolnému splnění.¹⁴ Zajišťovací řízení nepředstavuje jeden ucelený proces, ale jedná se o pojem zastřešující různé instituty, jejichž společným účelem je poskytnutí předběžné ochrany práva nebo jeho výkonu, jsou-li v ohrožení.¹⁵

---

⁹ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první, Řízení nalézací: soudy, notářství, advokacie, exekutorské úřady, sporné řízení soudní, nesporná (zvláštní) řízení, rozhodčí řízení, mediace. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s. Student. ISBN 978-80-7502-076-5. str. 34

¹⁰ § 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹¹ § 7 OSŘ

¹² WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 36

¹³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 621 s. Právníké učebnice. ISBN 978-80-7380-714-6. str. 51

¹⁴ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 39–40

¹⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 53

Nalézací řízení je dále vnitřně diferenciováno na řízení sporné a nesporné. Ačkoli v teorii nepanuje shoda na tom, kde přesně se nachází linie, která by tyto dvě skupiny dokázala rozlišit bez výjimek, zákonodárce nejasnosti zčásti vyřešil přijetím zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, jenž představuje speciální úpravu vůči občanskému soudnímu řádu.¹⁶ Nelze však říct, že ZŘS reguluje výhradně nesporná řízení, naopak v něm najdeme procesní pravidla i pro některé specifické spory¹⁷ (např. o rozvod manželství).

I u vykonávacího řízení se setkáváme s dvojkolejností. První, poněkud tradičnější forma je obsažena v části šesté OSŘ a stojí na zásadě, že civilní proces probíhá od začátku až do konce u soudu – jde o soudní výkon rozhodnutí. Druhou variantou autoritativního vynucování splnění uložené povinnosti je pak vedení exekuce soudním exekutorem, jehož činnost je upravena především zákonem č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů.¹⁸

1.2. Dítě, nezletilý, nejlepší zájem dítěte

Dítě

Vývoj lidského jedince je složitý proces kvalitativních změn, který začíná již oplozením vajíčka a končí smrtí člověka. Pro každé období lidského života jsou charakteristické nějaké anatomické, fyziologické a psychické zvláštnosti.¹⁹ Člověk v nejranější éře svého života bývá označován pojmem „dítě“, nicméně jasné ohraničení této životní fáze nelze striktně vymezit, protože fyzický i mentální vývoj jakéhokoli jedince je naprosto individuální záležitostí. Jestliže ani rozsáhlé vědecké poznatky z rozličných oborů zabývajících se lidským tělem nepostačují k tomu, aby mohlo být všeobecně determinováno, kdy přesně přestává být jedinec dítětem, jak úspěšný asi bude humanitně orientovaný právník, který se o něco takového pokusí?

Úvodní odstavec této kapitoly naznačuje, že definovat univerzálně pojem dítě je úkolem dosti obtížným, možná i nadlidským, ale jelikož právo je proslulé tím, že si na akurátní definice potrpí, nevyhnuly se snahám o splnění této mise ani děti.

Na docela benevolentním základě je postavena Úmluva o právech dítěte, která dává smluvním státům určitou volnost, když v čl. 1 stanoví, že „[p]ro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě

---

¹⁶ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 40

¹⁷ ZAHRAVNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 52

¹⁸ tamtéž, str. 41

¹⁹ JIRSÁKOVÁ, Jitka, Ivana ŠMÍDOVÁ, Edita TRTÍKOVÁ. *Biologie dítěte*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014, 135 s. ISBN 978-80-7290-663-5. str. 8

vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ ÚPD tedy udává maximální věk člověka, kterému poskytuje zvláštní ochranu, a zároveň umožňuje národním zákonodárcům tuto hranici snížit.

Český právní řád v tomto ohledu *de facto* zachoval úpravu obsaženou v ÚPD, neboť v ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je stanoveno, že „[z]letilosti se nabyvá dovršením osmnáctého roku věku.“ Občanský zákoník však na rozdíl od ÚPD nepoužívá pojem zletilost v přímé souvislosti s výrazem dítě. Přestože slovo dítě se v OZ vyskytuje poměrně hojně, explicitně definováno tam není. Podobně je na tom i občanský soudní řád, v němž figurují hlavně termíny „nezletilé dítě“ a „svéprávnost“, ovšem namísto vysvětlení těchto pojmů je odkazováno na hmotněprávní úpravu.

V Listině základních práv a svobod, vyhlášené usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky, se s „dítětem“ setkáme na jediném místě, a to v čl. 32, jehož první odstavec zaručuje zvláštní ochranu dětem a mladistvým. Zde lze učinit krátký exkurz do odvětví trestního práva, pro něž je pojem mladistvý příznačný.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, za dítě označuje osobu mladší 18 let, avšak s výhradou „pokud trestní zákon nestanoví jinak“.²⁰ Jedním takovým příkladem je speciální úprava v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, jenž pracuje s pojmem „dítě mladší 15 let“ a osoby mezi (dovršeným) 15. a (nepřekročeným) 18. rokem věku pak nazývá právě mladistvými. Oba zmíněné výrazy jsou zastřešeny pojmem mládež.²¹ Také zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje zvláštní ustanovení o mladistvých.

S „mladistvým“ se lze dále setkat např. v Úmluvě o noční práci mladistvých zaměstnaných v průmyslu (revidované 1948) ze dne 10. července 1948, vyhlášené sdělením č. 460/1990 Sb., pro jejíž účely je mladistvým osoba, kterou je možno zaměstnávat, ale doposud nedosáhla zletilosti.²² Tato terminologie se odráží i v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, jenž garantuje příznivější pracovní podmínky mladistvým zaměstnancům.

Z hlediska zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, se dítětem rozumí nezletilá osoba, to znamená člověk mladší 18 let. Výjimku představuje nezletilé dítě, které nabylo plné svéprávnosti – tomu je sociálně-právní ochrana poskytována pouze v několika taxativně vyjmenovaných „oblastech, v nichž je žádoucí, aby byly chráněny všechny

---

²⁰ § 126 TZ

²¹ § 2 odst. 1 ZSVM

²² ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Čl. 32 (Ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých). In: WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

osoby mladší 18 let, přestože jinak jsou schopny samy realizovat svá práva a povinnosti,“ a navíc jen za předpokladu, že s tím toto plně svéprávné dítě souhlasí.²³

Protože nemalá část práce bude věnována rovněž zamýšlené právní úpravě, jež má dát vzniknout zcela nové funkci ochránce práv dětí, sluší se upozornit na ustanovení § 2 odst. 2 návrhu ZOPD, kde se podává, že „[d]ítětem se pro účely tohoto zákona rozumí osoba do dovršení věku 18 let.“ Ovšem hned vzápětí navazuje výčet situací, kdy je za dítě považována osoba až do dosažení věku 20 let.

Lze uzavřít, že ačkoli je za dítě majoritně označována osoba mladší 18 let, v aktuálních podmínkách právního řádu České republiky není možné všeobecně platnou definici dítěte nalézt, což je také jedním z důvodů, proč byl tento pojem z názvu diplomové práce vypuštěn a nahrazen slovem nezletilý, jehož významem se budou zabývat následující řádky.

Nezletilý

Východiskem pro definování pojmu nezletilý je ustanovení § 30 odst. 1 OZ, v němž se konstatuje, že „[z]letilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.“ *A contrario* nezletilým je každá osoba mladší 18 let bez ohledu na jakékoli další okolnosti (např. přiznání plné svéprávnosti soudem). Nicméně výjimka potvrzuje pravidlo. Jednu z nich najdeme v procesním předpise upravujícím zvláštní řízení soudní, pro jehož účely se pojmem nezletilý rozumí toliko nezletilý účastník, který není plně svéprávný²⁴.

Je pravda, že zletilost a svéprávnost, případně nezletilost a „ne-plná“ svéprávnost spolu úzce souvisejí, nelze však mezi nimi udělat rovnítko. Nezletilým totiž může být jak osoba, která není plně svéprávná, tak i osoba, jež plné svéprávnosti nabyla ještě před dosažením zletilosti, a to buď uzavřením manželství, nebo přiznáním svéprávnosti soudem²⁵. Naopak, zletilá osoba nemusí být vždy plně svéprávná, neboť může být ve své způsobilosti právně jednat omezena²⁶ soudem. Pojem svéprávnost bude předmětem zevrubnějšího zkoumání v nadcházející kapitole.

Vzhledem ke všemu shora uvedenému lze říct, že v určitých případech jsou pojmy nezletilý a dítě chápány jako synonyma. Na druhou stranu nezletilý nemusí být vždy zároveň považován za dítě – typicky třeba v ZSVM. Naopak v jiném kontextu může být za dítě označována i zletilá osoba – například v dědickém právu je dítětem potomek v prvním stupni v přímé řadě bez ohledu na

---

²³ ROGALEWICZOVÁ, Romana, Kateřina CILEČKOVÁ, Zdeněk KAPITÁN, Martin DOLEŽAL a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, 756 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-713-2. str. 10

²⁴ viz legislativní zkratku v § 4 odst. 2 ZŘS

²⁵ § 30 odst. 2 OZ

²⁶ § 55 a násl. OZ

věk²⁷. Na rozdíl od pojmu dítě, který v sobě skrývá nesčetné množství konotací, je termín nezletilý naprosto jednoznačně vymezen pomocí hranice 18 let věku, přičemž tato definice v § 30 odst. 1 občanského zákoníku je platná napříč celým právním řádem ČR.

Nejlepší zájem dítěte

Jelikož stěžejním tématem této práce je postavení nezletilého v civilním procesu, je žádoucí hned v úvodu zmínit princip nejlepšího zájmu dítěte, jenž vychází zejména z mezinárodního práva, byl převzat do českého právního řádu a je široce aplikován v rozhodovací praxi orgánů veřejné moci.

Čl. 3 odst. 1 ÚPD stanoví, že „[z]ájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“ Na tomto místě je třeba upozornit na podstatný rozpor mezi českým překladem a autentickým anglickým („*the best interests of the child*“²⁸) či francouzským (*l'intérêt supérieur de l'enfant*²⁹) zněním ÚPD, v nichž je užit superlativ (a v angličtině navíc plurál). Jak v české odborné literatuře, tak v ustálené judikatuře je proto v souladu se závaznými³⁰ cizojazyčnými texty ÚPD pracováno se slovním spojením „nejlepší zájem dítěte“.³¹ Stejně je tomu například v českém překladu jiné mezinárodní smlouvy – Evropské úmluvy o výkonu práv dětí ze dne 25. ledna 1996, vyhlášené sdělením č. 54/2001 Sb. m. s.³² A jinak tomu nebude ani v této diplomové práci.

Nejlepší zájem dítěte je některými autory³³ vnímán jako konkrétnější projev obecné soukromoprávní zásady ochrany slabší strany, jež je formulována především v ustanovení § 3 odst. 2 písm. c) OZ³⁴. S tím lze v podstatě souhlasit, nicméně mnohem důležitější je zdůraznění zcela jedinečné a nezastupitelné role nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte včetně

²⁷ Akademie Havel, Holásek & Partners, s. r. o. *Analyza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. 2014 [cit. 13. 10. 2020]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/HolasekHavel_Analyza-soucasne-pravni-upravy-ochrany-prav-deti-a-systemu-pece-o-ohrozene-deti-v-CR.pdf, str. 11

²⁸ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989* [online]. Office of the High Commissioner for Human Rights, ©1996–2021 [cit. 12. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>, čl. 3 odst. 1

²⁹ Haut-Commissariat des Nations unies aux droits de l'homme. *Convention relative aux droits de l'enfant. Adoptée et ouverte à la signature, ratification et adhésion par l'Assemblée générale dans sa résolution 44/25 du 20 novembre 1989* [online]. Office of the High Commissioner for Human Rights, ©1996–2021 [cit. 4. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/fr/professionalinterest/pages/crc.aspx>, čl. 3 odst. 1

³⁰ srov. čl. 54 ÚPD

³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 355 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. str. 23

³² srov. čl. 1 odst. 2; čl. 6 písm. a), písm. b); čl. 10 odst. 1 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. str. 23

³⁴ „Nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých.“

(soudního) rozhodování.³⁵ Dle autoritativního výkladu Výboru OSN pro práva dítěte není nejlepší zájem dítěte jen interpretačním principem, funguje též jako procesní pravidlo i jako subjektivní hmotné právo.³⁶ Ovšem v praxi činí posuzování, zjišťování a následná aplikace nejlepšího zájmu dítěte nemalé obtíže.

Z komentáře Výboru OSN k čl. 3 odst. 1 ÚPD vyplývá, že nejlepší zájem dítěte je dynamický koncept zahrnující nejrůznější aspekty, které se neustále vyvíjejí. Cílem komentáře proto není přesně definovat, co je nejlepším zájmem dítěte, ale pouze poskytnout vodítko pro posuzování a zjišťování nejlepšího zájmu dítěte v individuálním případě.³⁷ Slovy teorie práva tak lze nejlepší zájem dítěte označit za neurčitý právní pojem.³⁸

Výbor OSN nabízí jakýsi návod, jaká nejvýznamnější kritéria mají být při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte zkoumána. Nejedná se však o vyčerpávající ani hierarchický seznam všech relevantních faktorů, jde o výčet demonstrativní, který má být zároveň do jisté míry flexibilní³⁹: **1) názor dítěte; 2) identita dítěte; 3) zachování rodinného prostředí a udržování vztahů; 4) péče o dítě, jeho ochrana a bezpečí; 5) skutečnost, zda se dítě nenachází ve zranitelné pozici (např. je osobou se zdravotním postižením, je obětí násilí, má postavení uprchlíka či žadatele o azyl a podobně); 6) právo dítěte na zdraví; 7) právo dítěte na vzdělání.**⁴⁰

V kontextu civilního procesu by se dalo velice zjednodušeně říct, že soudci musí při svém rozhodování ve věcech týkajících se dětí brát ohled předně na nejlepší zájem dítěte, ať už to znamená cokoli. Čímž se otevírá značný prostor pro výklad tohoto neurčitého právního pojmu soudem v každém jednotlivém případě. Vždy je důležité nahlížet na zjištěné skutečnosti ve vzájemných souvislostech včetně historické geneze celé situace.⁴¹ Dále je nutno si uvědomit, že čím větší dopad bude mít rozhodnutí na budoucí vývoj dítěte, tím vyšší stupeň právní ochrany a procesních pojistek musí být dítěti při činění takového rozhodnutí zajištěn.⁴² Za všech okolností

---

³⁵ nález ÚS ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 26

³⁶ United Nations – Committee on the Rights of the Children. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)* [online]. 29. 5. 2013 [cit. 24. 10. 2020]. Dostupné z: https://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf, odst. 6

³⁷ tamtéž, odst. 11

³⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka a Renáta ŠÍNOVÁ. Nejlepší zájem dítěte. *Právník* (Praha). 2019, **158**(12), 1091–1108. ISSN 0231-6625. str. 1096

³⁹ United Nations – Committee on the Rights of the Children. *General comment No. 14 (2013)*. odst. 50

⁴⁰ tamtéž, odst. 53–79

⁴¹ WESTPHALOVÁ, Lenka a Renáta ŠÍNOVÁ. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*. str. 1099

⁴² VANDENHOLE, Wouter, Gamze Erdem TÜRKELLI a Sara LEMBRECHTS. *Children's rights: a commentary on the Convention on the Rights of the Child and its protocols*. str. 65

je pak třeba mít na zřeteli, že dítě je subjektem⁴³ (nikoli pouhým objektem) práva s garantovanými participačními⁴⁴ právy, zejména právem být slyšeno.

K nejlepšímu zájmu dítěte se nesčetněkrát vyjadřoval i Ústavní soud České republiky. Jako zajímavý příklad lze uvést poměrně kontroverzní rozhodnutí⁴⁵ jmenovaného soudu, v němž nejlepší zájem dítěte převážil i nad veřejným pořádkem. Zároveň se jedná o ukázkový příklad výše zmíněného požadavku, že nejlepší zájem dítěte je nezbytné determinovat v každém řízení zvlášť s přihlédnutím ke všem individualizovaným okolnostem. Závěry učiněné v jedné věci tudíž nelze bez dalšího vztáhnout i na jiné případy. To ostatně naznačil i sám Ústavní soud, když poznamenal, že „v nyní posuzované věci se nejednalo o plošné umožnění rodičovství dvou osob stejného pohlaví, tím méně o společné osvojení homosexuálními páry.“⁴⁶

ÚS pouze rozhodoval o jedné ústavní stížnosti dvou mužů (prvního a druhého stěžovatele), kteří jsou podle práva státu Kalifornie manželé a kteří podle tamního právního řádu uzavřeli smlouvu s náhradní matkou, díky níž se stali rodiči třetího stěžovatele. Nejvyšší soud České republiky dospěl k závěru, že uznání rozsudku kalifornského soudu o rodičovství prvního i druhého stěžovatele ve vztahu ke stěžovateli třetímu by bylo ve zjevném rozporu s (českým) veřejným pořádkem, protože by se jednalo o situaci „korespondující společnému osvojení dítěte dvěma osobami stejného pohlaví, což je stav, který české právo neakceptuje.“⁴⁷

ÚS tento názor nesdílel a situaci posoudil prizmatem nejlepšího zájmu dítěte, což nakonec vedlo k rozhodnutí, že neuznání rozhodnutí kalifornského soudu je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, jelikož mezi stěžovateli už byl konstituován rodinný život, a to nejen fakticky, ale i právně (v souladu s právem státu Kalifornie). V daném případě tak pro ÚS nebyl dostačující ani argument veřejného pořádku, tedy že české právo rodičovství dvou osob totožného pohlaví nedovoluje.⁴⁸

Popsaný nálezný Ústavního soudu nelze považovat za přelomový, co se týče postoje k rodičovství homosexuálních párů. Ovšem z hlediska právního postavení nezletilého dítěte, jakož i ochrany jeho práv je nutné toto rozhodnutí vnímat jako velký přínos, neboť ÚS dostal své povinnosti postupovat tak, aby nejlepší zájem dítěte byl předním hlediskem, to vše s vědomím, že výsledné rozhodnutí nemusí být velkou (konzervativnější) částí české společnosti přijato kladně.

---

⁴³ United Nations – Committee on the Rights of the Children. *General comment No. 14 (2013)*. odst. 12

⁴⁴ srov. čl. 12 ÚPD

⁴⁵ nálezný ÚS ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

⁴⁶ tamtéž, bod 60

⁴⁷ tamtéž, bod 8

⁴⁸ tamtéž, bod 55

1.3. Svěprávnost, procesní způsobilost

Žádné řízení (nejen civilní) nemůže proběhnout bez účasti způsobilých subjektů.⁴⁹ Procesní způsobilost je vedle způsobilosti být účastníkem řízení druhým pojmovým znakem účastenství v občanském soudním řízení. Oba tyto instituty jsou opět úzce spjaty s hmotněprávní úpravou, protože OSŘ v tomto ohledu v podstatě odkazuje na občanský zákoník.⁵⁰

Způsobilost být účastníkem řízení má dle ustanovení § 19 OSŘ každý, kdo má právní osobnost či komu ji zákon přiznává. Definici hmotněprávního pojmu právní osobnost najdeme v ustanovení § 15 odst. 1 OZ – jde o „*způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti*.“ Pro potřeby občanského práva procesního lze tuto formulaci drobně modifikovat jako způsobilost být nositelem *procesních* práv a povinností⁵¹. Právní osobnost má dle ustanovení § 23 OZ člověk od narození až do smrti (případně prohlášení za mrtvého) a za stanovených podmínek – pokud to vyhovuje jeho zájmům – dokonce i před narozením⁵². Účastníkem civilního řízení tak může být každá fyzická osoba nehledě na věk. (Účastenství právnických osob ponechávám vzhledem k zaměření této práce stranou.)

Procesní způsobilost souvisí s hmotněprávním termínem svěprávnost. Ustanovení § 20 OSŘ přiznává procesní způsobilost každému v takovém rozsahu, v jakém je svěprávný. Svěprávnost je definována v ustanovení § 15 odst. 2 OZ jako „*způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat)*.“ Podle § 30 OZ nabývají fyzické osoby plné svěprávnosti zásadně zletilostí, tj. dosažením 18. roku věku, dále též přiznáním svěprávnosti soudem nebo uzavřením manželství.

Důležité je obecné⁵³ ustanovení § 31 OZ, které zakládá vyvratitelnou domněnku, že „*nezletilý, který nenabyl plné svěprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku*,“ můžeme tedy říct, že je „částečně“⁵⁴ svěprávný. Pohledem občanského práva procesního je nutné toto ustanovení vykládat tak, že nezletilý má způsobilost jednat před soudem v té míře, v jaké mu OZ přiznává způsobilost právně jednat, což znamená, že nezletilý může činit takové *procesní úkony*, které jsou

⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, 256 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-78-6. str. 14

⁵⁰ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 130–131

⁵¹ tamtéž, str. 130

⁵² § 25 OZ stanoví: „*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.*“

⁵³ DOBROVOLNÁ, Eva. § 31 [Částečná svěprávnost nezletilých]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář*. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2380 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 197

⁵⁴ FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*. 2019, 27(21), 725–735. ISSN 1210-6410.

z objektivního⁵⁵ hlediska přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.⁵⁶ Tato konstrukce se však v mnoha ohledech ukazuje býti docela problematickou.

V první řadě je potřeba zdůraznit, že procesní úkony činěné v řízení před soudem (podání či zpětvzetí žaloby, uznání nároku, podání opravného prostředku a podobně) jsou leckdy o dost složitější než některá (hmotně) právní jednání. Ustálená judikатурní praxe se kloní k závěrům, že „nelze bez dalšího předpokládat, že pokud dítě má hmotněprávní způsobilost k danému jednání, má také plnou procesní způsobilost v řízení, jehož předmětem je dané jednání. (...) [Je] nutno činit rozdíl mezi chápáním řízení (nezbytným pro nutnost nezletilé dítě do řízení zapojit) a schopností jednat před soudem samostatně [, která] vyžaduje mnohem vyšší nároky na vyspělost osoby než pouhé chápání podstaty řízení.“⁵⁷

Vyšší náročnost procesních úkonů oproti některým druhům právního jednání není jediným důvodem, proč je třeba diferenciovat mezi svéprávností ve smyslu (hmotně) právního jednání a způsobilostí nezletilého činit úkony s dopady čistě do sféry práva procesního. Dalším významným faktorem může být i rozdílné pojetí subjektivního vztahu osoby ke konkrétnímu právnímu jednání či procesnímu úkonu. V kontextu právního jednání totiž hovoříme o teorii vůle, zatímco v procesním právu se prosazuje teorie projevu⁵⁸.

Odlišnosti mezi těmito dvěma teoretickými koncepcemi poměrně výstižně osvětlil Vrchní soud v Praze: „[P]řípadné vady procesního úkonu se neposuzují podle práva hmotného, ale podle práva procesního, jednostranné procesní úkony se posuzují nikoliv podle teorie vůle, jako je tomu u hmotněprávního jednání, ale na základě teorie projevu. V případě neshody vůle a projevu u procesního úkonu dává procesní právo přednost projevu, a nikoliv vůli. Každý procesní úkon je nutno posuzovat z objektivního hlediska, to jest podle toho, jak byl navenek projeven, nikoli podle toho, jestli mezi projeveným procesním úkonem a vnitřní vůlí jednajícího je skutečný souhlas.“⁵⁹

Z citovaného rozhodnutí můžeme dovodit, že pozdější zpochybnění již provedeného procesního úkonu je takřka nemožné, neboť k tomu, aby byl procesní úkon schopen vyvolat závazné právní účinky, postačuje, že byl objektivně učiněn. To souvisí zejména s veřejnoprávní povahou procesních úkonů, a tudíž i s potřebou větší právní jistoty účastníků a třetích osob. Zato při nejasnostech ohledně platnosti (hmotně) právního jednání musí být zkoumáno subjektivní hledisko – zda uskutečněné právní jednání odpovídá pravé a vážné vůli či rozumu jednajícího.⁶⁰

⁵⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. § 31 [Částečná svéprávnost nezletilých]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář*. Obecná část (§ 1–654). str. 197

⁵⁶ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 131

⁵⁷ náleží ÚS ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14, bod 44

⁵⁸ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 171

⁵⁹ usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 1. 2016, č. j. 4 VSPH 2212/2015-A-33

⁶⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 130

Lze tedy uzavřít, že jednání před soudem nemůžeme připodobňovat k právnímu jednání ve smyslu hmotného práva, a proto se jeví jako nežádoucí, aby mezi postupným nabýváním svéprávnosti dle OZ a procesní způsobilostí dle OSŘ byla nastavena přímá úměra.⁶¹ Za částečné zmírnění dopadů této na první pohled nešťastně zvolené konstrukce bývá považováno ustanovení § 23 OSŘ, které stanoví, že za určitých okolností může soud rozhodnout, že „osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, i když jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně.“ Účelem tohoto ustanovení je bezesporu dbát zvýšené ochrany procesních práv nezletilých či osob s omezenou svéprávností.⁶²

Všeobecně je důraz kladen na to, aby soud hodnotil rozumovou a volní vyspělost ve vztahu k soudnímu řízení, jakož i danému procesnímu úkonu v každém případě zvlášť.⁶³ Většinou postačí užití vyvratitelné domněnky dle ustanovení § 31 OZ, to jest posouzení objektivní míry vyspělosti toliko podle věku nezletilého.⁶⁴ Teprve když okolnosti naznačují, že nezletilý disponuje vyšší mírou vyspělosti, než je obvykle spojována s průměrnými nezletilými jeho věku, měl by soud přikročit ke zkoumání subjektivní rozumové a volní vyspělosti konkrétního nezletilce, čímž může dojít pomocí důkazu opaku i k vyvrácení domněnky zakotvené v ustanovení § 31 OZ.⁶⁵

Dospěje-li soud k závěru, že procesní způsobilost nezletilého založena není, postupuje dle ustanovení § 22 OSŘ a jedná se zákonným zástupcem nezletilého. V opačném případě, tedy pokud soud nazná, že nezletilý je natolik vyspělý, aby mohl v řízení jednat samostatně, se nabízejí dva scénáře. Buď může předseda senátu v souladu s ustanovením § 23 OSŘ rozhodnout o nutnosti zastoupení nezletilého, anebo může s nezletilým jednat jako s účastníkem řízení s plnou procesní způsobilostí. Nicméně druhá alternativa se v praxi vyskytuje ojediněle, neboť i samy soudy se přiklánějí k názoru, že zastoupení nezletilého v řízení má být spíše pravidlem.⁶⁶

Vystupuje-li v řízení účastník, jenž není procesně způsobilý, jedná se o vadu řízení, která je odstranitelná, a to právě tím, že soud bude jednat se zákonným zástupcem tohoto účastníka. Ovšem kdyby tento nedostatek přetrvával a soud by vydal meritorní rozhodnutí v řízení, v němž

---

⁶¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. § 20 [Procesní způsobilost]. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1601 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-673-9. str. 81

⁶² tamtéž, str. 84

⁶³ KORBEL, František. § 23. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha I, § 1–78g občanského soudního řádu. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 535 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7598-366-4.

⁶⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. § 20 [Procesní způsobilost]. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. str. 82

⁶⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. § 31 [Částečná svéprávnost nezletilých]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář*. Obecná část (§ 1–654). str. 197

⁶⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. § 20 [Procesní způsobilost]. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. str. 82

procesní úkony činil procesně nezpůsobilý a nezastoupený účastník, byl by dán důvod k podání žaloby pro zmatečnost podle ustanovení § 229 odst. 1 písm. c) OSŘ.⁶⁷

Pro doplnění je třeba upozornit, že existují také některé specifické druhy zvláštních řízení soudních, v nichž je nezletilému ze zákona přiznána plná procesní způsobilost, ač ještě nenabyl plné svéprávnosti.⁶⁸ Podrobnější výklad bude následovat v kapitole 2.2.

1.4. Zákonný zástupce, kolizní opatrovník

Navzdory omezené procesní způsobilosti nemůže být nezletilým odepřeno právo na soudní a jinou právní ochranu, především pak právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, jež čl. 36 odst. 1 LZPS a rovněž čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášené sdělením č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zaručují *každému*. Přitom je však nutné myslet i na závazek státu zajistit dětem, jakožto jedné z nejzranitelnějších⁶⁹ skupin společnosti, standard zvýšené ochrany ve smyslu čl. 32 odst. 1 Listiny, dále Úmluvy o právech dětí, Evropské úmluvy o výkonu práv dětí či jiných mezinárodních smluv.

Všechny tyto překážky jsou částečně řešeny ustanoveními § 22 OSŘ a § 23 OSŘ, eventuálně i § 29 OSŘ, která upravují zastoupení osoby, jež není plně svéprávná, tudíž zásadně nemá ani plnou procesní způsobilost. Pojednání o problematice zastoupení nezletilého v civilním řízení se však opět neobejde bez nezbytného exkurzu do sféry hmotněprávní.

Zákonný zástupce

Chápání postavení dítěte ve společnosti prošlo dlouhým historickým vývojem. Od dob majetnického postoje k dítěti jako objektu otcovské moci, přes osvícenskou éru přirozené výchovy, ochrany a vzdělávání dětí a přes ideologické snahy o nahrazení rodiny kolektivní výchovou v duchu socialistické společnosti až po moderní ochránářský přístup k dětem – zranitelným lidským bytostem, subjektům práva s výsostným postavením v rodině.⁷⁰

⁶⁷ SMOLÍK, Petr. § 22 [Zákonný zástupce nebo opatrovník procesně nezpůsobilé fyzické osoby]. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. str. 115

⁶⁸ MELICHAROVÁ, Dita. Specifika výsledku nezletilého v civilním řízení. *Soudce*. 2008, **10**(7-8), 62–67. ISSN 1211-5347. str. 63

⁶⁹ HEJČ, Karel. Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji. In: DUNOVSKÝ, Jiří a kol. *Dětská práva v praxi: sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech, Třeboň 29.-30. května 2002*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2002, s. 32–44. ISBN 80-7040-606-2. str. 32

⁷⁰ DUNOVSKÝ, Jiří. Úmluva o právech dítěte a práva dětí v ČR. In: DUNOVSKÝ, Jiří a kol. *Dětská práva v praxi: sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech, Třeboň 29.-30. května 2002*. str. 5–7

Jak vyplývá z důvodové zprávy k občanskému zákoníku, současné pojetí rodiny je založeno na předpokladu, že zákonným zástupcem dítěte mají být primárně jeho rodiče (případně osvojitelé⁷¹), kteří jsou vesměs vnímáni jako ti, kdo znají své děti nejlépe, a proto by měli být osobami nejpovolanejšími k hájení jejich zájmů.⁷² Toto východisko je zhmotněno zejména v ustanovení § 892 odst. 1 OZ, dle kterého mají oba rodiče nejen právo, ale dokonce i povinnost své dítě zastupovat při takových právních jednáních, k nimž není právně způsobilé.

V zákonem předvídaných případech může být zákonným zástupcem dítěte též poručník (srov. § 928 a násl. OZ), který však musí být jmenován soudem. Výjimku pak tvoří tzv. zákonné (veřejné) poručenství, jež má prozatímní povahu, vzniká přímo *ex lege* a vykonává jej OSPOD.⁷³ Subsidiárně může být zákonným zástupcem nezletilého také pěstoun⁷⁴, ten je ovšem oprávněn jednat jménem dítěte jen v běžných záležitostech a při správě jmění dítěte⁷⁵. Rozhodně tedy nepůjde o zastoupení nezletilého v civilním řízení⁷⁶.

Jelikož nutnost zákonného zastoupení je závislá na nezpůsobilosti nezletilého činit určité právní jednání, s přibývajícím rozumovou a volní vyspělostí dítěte se přímo úměrně bude zužovat okruh záležitostí, jež vyžadují, aby byl nezletilý zastoupen. Některé z nich jsou v občanském zákoníku zformulovány explicitně.

Podle ustanovení § 32 odst. 1 OZ je nezletilý schopen sám jednat v mezích souhlasu, jenž mu dal zákonný zástupce k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu ve shodě se zvyklostmi soukromého života. Dále je možné, aby s přivolením soudu udělil zákonný zástupce nezletilému souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti, čímž se nezletilý stává způsobilým ke všem jednáním spojeným s touto činností.⁷⁷ Jejich rozsah se zřejmě posoudí podle úzu v obchodním styku.⁷⁸ Jiným příkladem je

---

⁷¹ MELICHAROVÁ, Dita. Postavení nezletilého v civilním právu procesním. In: *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnické dny*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 274–282. Sborníky. ISBN 80-244-1565-8. str. 277

⁷² Vláda ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online]. 3. 2. 2012 [cit. 1. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez7f6obzl5shuldmeyq&rowIndex=0#>, II. Zvláštní část, k § 31–36

⁷³ POLIŠENSKÁ, Petra, Radka FEBEROVÁ a Zdeněk STUHLÍK. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte: výklad k právnímu postavení dítěte a výběr z důležitých soudních rozhodnutí v této oblasti*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 346 s. Musíš znát... ISBN 978-80-7598-442-5. str. 268

⁷⁴ KORBEL, František. § 22. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha I.

⁷⁵ srov. § 966 odst. 2 OZ

⁷⁶ K tomu srov. rozsudek NS ze dne 20. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 2289/2011: „Podání jakékoliv žaloby je bezesporu neběžnou záležitostí, která může mít daleké dosahy do sféry nezletilého (např. krom vzniklých práv a povinností, o kterých je rozhodováno v řízení, taktéž nutnost hradit náklady soudního řízení).“

⁷⁷ § 33 odst. 1 OZ

⁷⁸ DOBROVOLNÁ, Eva. § 33 [Souhlas zákonného zástupce se samostatným provozováním obchodního závodu či obdobné výdělečné činnosti nezletilým]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář*. Obecná část (§ 1–654). str. 207

způsobilost nezletilého, jenž dovršil 15. roku věku a zároveň ukončil povinnou školní docházku, zavázat se k výkonu závislé práce, a to i bez souhlasu zákonného zástupce, v souladu s § 35 OZ.

Nakonec je nasnadě dodat, že na všechny tři shora popsané výjimky se vztahuje pravidlo obsažené v ustanovení § 36 OZ, které negativně vymezuje situace, v nichž nezletilý, jenž nenabyl plné svéprávnosti, nemůže nikdy vystupovat samostatně. Jedná se o právní jednání, ke kterým by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu.⁷⁹ Půjde především o neběžné záležitosti ve smyslu obecného ustanovení § 461 či speciálního ustanovení § 898 OZ, jako je nakládání s nemovitými věcmi dítěte, uzavření smlouvy zavazující k trvajícimu nebo opětovnému plnění či smlouvy týkající se bydlení na dobu delší než 3 roky a podobně.⁸⁰ Jestliže v těchto případech přivolení soudu absentuje, k právnímu jednání rodiče se nepřihlíží⁸¹, to znamená, že ve skutečnosti o právní jednání vůbec nejde (je pouze zdánlivé).⁸²

Od 1. 7. 2021 však nabývá účinnosti zákon č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Touto novelou bude zmíněné pravidlo významně modifikováno ve prospěch existence právního jednání. Sankcí za chybějící souhlas soudu nebude nadále zdánlivost, nýbrž relativní neplatnost, a to jen tehdy, působí-li dané právní jednání dítěti újmu (viz ustanovení § 898 odst. 4 OZ, ve znění účinném od 1. 7. 2021).

Kolizní opatrovník

Při tvorbě občanského zákoníku zákonodárce docela prozíravě myslel i na situace, kdy bude nutná ingerence ze strany státu z důvodu možného střetu zájmů mezi zástupcem a zastoupeným či opatrovníkem a opatrovancem. Pro takové případy je stanoveno, že soud musí jmenovat zastoupenému tzv. kolizního opatrovníka.⁸³ V druhé části OZ pak narazíme na *lex specialis* – ustanovení § 892 odst. 3 OZ, které zakazuje, aby rodič zastupoval dítě, „*jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů.*“ Již ze samotného znění normy je

---

⁷⁹ FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*.

⁸⁰ DOBROVOLNÁ, Eva. § 36. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář*. Obecná část (§ 1–654). str. 213

⁸¹ § 898 odst. 3 OZ

⁸² FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*.

⁸³ § 437 a § 460 OZ

zřejmé, že k tomu, aby vznikla soudu povinnost ustanovit dítěti kolizního opatrovníka, postačí pouhá *hrozba*⁸⁴ kolize zájmů.

Oproti zákonnému zastoupení vzniká zastupčí oprávnění opatrovníka až rozhodnutím soudu, nikoli *ex lege*.⁸⁵ Úkolem opatrovníka je hájit nejlepší zájem dítěte, tak aby nebyl ohrožen potenciálními rozpornými cíli rodičů či sourozenců. Pokud by rodiče jménem dítěte jednali i přes možný střet zájmů, šlo by o absolutně neplatné právní jednání odporující veřejnému pořádku⁸⁶.

Co se týče zastoupení nezletilého jakožto účastníka civilního řízení, jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, všeobecně preferovanou variantou je řádné zastoupení nezletilého jeho zákonným zástupcem nebo opatrovníkem (ve smyslu hmotněprávním) v souladu s ustanovením § 22 OSŘ. Teprve ve chvíli, kdy tato forma zastoupení není v daném případě reálná, bude soud moci postupovat podle speciálního ustanovení § 29 odst. 1 OSŘ – ustanovit nezletilému účastníkovi procesního opatrovníka *ad hoc*, tzn. pro účely jednotlivého řízení.⁸⁷

Ke stejným závěrům se kloní i Ústavní soud: „*Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje, případně si nepřebírá zaslané písemnosti. (...) Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby tento nezletilý nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností obecného soudu vždy zvážit konkrétní okolnosti případu, a pečlivě posoudit s přihlédnutím k zájmu dítěte, zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 o. s. ř.*“⁸⁸ Skutkový stav popsáný v citovaném rozhodnutí je jen jedním z mnoha případů, kdy zastoupení nezletilého jeho rodičem evidentně není v nejlepším zájmu dítěte – rodič své povinnosti zástupce neplnil vůbec, natožpak uspokojivě.

Situace, kdy z nějakého důvodu hrozí střet zájmů rodiče a jeho nezletilého dítěte, rozhodně nejsou neobvyklé. Typickým příkladem jsou řízení, v nichž rodič i dítě vystupují v postavení

---

⁸⁴ ZUKLÍNOVÁ Michaela. § 892 (Zákonné zastoupení a jeho meze). In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II, Rodinné právo (§ 655–975). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 25. 10. 2020]. ASPI_ID KO89_b2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

⁸⁵ MELICHAROVÁ, Dita. Postavení nezletilého v civilním právu procesním. In: *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právníké dny*. str. 277

⁸⁶ ZUKLÍNOVÁ Michaela. § 892 (Zákonné zastoupení a jeho meze). In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II, Rodinné právo (§ 655–975).

⁸⁷ JIRSA, Jaromír a František KORBEL. § 29. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha I.

⁸⁸ náleží ÚS ze dne 6. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 3655/16, bod 13

účastníka⁸⁹. Nejčastěji půjde o nesporná řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (ta mají dokonce vlastní úpravu kolizního opatrovnictví v ZŘS), ale ojedinělá nebudou například ani dědická řízení, v nichž je rodič i jeho nezletilé dítě dědicem. Nezletilému pak musí být vždy jmenován kolizní opatrovník⁹⁰. „Účelem ustanovování kolizního opatrovníka dítěti je obecně lepší ochrana jeho práv, čímž stát demonstruje svou odpovědnost za blaho dítěte a mimo jiné také naplňuje právo dětí a mladistvých na zvláštní ochranu zakotvené v čl. 32 odst. 1 Listiny.“⁹¹

Kolizní opatrovník v řízení působí jako procesní zástupce, tudíž má stejné postavení jako zákonný zástupce, advokát či jiný zmocněnec účastníka řízení. Nejedná se o účastníky, ba dokonce ani o subjekty řízení, ale hovoříme o osobách zúčastněných na řízení. Ty nemohou vlastním jménem ovlivňovat průběh řízení ani nejsou nositeli procesních práv a povinností vztahujících se k předmětu řízení, pouze jednají jménem zastoupeného.⁹² Stěžejní úloha kolizního opatrovníka tak spočívá v činění procesní úkonů jménem nezletilého.⁹³

Obecné soudy se v rámci své rozhodovací praxe setkávají s nezletilými účastníky nejvíce ve věcech péče soudu o nezletilé. V těchto případech je nutné aplikovat speciální úpravu v ustanovení § 469 odst. 1 ZŘS, jež říká, že „[o]patrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.“ (Ve věcech se vztahem k cizině jím může být mj. i Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí – viz ustanovení § 470 ZŘS.) Nezletilí však mohou být účastníky i jiných druhů řízení před soudem, na něž se zmíněná zvláštní regulace nevztahuje.

Obecnou úpravu pro jmenování opatrovníka osobě, jež nemůže před soudem samostatně jednat, obsahuje ustanovení § 29 OSŘ. V odstavci čtvrtém se dočteme, že opatrovníkem „soud jmenuje zpravidla osobu blízkou⁹⁴, případně jinou vhodnou osobu, nebrání-li tomu zvláštní důvody. Advokáta lze jmenovat opatrovníkem, jen jestliže jím nemůže být jmenován někdo jiný.“ Mohou tudíž nastat situace, kdy kolizním opatrovníkem bude ustanoven např. prarodič, teta, strýc či jiný blízký příbuzný nezletilého. U těchto osob se dá předpokládat, že budou náležitě hájit nejlepší zájem dítěte, jelikož pravděpodobně dobře znají osobní, rodinné, sociální a další poměry

---

⁸⁹ HILŠEROVÁ, Eva. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD?. *Bulletin advokacie*. 2014, (6), 31–35.

⁹⁰ ŠMÍD, Ondřej a Milana HRUŠÁKOVÁ. § 892 [Zastupování dítěte při právních jednáních]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II: komentář*. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-503-9. str. 969

⁹¹ nález ÚS ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13-2, bod 42

⁹² WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 87

⁹³ ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. 2017, 25(23–24), 829–834. ISSN 1210-6410.

⁹⁴ § 22 odst. 1 OZ definuje osobu blízkou jako příbuzného v řadě přímé, sourozence a manžela nebo registrovaného partnera. Jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Ustanovení dále obsahuje vyvratitelnou domněnku, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

nezletilého. Na druhou stranu touto volbou nemusí být vždy garantován řádný výkon procesních práv a povinností nezletilého, a proto se jako optimálnější řešení může jevit jmenování advokáta jakožto právně kvalifikované osoby opatrovníkem. K tomuto postupu se přiklání i Ústavní soud, hlavně jde-li o řízení sporná⁹⁵.

Logickým protiargumentem, který lze vznést, je, že jmenování advokáta kolizním opatrovníkem vede k násobení nákladů řízení. V této souvislosti se ztotožňuji s názorem Šínové⁹⁶, že finanční zatížení řízení musí jít stranou, neboť advokát je vzdělaný profesionál, který poskytováním právní pomoci získává prostředky pro své životní potřeby. Navíc výběr konkrétní osoby advokáta bude v tomto případě v rukou soudu, což by mělo zajistit nezávislost opatrovníka na ostatních účastnících řízení i na tom, co je návrhem prosazováno.

Pro doplnění se sluší podotknout, že dříve účinné hmotněprávní ustanovení § 37 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, explicitně stanovilo, že kolizním opatrovníkem bude zpravidla ustanoven OSPOD. Nicméně současná úprava, tj. ustanovení § 892 odst. 3 OZ, žádnou takovou specifikaci nezahrnuje.⁹⁷ Ústavní soud tuto modifikaci považuje za projev propůjčení větší flexibility soudům, aby nemusely automaticky ustanovovat opatrovníkem OSPOD, zejména pokud to není v nejlepším zájmu dítěte.⁹⁸ Lze tedy očekávat, že konzervativní přístup, kdy bývá kolizním opatrovníkem téměř mechanicky jmenován OSPOD, bude časem pomalu překonán a tuto funkci budou hojněji zastávat advokáti.⁹⁹ Okruh osob, jež přicházejí v úvahu při výběru kolizního opatrovníka dítěte, by časem mohl být ještě rozšířen o nový subjekt – ochránce práv dětí, o němž pojednává další kapitola.

1.5. Ochránce práv dětí – pojem, působnost, pravomoci

Institut ochránce práv dětí neboli dětského ombudsmana doposud v českém právním řádu neexistuje, ačkoli už se několik (desítek) let mluví o jeho vzniku. V současné době působí v České republice veřejný ochránce práv, známý též pod označením ombudsman, jehož stěžejním úkolem je poskytovat jednotlivcům ochranu před jednáním vybraných orgánů veřejné moci, především správních orgánů¹⁰⁰. Největší rozmach funkce ombudsmana nastal po 2. světové válce, kdy se pod

⁹⁵ Viz např. náleží ÚS ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13-2: „Pokud soud ustanovuje dítěti jako straně sporného občanskoprávního řízení opatrovníka, měl by zpravidla s ohledem na nejlepší zájem dítěte ustanovit advokáta.“

⁹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*.

⁹⁷ HILŠEROVÁ, Eva. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD?. *Bulletin advokacie*.

⁹⁸ náleží ÚS ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13-2, bod 45

⁹⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*.

¹⁰⁰ § 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů

různými názvy objevila téměř ve 100 zemích světa. Ovšem u nás byla založena teprve v roce 1999 přijetím zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.¹⁰¹

Vedle klasického ombudsmana existuje ve více než 30 evropských¹⁰² zemích a v mnohých dalších¹⁰³ státech po celém světě specializovaná instituce soustředící se výhradně na hájení dětských práv. Nicméně Česká republika i v této oblasti poněkud zaostává. Návrh zákona o OPD byl sice vypracován už před lety, ale přílišná pozornost mu věnována není. Zjevně se nejedná o prioritu vlády ani zákonodárce, byť na tiskové konferenci¹⁰⁴ konané dne 1. 6. 2020 se zmocněnkyně vlády pro lidská práva Helena Válková nechala slyšet, že by byla ráda, aby zákon prošel Poslaneckou sněmovnou do konce roku 2020 a přibližně v létě 2021 nabyl účinnosti.

Na druhou stranu je třeba uznat, že nynější ombudsman je tu samozřejmě i pro děti. Ustanovení § 10 odst. 1 zákona o VOP totiž výslovně říká, že se na něj může s písemným podnětem obrátit *každý*. Kancelář VOP dokonce spustila samostatnou internetovou stránku¹⁰⁵ určenou právě mládeži. Za rok 2018 evidoval ombudsman 60 dětských podání, o rok později 51.¹⁰⁶

Jakékoli dílčí snahy o posílení právního postavení nezletilých jsou bezesporu chvályhodné, ale faktem zůstává, že ochrana dětských práv v Česku je značně roztržštěná¹⁰⁷. Vznik speciálního úřadu, který bude apriorně nastaven jako orgán přístupný dětem a bude se intenzivně zabývat výlučně dětskou problematikou¹⁰⁸, tedy můžeme jedině uvítat. Nezletilí by se na dětského ombudsmana mohli obracet prostřednictvím moderních komunikačních technologií včetně sociálních sítí. Zaměstnanci úřadu by používali jazyk, jenž je dětem srozumitelný. Zároveň by došlo k naplnění doporučení Výboru OSN, aby byl v každém smluvním státě zřízen *nezávislý* lidskoprávní orgán dohlížející na plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte.¹⁰⁹ Ochránce práv dětí by měl systematicky monitorovat stav dodržování práv dítěte ze strany státních

¹⁰¹ Ombudsman – veřejný ochránce práv. *Historie úřadu ombudsmana* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, ©2021 [cit. 24. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/historie/>

¹⁰² European Network of Ombudspersons for Children. *ENOC Members* [online]. ENOC, ©2015. [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: https://enoc.eu/?page_id=2469

¹⁰³ Například Ázerbájdžán, Arménie, Gruzie, Austrálie, Nový Zéland, Kostarika, Kanada atd.

¹⁰⁴ Vláda ČR. *Tisková konference k novému zákonu o ochránci práv dětí, 1. června 2020* [online]. Vláda ČR, ©2009–2021, 1. 6. 2021 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-k-novemu-zakonu-o-ochranci-prav-deti--1--cervna-2020--181743/>

¹⁰⁵ *Ombudsman – veřejný ochránce práv* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, ©2012–2021 [cit. 23. 10. 2020]. Dostupné z: <https://dety.ochrance.cz/>

¹⁰⁶ Veřejný ochránce práv – JUDr. Stanislav Křeček. *Stanovisko veřejného ochránce práv k návrhu poslanců Andreje Babiše, Heleny Válkové a dalších na vydání zákona o ochránci práv dětí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o ochránci práv dětí) (sněmovní tisk č. 894)* [online]. 30. 6. 2020 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Zvlastni_opravneni/Vlada/Stanovisko-detsky-ombudman.pdf, str. 14

¹⁰⁷ Vláda ČR. *Tisková konference k novému zákonu o ochránci práv dětí, 1. června 2020*.

¹⁰⁸ Sekretariát Rady vlády ČR pro lidská práva. *Analýza možností vytvoření institutu ochránce práv dětí v ČR* [online]. 30. 5. 2017 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/aktuality/Analýza_detsky-ombudsman-final2017.pdf, str. 26

¹⁰⁹ tamtéž, str. 3 a 10–11

i některých nestátních subjektů, aktivně se podílet na zvyšování úrovně ochrany nezletilých a vyjadřovat názory dětí v situacích, kdy ony samy tak činit nemohou.¹¹⁰

Návrh ZOPD v úvodu definuje ochránce práv dětí jako „*nezávislý a nestranný orgán, který působí k ochraně a prosazování práv dítěte*“¹¹¹ a je odpovědný¹¹² Poslanecké sněmovně, která jej volí¹¹³. Dítětem se pro účely zákona o OPD rozumí osoba, jež nedovršila věku 18 let, ve stanovených případech 20 let¹¹⁴. Působnost OPD by se krom orgánů státní správy a samosprávy měla vztahovat i na soukromé právnické osoby a podnikající fyzické osoby, neboť i soukromé subjekty mohou markantně zasahovat do práv dětí např. diskriminačním zacházením, poskytováním nekvalitních služeb, prodejem vadných výrobků, nelegální dětskou prací atd.¹¹⁵

Dalším signifikantním rozdílem oproti veřejnému ochránci práv by bylo oprávnění¹¹⁶ dětského ombudsmana podávat k Ústavnímu soudu návrh na zrušení (částí) zákonů či jiných právních předpisů pro jejich rozpor s ústavním pořádkem z hlediska ochrany práv dítěte. OPD by také mohl¹¹⁷ vstupovat do některých typů civilních řízení ve věcech rodinně-právních či podat obecným soudům návrh na jejich zahájení. Tato pravomoc by se ovšem do jisté míry překrývala s oprávněním státního zastupitelství, jak bude podrobněji popsáno v druhé části této práce.

Celkově lze říct, že zamýšlené vymezení působnosti OPD je dosti pochybné, a to zejména ve vztahu k VOP. Stanislav Křeček ve svém stanovisku k návrhu ZOPD popisuje celou řadu duplicit a demonstruje potenciální konflikty mezi oběma ochránci, svá tvrzení podporuje mnoha relevantními argumenty. Můžeme souhlasit s jeho připomínkou, že by bylo racionálnější „*vybavit ochránce práv dětí stížnostní agendou, která není pokryta stávající působností veřejného ochránce práv,*“ tím je myšlena hlavně již zmiňovaná působnost vůči soukromým osobám či samosprávným orgánům i mimo výkon státní správy.¹¹⁸

Krom státního zastupitelství a VOP můžeme další třetí plochy spatřovat u orgánů sociálně-právní ochrany dětí a jejich působnosti dle ustanovení § 14 (podávání návrhů na zahájení řízení) a § 17 (výkon opatrovnictví a poručenství) ZSPOD či u pravomoci soudů zahájit řízení i *ex off*

---

¹¹⁰ Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Konkrétní návrh řešení ochránce práv dítěte v České republice* [online]. [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Konkretni-navrh-reseni-ochrance-prav-ditete.pdf>, str. 1 a 3

¹¹¹ § 2 odst. 1 návrhu ZOPD

¹¹² § 2 odst. 4 návrhu ZOPD

¹¹³ § 17 návrhu ZOPD

¹¹⁴ § 2 odst. 2 návrhu ZOPD

¹¹⁵ Důvodová zpráva k § 3 návrhu ZOPD

¹¹⁶ § 12 odst. 1 návrhu ZOPD

¹¹⁷ § 12 odst. 3 návrhu ZOPD

¹¹⁸ Veřejný ochránce práv – JUDr. Stanislav Křeček. *Stanovisko veřejného ochránce práv k návrhu poslanců Andreje Babiše, Heleny Válkové a dalších na vydání zákona o ochránci práv dětí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o ochránci práv dětí) (sněmovní tisk č. 894)*. str. 12

podle ustanovení § 13 ZŘS.¹¹⁹ Proto je žádoucí, aby se k návrhu ZOPD vyjádřily všechny dotčené orgány a aby byla patřičně přezkoumána provázanost nové právní úpravy s nynější legislativou.¹²⁰

Ve srovnání se zahraničními právními řády působí český návrh ZOPD v aktuální podobě poněkud ambiciózně. Určitou formou pravomoci řešit nějakým způsobem stížnostní agendu (třeba jen udělením rady nebo postoupením věci) disponují dětští ombudsmeni ve více než 20 evropských státech, zato možnost zasahovat do soudních řízení mají řádově jen v jednotkách zemí¹²¹. Ostatně i Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva je toho názoru, že OPD by měl k věcem přistupovat spíše systémově, byť v individuálních případech, a neměl by vystupovat jako strana sporu.¹²² Tento požadavek ale současné znění návrhu ZOPD nesplňuje vzhledem k plánovanému oprávnění dětského ombudsmana podat návrh na zahájení některých soudních řízení.

1.5.1. Ochránce práv dětí jako kolizní opatrovník dítěte

Jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, OPD by mohl vykonávat také funkci kolizního opatrovníka. Ustanovení § 48 návrhu ZOPD totiž počítá mimo jiné i se změnou prvních dvou odstavců ustanovení § 469 ZŘS, týkajícího se zastoupení dítěte v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Předpokládané modifikace – vyznačené tučně – jsou následující:

*„(1) Dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro řízení jmenuje. Opatrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí **nebo ochránce práv dětí**“¹²³.*

*(2) Opatrovníkem nelze jmenovat orgán sociálně-právní ochrany dětí, který podal návrh na zahájení řízení. **Opatrovníkem nelze jmenovat ochránce práv dětí, podal-li ve věci návrh na zahájení řízení**“¹²⁴.*

V podstatě totožné změny by měly být dále provedeny v ustanovení § 434 ZŘS¹²⁵ (zastoupení v řízení o osvojení nezletilého), § 455 ZŘS¹²⁶ (zastoupení v řízení o předběžné úpravě poměrů dítěte) a § 482 ZŘS¹²⁷ (zastoupení v řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech

---

¹¹⁹ Vláda ČR. *Příloha usnesení vlády ze dne 13. července 2020 č. 716 – Stanovisko vlády k návrhu poslanců Andreje Babiše, Heleny Válkové a dalších na vydání zákona o ochránci práv dětí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o ochránci práv dětí) (sněmovní tisk č. 894)* [online]. 13. 7. 2020 [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIABRKCWS5>, bod 5.

¹²⁰ tamtéž, bod 1.

¹²¹ Sekretariát Rady vlády ČR pro lidská práva. *Analýza možností vytvoření institutu ochránce práv dětí v ČR*. str. 14

¹²² Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Konkrétní návrh řešení ochránce práv dítěte v České republice*. str. 4–5

¹²³ § 48 bod 6. návrhu ZOPD

¹²⁴ § 48 bod 7. návrhu ZOPD

¹²⁵ § 48 bod 2. a bod 3. návrhu ZOPD

¹²⁶ § 48 bod 4. a bod 5. návrhu ZOPD

¹²⁷ § 48 bod 8. návrhu ZOPD

mezinárodních únosů dětí). Možnost jmenovat kolizním opatrovníkem ochránce práv dětí by tedy byla explicitně zakotvena jen u několika vypočtených druhů zvláštních řízení soudních ve věcech rodinně-právních.

Zde se nachází nemalý prostor pro diskuzi, zda by OPD nemohl roli kolizního opatrovníka vykonávat i v jiných typech civilního řízení, jichž se účastní nezletilá osoba. Tato alternativa by mohla být vtělena například rovnou do ustanovení § 29 odst. 4 OSŘ. Jistou komplikací by však byly nedostačující personální kapacity¹²⁸ kanceláře OPD.

Přijetím zákona o OPD by nedošlo k nějakým radikálním změnám v osobách kolizních opatrovníků, šlo by jen o rozšíření variant, z nichž může soud vybírat. Navíc lze anticipovat, že by se tím soudy mohly vypořádat s problémem, jenž vyvstává ve chvíli, kdy návrh na zahájení řízení podá sám OSPOD. V takovém případě je totiž OSPOD účastníkem řízení, pročez nemůže zároveň vystupovat v procesním postavení kolizního opatrovníka dítěte¹²⁹. Pak je nasnadě, aby kolizním opatrovníkem byl zvolen právě nestranný a nezávislý ochránce práv dětí.

Možná ještě větší přínos by OPD mohl představovat v situacích, kdy dal OSPOD soudu pouze podnět, ale řízení bylo následně zahájeno *ex offio*. Novelou¹³⁰ ZŘS účinnou od 30. 9. 2017 byl sice výslovně vyloučen souběh postavení OSPODu jako navrhovatele a kolizního opatrovníka, ale zato byla zcela vypuštěna úprava střetu zájmů, podal-li OSPOD toliko podnět. Tím se OSPOD účastníkem řízení nestává, tudíž z procesního hlediska formálně nic nebrání tomu, aby dítě v řízení zastupoval. Nicméně z logiky věci plyne, že i při pouhém podání podnětu může mít OSPOD zájem na určitém výsledku řízení, takže nemusí být schopen objektivně hájit zájem dítěte.¹³¹

Jestliže by tedy soud pojal podezření, že zde může existovat střet zájmů, mohl by kolizním opatrovníkem ustanovit dětského ombudsmana. Na druhou stranu je opět potřeba zmínit omezené kapacity OPD ve srovnání s množstvím probíhajících soudních řízení ve věcech nezletilých. Důvodová zpráva k návrhu ZOPD tak s aktivním zapojením OPD do civilního řízení počítá spíše jen pro „nejzávažnější případy porušování práv dítěte“¹³².

Potom je ale žádoucí, aby tato vágní formulace byla přímo v zákoně konkretizována, protože jinak by soudy mohly dětského ombudsmana jmenovat kolizním opatrovníkem v jakékoli věci péče soudu o nezletilé a nikdo by jim to nemohl vytýkat, neboť by postupovaly v souladu

---

¹²⁸ Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Konkrétní návrh řešení ochránce práv dítěte v České republice*. str. 6

¹²⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*.

¹³⁰ Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

¹³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*.

¹³² Důvodová zpráva k § 12 návrhu ZOPD

s právními předpisy. Taková situace by mohla vyústit v absolutní zahlcení úřadu OPD, který by se logicky proti usnesením o jmenování opatrovníkem odvolával¹³³, což by bezesporu bylo kontraproduktivní. Jako řešení kapacitních problémů Výbor navrhuje, aby byla pravomoc OPD vykonávat funkci kolizního opatrovníka redukována pouze na nějaké druhy procesu nebo jen na řízení u vyšších soudních instancí¹³⁴.

Co se týče oněch „nejzávažnějších případů porušování práv dítěte“, o nichž hovoří důvodová zpráva, lze si představit například nepřiměřené a neodůvodněné průtahy v řízení – třeba pokud byly poměry dítěte upraveny předběžným opatřením a vydání meritorního rozhodnutí je v nedohlednu, nebo se dlouhé měsíce čeká na znalecké posudky, anebo soudy reagují na změnu poměrů s mnohaletým zpožděním, přičemž v mezidobí se okolnosti změnily již několikrát.

Vzhledem ke skutečnosti, že za výše popsaná či jiná obdobná pochybení zpravidla mohou právě soudy, zřejmě nemůžeme očekávat, že by samy dobrovolně jmenovaly kolizním opatrovníkem někoho, kdo by proti jejich (ne)činnosti aktivně vystupoval. V těchto případech tak přichází v úvahu spíše spontánní vstup ochránce práv dětí do řízení v pozici zvláštního subjektu, neboť k tomu není potřeba součinnost soudu. Na závěr se sluší doplnit, že na intervenci dětského ombudsmana by nebyl právní nárok, jelikož jde jen o oprávnění, nikoli povinnost¹³⁵.

1.5.2. Ochránce práv dětí ve vybraných evropských právních řádech

Na předchozích řádcích bylo naznačeno, že existence orgánu ombudsmanského typu specializovaného výlučně na práva dětí není ve světě ojedinělým jevem. Historicky úplně první dětská ombudsmanka byla do funkce jmenována v Norsku v roce 1981¹³⁶. K dnešnímu dni sdružuje European Network of Ombudsperson for Children (Evropská síť ombudsmanů pro děti) více než 40 takových nezávislých institucí fungujících ve 34 státech Rady Evropy, z nichž 22 je zároveň členem Evropské unie¹³⁷. Česká republika tak spadá do minoritní skupiny pěti¹³⁸ zemí EU, které se iniciativy ENOC neúčastní.

---

¹³³ S výjimkou řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí, v němž není odvolání proti usnesení o jmenování opatrovníka přípustné – viz § 482 odst. 2 ZŘS.

¹³⁴ Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Konkrétní návrh řešení ochránce práv dítěte v České republice*. str. 6

¹³⁵ tamtéž, str. 4

¹³⁶ FLEKKØY, Målfrid Grude. *Children's Rights. Reflections on and Consequences of the Use of Developmental Psychology in Working for the Interests of Children. The Norwegian Ombudsman for Children: A Practical Experience* [online]. Belgium: Ghent University Press, 1993, 546 s. [cit. 19. 3. 2021]. ISBN 90-74751-13-X. Dostupné z: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED372831.pdf>, str. 5

¹³⁷ European Network of Ombudspersons for Children. *ENOC Members*.

¹³⁸ Z členských států EU nejsou členy ENOC krom České republiky také Německo, Rakousko, Portugalsko a Rumunsko.

Z návrhu zákona o ochránci práv dětí je patrné, že se jeho tvůrci do jisté míry inspirovali v sousedním **Slovensku**, neboť významný počet ustanovení návrhu ZOPD se nápadně podobá příslušným pasážím zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 176/2015 Z. z., o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Krom systematického monitorování dodržování práv dítěte a prosazování zájmů dětí ve společnosti vyřizuje slovenský komisár pre deti též stížnostní agendu¹³⁹. V roce 2019 prošetřili zaměstnanci tamějšího úřadu 865 podnětů z celkových 1712 evidovaných¹⁴⁰. Komisár je rovněž oprávněn¹⁴¹ zúčastnit se soudních řízení týkajících se nezletilých, ovšem pouze za podmínky, že o přibrání komisára do řízení rozhodne soud¹⁴². Úlohou komisára pak je přednést stanovisko k otázce nejlepšího zájmu dítěte, podat informace o skutečnostech, které v daném případě zjistil, navrhnout provedení důkazů, prostředky nápravy a tak dále. Naopak komisár nemůže dítě zastupovat v roli kolizního opatrovníka.¹⁴³

Byť navrhovaná úprava českého ochránce práv dětí v podstatných rysech kopíruje působnost i pravomoci slovenského komisára pre deti, v určitých ohledech jde ještě o krok dále. Podle návrhu ZOPD by ochránce práv dětí mohl vstupovat do většiny řízení ve věcech rodinně-právních či podávat návrh na jejich zahájení. Jeho účast v řízení by tedy nezávisela na rozhodnutí soudu, jako je tomu na Slovensku, nýbrž čistě na vůli samotného OPD. Nadto návrh ZOPD počítá s explicitním zakotvením možnosti jmenovat OPD kolizním opatrovníkem dítěte ve věcech péče soudu o nezletilé a v řízení o osvojení. Tuto funkci slovenský komisár zastávat nemůže.

Nezanedbatelné podobnosti najdeme i v **polské** právní úpravě, která však návrh českého zákona o OPD v mnohém značně přesahuje. Rzecznik Praw Dziecka (mluvčí práv dítěte), ukotvený v polské ústavě, je vybaven velice širokou paletou kompetencí a jeho mimořádně silné postavení je i ve světovém měřítku docela výjimečné. Má rozsáhlou vyšetřovací pravomoc, kterou může uplatnit i z vlastní iniciativy. Například může provádět šetření na místě i bez předchozího upozornění. Dále je oprávněn zahajovat rozličná řízení před soudem či do nich vstupovat, a to nejen v záležitostech soukromého práva.¹⁴⁴ Lze uzavřít, že v komparaci se slovenským, ale i

---

¹³⁹ § 4 odst. 1 zákona o komisárovi

¹⁴⁰ Úřad komisára pre deti. *Správa o činnosti komisárky pre deti za rok 2019* [online]. 30. 3. 2020 [cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://komisarpredeti.sk/wp-content/uploads/2020/04/sprava-2019-final-30-3-2020-cpt19-final.pdf>, str. 8

¹⁴¹ § 4 odst. 2 písm. g) zákona o komisárovi

¹⁴² § 12 odst. 2 zákona č. 161/2015 Z. z., civilný mimosporový poriadok, v znení neskorších predpisov

¹⁴³ Úřad komisára pre deti. *Správa o činnosti komisárky pre deti za rok 2019*. str. 15

¹⁴⁴ VACUĽOVÁ, Lucia, JINDŘIŠKA SYLLOVÁ. *Ombudsman pro děti a mladistvé: ve státech EU, Norsku a na Islandu. Srovnávací studie č. 1.245* [online]. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, 2011, aktualizace prosinec 2019, 18 s. [cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?lp=1>, str. 8

potenciálním českým modelem dětského ombudsmana nabírá polský Rzecznik Praw Dziecka zcela jiných rozměrů.

Dalším příkladem orgánu, jenž vykazuje výrazné paralely s budoucím českým OPD, je **kyperský** dětský ombudsman. Vedle standardních činností, jako je zjišťování, tlumočení a prosazování zájmů dětí obecně ve společnosti či sledování a následná evaluace stavu dodržování dětských práv, může kyperský dětský ombudsman zastupovat děti a jejich zájmy v soudních řízeních, je oprávněn podat jménem jednotlivého dítěte návrh na ustanovení kolizního opatrovníka pro soudní řízení a navíc může být soudem jmenován jako zástupce dítěte¹⁴⁵. Poslední zmíněná pravomoc, jíž by měl disponovat právě i český OPD, není mezi evropskými dětskými ombudsmany příliš rozšířená, naopak se jedná spíše o unikum.¹⁴⁶

Přímá participace na řízeních před soudem, ale ani autonomní vyšetřovací pravomoc nejsou zdaleka u všech dětských ombudsmanů běžnou součástí výkonu jejich funkce. Některé právní řády totiž přistupují k legislativě regulující oprávnění úřadu dětského ombudsmana poněkud zdrženlivěji. Třeba **finský** lapsiasiavaltuutettu nemá *de facto* žádné prostředky, kterými by mohl prošetřovat konkrétní případy či aktivity jiných orgánů. Jeho stěžejní úlohou je prosazovat realizování nejlepšího zájmu dítěte a dohlížet na to, že postoje a práva dětí jsou brány v potaz zejména při zákonodárné činnosti, při jakémkoli rozhodování a všeobecně ve společenském diskurzu. Dalo by se říct, že lapsiasiavaltuutettu je vlastně prostředníkem mezi mládeží a orgány nebo osobami, které jsou nadány nějakou rozhodovací pravomocí.¹⁴⁷

Za těmito účely lapsiasiavaltuutettu zveřejňuje svá stanoviska a odborné názory na rozmanité otázky vztahující se k dětem, iniciuje procesy nezbytné ke zlepšení postavení dětí, provádí evaluaci podniknutých kroků a přijatých změn, to vše na základě svých poznatků získaných z průzkumů, studií a v neposlední řadě z pravidelných setkání s různorodými skupinami dětí. Ve chvíli, kdy se na finského dětského ombudsmana obrátí jednotlivec s žádostí o vyřešení svého problému, bude odkázán na příslušný orgán, jenž je oprávněn danou záležitost projednat

---

¹⁴⁵ Office of the Law Commissioner. *The Commissioner for the Protection of Children's Rights Laws 74(I)2007 and 44(I)2014 (English translation and consolidation)* [online]. Nicosia: Printing Office of the Republic of Cyprus, 2014. [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/All/FF195C2AAF4BCC0DC2258343002FA829?OpenDocument>, část II odst. 4–(1)

¹⁴⁶ Sekretariát Rady vlády ČR pro lidská práva. *Analýza možností vytvoření institutu ochránce práv dětí v ČR*. str. 14

¹⁴⁷ IMANIAN, Sara. *Evaluating the Impact of Independent Children's Rights Institutions: A European Case Study* [online]. University of Central Lancashire, 2016. Kvalifikační práce. [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <http://clouk.uclan.ac.uk/18639/1/18639%20Imanian%20Sara%20Final%20e-Thesis%20%28Master%20Copy%29.pdf>, str. 127

nebo je kompetentní k poskytnutí potřebné pomoci.¹⁴⁸ Výše popsané charakteristické rysy finského lapsiasiavaltuutettu lze v podstatě vztáhnout také na **švédského barnombudsmannen**¹⁴⁹.

Shora předestřené postřehy můžeme shrnout tak, že neexistuje univerzální podoba orgánu dětského ombudsmana. Na právních řádech vybraných evropských zemí bylo demonstrováno, že v případě přijetí návrhu ZOPD v aktuální verzi by se český ochránce práv dětí řadil mezi země se silnějším postavením dětského ombudsmana, který je vybaven notnou dávkou speciálních pravomocí. Typickým zástupcem této skupiny je polský Rzecznik Praw Dziecka. Pro srovnání byl představen též model z opačné strany pomyslného spektra, kdy dětský ombudsman plní funkci jakéhosi „hlídacího psa“, jenž naslouchá, pozoruje, vyhodnocuje, upozorňuje na nedostatky, ale nemůže je sám napravit. Maximálně může působit na odpovědné osoby silou přesvědčivosti.

---

¹⁴⁸ *Lapsiasiavaltuutettu / Ombudsman for Children* [online]. [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <https://lapsiasia.fi/en/front-page>

¹⁴⁹ *Barnombudsmannen. About The Ombudsman for Children in Sweden* [online]. Poslední změna 20. 1. 2015 [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.barnombudsmannen.se/om-webbplatsen/english/>

2. Nezletilé dítě jako účastník vybraných druhů civilního řízení

Po úvodním objasnění základních pojmů a institutů lze nyní přejít k samotnému právnímu postavení nezletilého v civilním procesu. V minulé části bylo dovozeno, že nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, nemá zpravidla ani plnou procesní způsobilost, protože musí být při činění procesních úkonů řádně zastoupeno. Jelikož existuje mnoho druhů civilního procesu, které se od sebe markantně liší, jsou v určitých případech nastaveny i rozdílné podmínky pro vystupování nezletilého v tom kterém občanském soudním řízení. Těmto specifickým postavení nezletilého ve vybraných typech civilního procesu bude věnována právě druhá část práce.

Co je ovšem společné pro všechna řízení týkající se nezletilých, je nutnost zabezpečit dětem zvláštní ochranu ve smyslu čl. 32 odst. 1 LZPS a zajistit realizaci jejich participačních práv dle čl. 12 odst. 1 ÚPD, to vše za současného sledování nejlepšího zájmu dítěte v souladu s čl. 3 odst. 1 ÚPD. S tím souvisí i závazek státu zaručit „*dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají.*“¹⁵⁰

Na obdobu citovaného článku ÚPD narazíme ve vnitrostátním právním řádu zejména v ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ, v němž se mimo jiné uvádí, že „*[k] názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.*“ Speciální úprava pro zvláštní řízení soudní pak v ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS zakotvuje povinnost soudu, zákonného zástupce i opatrovníka, aby nezletilého informovali o možných důsledcích (ne)vyhovění jeho názoru. Důležité je též ustanovení § 867 odst. 2 OZ, jež zakládá vyvratitelnou právní domněnku, že „*o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.*“

K této věkové hranici se již několikrát vyjadřoval také Ústavní soud. Příkladem lze poukázat na pasáž z bodu 46 nálezu ÚS ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17: „*Není stanoven žádný minimální věkový limit pro to, kdy už je dítě schopno formulovat své názory. Naopak všechny státní orgány by vždy měly nejprve předpokládat, že dítě toho schopno je, a tento předpoklad eventuálně teprve poté v konkrétním případě vyvrátit.*“ Rozhodujícím kritériem tak není univerzální věková hranice, nýbrž schopnost individuálního dítěte formulovat své názory.

S ohledem na shora uvedené se lze ztotožnit s tvrzením Hrušákové a Westphalové, že „*[z]jištění názoru dítěte je tedy pravidlem, od kterého se soud může v odůvodněných případech odchýlit (půjde o případy, kdy bude v rozporu se zájmem dítěte, aby je soud vyslechl – například dítě je psychicky velmi labilní). Pokud totiž názor nezletilého dítěte vnímá soudce vlastními smysly,*

---

¹⁵⁰ čl. 12 odst. 1 ÚPD

eliminuje se riziko dezinterpretace názoru nezletilého dítěte třetí osobou.“¹⁵¹ Jedním dechem je však nutno dodat, že sdělení názoru je právem dítěte, nikoli jeho povinností.¹⁵²

Procesní pravidla zjišťování názoru dítěte jsou obecně upravena v ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ, které se použije i pro řízení vedená podle ZŘS.¹⁵³ Nešťastně zvolený termín „výslech“ musíme chápat spíše jako neformální a přátelský rozhovor soudce s nezletilým probíhající v příjemném neutrálním prostředí, třeba i mimo budovu soudu.¹⁵⁴ Účelem tohoto pohovoru je obstarat si co možná nej přesnější, nejvěrohodnější a nejupřímnější vyjádření osobního postoje dítěte k projednávané věci, ale rovněž k dalším procesním krokům dítěte jako účastníka řízení.¹⁵⁵ Proto je nesmírně důležité získat si důvěru dítěte a dát mu pocit jistoty a bezpečí, nevzbuzovat v něm zbytečné obavy.¹⁵⁶

K tomu do značné míry přispívá i přítomnost důvěrníka, o jehož účast při výpovědi může¹⁵⁷ dítě samo požádat. Jinak je ovšem přítomnost dalších (zainteresovaných) osob při rozhovoru s nezletilým nežádoucí, neboť může snadno dojít k ovlivnění dítěte zejména ze strany rodičů či jejich právních zástupců.¹⁵⁸ Názor dítěte lze výjimečně zjišťovat též nepřímo – prostřednictvím OSPODu, rodičů, zástupce, soudního znalce či svědeckých výpovědí třetích osob. Nicméně tyto varianty by měly být k přímé účastnické výpovědi subsidiární.¹⁵⁹

Jestliže bylo už v předešlé části naznačeno, že při posuzování objektivního nejlepšího zájmu dítěte je potřeba postupovat v každém případě naprosto individuálně, o zjišťování subjektivního názoru dítěte to platí dvojnásob. Na osobnostní i profesní kvality soudce, jenž hovoří s nezletilým sám, jsou samozřejmě kladeny zvýšené nároky¹⁶⁰. Obrovským plusem je, má-li soudce alespoň elementární vědomosti z oboru pedagogiky či psychologie. Při komunikaci s dítětem je nezbytné být maximálně vstřícný a empatický, ale také obezřetný. Hranice mezi tím,

---

¹⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Lenka WESTPHALOVÁ. § 867 [Zjištění názoru nezletilého dítěte]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II: komentář*. Rodinné právo (§ 655–975). str. 855

¹⁵² VANDENHOLE, Wouter, Gamze Erdem TÜRKELLI a Sara LEMBRECHTS. *Children's rights: a commentary on the Convention on the Rights of the Child and its protocols*. str. 147

¹⁵³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, 26(8), 267–275. ISSN 1210-6410.

¹⁵⁴ JANEK, Kryštof a Kateřina VANČUROVÁ. § 100. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha II, § 79–180 občanského soudního řádu. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 647 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7598-369-5.

¹⁵⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*.

¹⁵⁶ JANEK, Kryštof a Kateřina VANČUROVÁ. § 100. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha II.

¹⁵⁷ § 100 odst. 3 OSŘ

¹⁵⁸ JANEK, Kryštof a Kateřina VANČUROVÁ. § 100. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha II.

¹⁵⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*.

¹⁶⁰ MELICHAROVÁ, Dita. Specifika výsledku nezletilého v civilním řízení. *Soudce*. str. 66

co je opravdu autentickým názorem dítěte, a tím, co je pouhým výsledkem umění dospělých zmanipulovat myšlení dítěte, je totiž velice tenká, mnohdy i odborníkem nerozeznatelná.¹⁶¹

Snad právě z důvodu vysoké náročnosti vedení rozhovoru s dítětem se soudci v praxi bohužel často uchylují k tomu, že od osobního pohovoru upustí a názor dítěte zjišťují zprostředkovaně přes třetí osoby, i když by dítě bylo schopno své myšlenky zformulovat a sdělit.¹⁶² Takové praktiky jsou nejenom nepatřičné, ale též v rozporu se samotným zněním ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ, v němž je v souvislosti s alternativou zprostředkování názoru dítěte použito slovní spojení „ve výjimečných případech“.

Výše uvedené lze shrnout tak, že účastenství nezletilého dítěte v civilním procesu sice vykazuje celou řadu specifíků i komplikací, přesto nemůže být nezletilému odepřeno jeho právo na spravedlivý proces či právo vyjádřit se k podstatě i průběhu řízení. Hlavně je třeba se vyvarovat situací, ve kterých je o dítěti rozhodováno stylem „o nás bez nás“ a je přehlíženo, že dítě je účastníkem řízení, nikoli jeho předmětem¹⁶³.

Potenciálním řešením by mohlo být zavedení povinné specializace soudců, kteří by rozhodovali výlučně věci týkající se nezletilých, a pro tuto činnost by museli být náležitě vyškoleni.¹⁶⁴ Obdobného cíle by se možná dalo dosáhnout i na dobrovolné bázi, a to vyšší motivací a podporou soudců, aby si prohlubovali své znalosti a zkušenosti z oblasti psychologie, pedagogiky a komunikace s dětmi obecně. Protože bude-li mít soudce určitý stupeň sebejistoty, že je k výsledku nezletilého dostatečně kvalifikován, lze předpokládat, že nebude mít tendenci se rozhovoru s dítětem zbytečně vyhýbat a nahrazovat jej informacemi získanými „z druhé ruky“.

2.1. Nalézací řízení sporné

Nalézací řízení sporné poskytuje ochranu subjektivních práv a má především funkci reparační, neboť ideálně vede k autoritativnímu vyřešení rozporu mezi dvěma proti sobě stojícími stranami (žalobcem a žalovaným) a k nápravě porušeného právního poměru.¹⁶⁵ S tím souvisí i fakt, že ve většině případů jsou výsledkem sporného řízení deklaratorní¹⁶⁶ rozhodnutí, která osvědčují, že nějaký hmotněprávní poměr nebo nárok existuje, či nikoli.¹⁶⁷

---

¹⁶¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*.

¹⁶² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*. 2019, 21(3), 1–6. ISSN 1212-866X. str. 2–3

¹⁶³ tamtéž, str. 5

¹⁶⁴ MELICHAROVÁ, Dita. Specifika výsledku nezletilého v civilním řízení. *Soudce*. str. 67

¹⁶⁵ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 226 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7478-829-1. str. 13

¹⁶⁶ GERLOCH, Aleš. Deklaratorní akt aplikace práva. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

¹⁶⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 287

Dalším podstatným rysem sporných řízení je uplatňování zásady projednací a dispoziční. Podání návrhu na zahájení řízení, jeho (částečné) zpětvzetí či změna jsou závislé na vůli žalobce. Jinak řečeno, „*kde není žalobce, není soudce*“¹⁶⁸. Dispozice s řízením i s jeho předmětem je tak primárně v rukou účastníků řízení, protože jsou to právě strany sporu, kdo má povinnost navrhnout soudu důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud je navíc zásadně vázán návrhy stran. Na rozdíl od nesporných řízení zde nejsou vedle soukromých zájmů prosazovány i obecné zájmy na určitém uspořádání právních poměrů, a proto je ingerence státu minimální.¹⁶⁹

Z výše uvedeného lze dovodit, že pozice nezletilého účastníka může být ve sporném řízení mnohem méně stabilní než v řízení nesporném, neboť iniciace, průběh i výsledek řízení jsou závislé na aktivitě účastníků. Avšak s ohledem na princip rovnosti stran¹⁷⁰ nemůže být nezletilému poskytována zvláštní ochrana nad rámec obecné poučovací povinnosti¹⁷¹ soudu o procesních právech a povinnostech¹⁷². Prakticky jedinou pojistkou, která může přispět k lepšímu postavení dítěte ve sporném řízení, je nutné zastoupení¹⁷³ nezletilého v případě, že jeho rozumová a volní vyspělost nepostačuje k tomu, aby byl považován za plně procesně způsobilého.

Ze samotné podstaty sporných řízení lze usoudit, že účastenství „ne-plně“ svéprávných nezletilých bude ve srovnání s nespornými řízeními spíše marginální. To ovšem neznamená, že by téma právního postavení nezletilého v soukromoprávních sporech mělo být opomíjeno. Na tomto místě je vhodné připomenout výklad z kapitoly 1.3, v níž bylo poukázáno na signifikantní odlišnosti mezi (hmotně) právním jednáním a procesními úkony a zároveň byly nastíněny podmínky, za nichž může nezletilá osoba pro sebe nabývat práva a zavazovat se k povinnostem.

Tuto způsobilost nabývají nezletilí postupně se svojí rozvíjející se rozumovou a volní vyspělostí.¹⁷⁴ Občanské právo procesní pak vychází z teoretického předpokladu, že úrovni způsobilosti právně jednat má přímo úměrně odpovídat i rozsah procesní způsobilosti. Tak například je-li patnáctiletý nezletilý natolik vyspělý, že dokáže sám svým jménem uzavřít smlouvu o koupi fotoaparátu, měl by mít k dispozici účinný nástroj právní ochrany, tedy možnost samostatně vystupovat jako účastník řízení o nárocích z této smlouvy.¹⁷⁵

---

¹⁶⁸ FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl druhý: specifika dětských dluhů vzniklých ze smluv o přepravě osoby. *Právní rozhledy*. 2019, 27(22), 763–769. ISSN 1210-6410.

¹⁶⁹ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 73–75

¹⁷⁰ srov. čl. 37 odst. 3 LZPS nebo § 18 odst. 1 OSŘ

¹⁷¹ § 5 OSŘ

¹⁷² viz např. usnesení ÚS ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. I. ÚS 241/11

¹⁷³ § 20 odst. 1 ve spojení s § 22, § 23 a § 29 OSŘ

¹⁷⁴ § 31 OZ

¹⁷⁵ Akademie Havel, Holásek & Partners, s. r. o. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice*. str. 101

Soudy jsou však v tomto ohledu poněkud opatrné. Jak bylo osvětleno již v kapitole 1.3, především ÚS je více nakloněn názoru, že samostatné působení nezletilého v civilním řízení má být spíše vzácností, pravidlem má být naopak zajištění řádného zastoupení nezletilce a případně jeho současné zapojení do řízení (s ohledem na rozumovou a volní vyspělost).¹⁷⁶ Pro doplnění lze ještě připomenout vyjádření ÚS, že zejména ve sporných řízeních mnohdy odpovídá sledovanému cíli účinné ochrany práv dětí, aby byl jako jejich opatrovník ustanoven advokát.¹⁷⁷

2.1.1. Nezletilé dítě jako žalobce

Lze si představit nespočet situací, kdy se nezletilá osoba může ocitnout na straně žalující v civilním sporu. Následující výčet samozřejmě není vyčerpávající. V první řadě je třeba zmínit žaloby na náhradu nemajetkové i majetkové újmy způsobené nezletilému protiprávním jednáním jiné osoby – například újma na zdraví způsobená řidičem motorového vozidla, který srazil dítě na přechodu pro chodce. Nemůžeme zapomenout ani na škodu způsobenou nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím, za niž odpovídá stát či územní samosprávný celek za podmínek stanovených zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Jelikož i nezletilí jsou plnohodnotnými subjekty vlastnického práva, dozajista se mohou stát stranou sporů vznikajících v souvislosti s jejich majetkem – např. dítě zdědilo nemovitost, kterou pronajímá, a nájemce přestal platit nájemné řádně a včas. Ojedinelé nemusejí být ani spory ze spotřebitelských smluv – např. 15leté dítě uzavřelo distančním způsobem smlouvu o koupi mobilního telefonu, ve 14denní zákonné lhůtě odstoupilo od smlouvy, nepoškozené zboží vrátilo, ale prodávající dítěti odmítá poslat zpět kupní cenu.

Nezletilé dítě může být poškozeno také zásahem do jeho osobnostních práv, pak je nasnadě podání žaloby na ochranu osobnosti. Tato problematika je relevantní zvláště v poslední době, kdy se takřka exponenciálně zvyšuje množství času stráveného v online prostoru včetně sociálních sítí. Nezletilých se mohou týkat i spory z pracovně-právních vztahů – typicky nevyplacení mzdy zaměstnavatelem. Ve sporném řízení bude projednáváno též určení výživného pro nezletilou osobu, která již nabyla plné svéprávnosti¹⁷⁸.

¹⁷⁶ viz např. nález ÚS ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14

¹⁷⁷ nález ÚS ze dne 5. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3038/16, bod 16

¹⁷⁸ HROMADA, Miroslav. § 466 [Předmět řízení]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1132 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-788-0. str. 1015

Ustanovení § 36 OZ říká, že nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy způsobilý jednat samostatně v záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu. Nyní je třeba nahlédnout do ustanovení § 898 odst. 1 OZ, jež stanoví, že rodiče potřebují souhlas soudu k právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte, jestliže nejde o běžné záležitosti či zanedbatelnou majetkovou hodnotu. Citovaná ustanovení pak musíme vykládat v souladu s názorem Nejvyššího soudu, že „*podání jakékoliv žaloby je neběžnou záležitostí, která může mít daleké dosahy do sféry nezletilého. Na uvedeném závěru nic nemění fakt, že nezletilý je ve věku blízkém dospělosti.*“¹⁷⁹

Na základě shora popsaného nemůžeme dojít k jinému závěru než, že nezletilý, jenž nenabyl plné svéprávnosti, nemůže nikdy samostatně podat žalobu. Zde lze vyzdvihnout postřeh Šínové a Juráše, že takovým výkladem je částečně svéprávný nezletilý výrazně omezen v možnosti domoci se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, což představuje zásah do jeho práva na spravedlivý proces.¹⁸⁰ Ostatně i Ústavní soud zastává názor, že „*podání učiněné nezletilým účastníkem řízení, který nemá procesní způsobilost v plném rozsahu, není možno jednoduše ignorovat, ale musí být posouzeno prizmatem nejlepšího zájmu dítěte.*“¹⁸¹

Každopádně v praxi probíhá podávání žalob jménem nezletilých obvykle tak, že návrh podepisují rodiče (či jimi zvolený právní zástupce) a zároveň přikládají rozhodnutí opatrovnického soudu o schválení právního jednání. Při absenci přivolení soudu je řízení zastaveno podle ustanovení § 104 odst. 2 OSŘ pro neodstranění nedostatku podmínky řízení.¹⁸² Nabízí se otázka, zda přístup zákonodárce, potažmo Nejvyššího soudu není vůči nezletilým žalobcům příliš striktní, protože v případech, kdy se nezletilí nacházejí na opačné straně sporu, kladou soudy větší důraz na to, aby byla nezletilcům umožněna aktivní realizace jejich procesních práv. Podrobnější rozbor bude předstřen v nadcházejícím bodě 2.1.2.

Zásadní potíže tudíž nastává, jestliže rodiče nezletilého nezískají přivolení soudu k podání žaloby nebo vůbec nejsou ochotni sporné řízení jménem svého dítěte iniciovat. Vzhledem k existenci promlčecích lhůt¹⁸³ v českém právním řádu se tak může stát, že nezletilý svůj nárok nebude moci úspěšně vymáhat ani po nabytí plné svéprávnosti, neboť v mezidobí dojde

---

¹⁷⁹ usnesení NS ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4531/2018

¹⁸⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. str. 127

¹⁸¹ náleží ÚS ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14, bod 49

¹⁸² JIRSA Jaromír, Kateřina VANČUROVÁ. § 20. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha I.

¹⁸³ Dle ustanovení § 629 odst. 1 OZ je obecná subjektivní promlčecí lhůta 3letá. Ustanovení § 629 odst. 2 OZ stanoví navíc obecnou objektivní promlčecí lhůtu v délce 10 let, ovšem jen pro majetková práva.

k promlčení¹⁸⁴ jeho práva.

Tato komplikace se však netýká žaloby na náhradu újmy na zdraví. Ustanovení § 622 OZ totiž obsahuje speciální pravidlo pro běh promlčecí lhůty, jedná-li se o újmu na zdraví nezletilého, jenž není plně svéprávný. Lhůta nezačne běžet dříve, než se nezletilý stane plně svéprávným. Svého práva se tedy může domáhat, až bude plně procesně způsobilý a nebude k podání žaloby potřebovat součinnost rodičů ani opatrovnického soudu.

Citované ustanovení se na první pohled jeví jako úctyhodný počin zákonodárce. Na druhou stranu se můžeme zamýšlet například nad tím, jak asi bude po 18 či více letech probíhat dokazování v řízení o žalobě na náhradu újmy na zdraví, jež byla žalobci způsobena lékařem na novorozeneckém oddělení. Nicméně, když už se zákonodárce touto cestou vydal, pak není zřejmé, proč se zmíněné zvláštní pravidlo pro běh promlčecí lhůty nevztahuje na všechna¹⁸⁵ subjektivní práva nezletilých, která mohou být promlčena.¹⁸⁶

S plným uvědoměním si, co je smyslem a účelem institutu promlčení (naplnění zásady *vigilantibus iura scripta sunt*, posílení právní jistoty, zohlednění běhu času a stárnutí důkazů a tak dále¹⁸⁷), lze opětovně poukázat na nejlepší zájem dítěte a uvažovat o zvýšené ochraně nezletilých mimo jiné i formou úplného vyloučení plynutí promlčecích lhůt do doby nabytí plné svéprávnosti nezletilého, a to pro všechna promlčitelná práva. Takové řešení by bylo jakousi pojistkou, která by přišla na řadu pouze v extrémních případech, kdy osoby oprávněné podat za nezletilého žalobu tak z nějakého důvodu včas neučinily. Po nabytí plné svéprávnosti by se již dospělý jedinec mohl sám rozhodnout, zda své nároky z dětství uplatní.

2.1.2. Nezletilé dítě jako žalovaný

Obdobně jako v předchozím bodě můžeme (bohužel) vymyslet celou řadu příčin, proč se nezletilé dítě dostane do pozice žalovaného v civilním procesu, od vlastního (proti)právního jednání nezletilého (např. porušení smluvní povinnosti vyplývající ze smlouvy o přepravě užitím dopravního prostředku bez zaplacení jízdného), přes (proti)právní jednání zákonného zástupce

---

¹⁸⁴ Promlčením ve skutečnosti nezaniká subjektivní právo jako takové, existuje nadále v podobě tzv. naturálního práva, kterému odpovídá naturální povinnost, což znamená, že dlužník plnit nemusí, ale může. Vznese-li dlužník námitku promlčení, nárok zaniká a je nevynutitelný. (viz např. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 436 s. ISBN 978-80-7552-187-3. str. 412–413)

¹⁸⁵ srov. § 611 OZ

¹⁸⁶ SEDLÁČKOVÁ, Kristína. *Právní postavení nezletilého v civilním soudním řízení* [online]. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce prof. JUDr. Alena Macková, Ph.D. [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/163584/?lang=cz>, str. 25

¹⁸⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. str. 407–409

jménem nezletilého (např. porušení smluvní povinnosti plynoucí z kupní smlouvy o převodu nemovitosti uzavřené za nezletilého) až po jiné právní skutečnosti, třeba i na vůli nezávislé (např. přechod nájmu na dítě jakožto člena nájemcovy domácnosti v důsledku smrti nájemce v souladu s ustanovením § 2279 a násl. OZ)¹⁸⁸.

Hovoříme-li o důsledcích právního a protiprávního *jednání*, tj. právních skutečností, jež jsou závislé¹⁸⁹ na vůli, je primárně v zájmu zákonných zástupců se takových situací vyvarovat. To lze do určité míry ovlivnit svědomitým výkonem rodičovské odpovědnosti¹⁹⁰, zejména důslednou výchovou dítěte a komplexní péčí o ně. Ale protože nežijeme v ideálním světě (což je mimochodem i důvod, proč potřebujeme právní regulaci), nemůže ani ten nejlepší rodič zaručit, že nikdy nenastane skutečnost, na jejímž základě se nezletilé dítě stane žalovaným v soukromoprávním sporu. Tím spíše pak nelze takovou garanci očekávat od rodiče, jenž své povinnosti neplní v souladu s nějakým celospolečenským konsenzem ohledně toho, co se rozumí „dobrým vychováním“.

Jsem přesvědčena, že z těchto důvodů by mělo být také prioritou zákonodárce redukovat prostřednictvím legislativy počty nezletilých žalovaných, a když už se v této pozici ocitnou, poskytnout jim zvláštní ochranu v souladu s čl. 32 odst. 1 Listiny. Jak už bylo několikrát naznačeno, esenciálním nástrojem, který má sloužit k ochraně nezletilých v civilním procesu, je jejich povinné zastoupení zákonným zástupcem či opatrovníkem. Zde práce zákonodárce v podstatě končí a roli „ochránce“ v individuálních případech přebírá moc soudní.

Je totiž povinností soudu odstranit¹⁹¹ nedostatek podmínky řízení spočívající v procesní nezpůsobilosti žalovaného a informovat o zahájení řízení zákonné zástupce žalovaného či ustanovit nezletilému opatrovníka.¹⁹² Nadto Ústavní soud opakovaně *„připomíná, že při (...) ukládání peněžitých povinností nezletilým žalovaným musí obecné soudy dbát též na to, že je ústavně chráněným zájmem dítěte, aby do dospělosti nevystupovalo se závazky, jež mohou mít rdousící účinek.“*¹⁹³

---

¹⁸⁸ FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*.

¹⁸⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. str. 155

¹⁹⁰ Například ustanovení § 857 odst. 2 OZ říká, že rodiče mají právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními a omezeními, jestliže sledují ochranu morálky, zdraví a práv dítěte i práv jiných osob a veřejného pořádku. Podle ustanovení § 858 OZ mají rodiče pečovat o zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte, chránit jej, zajistit jeho výchovu a vzdělání, zastupovat jej či spravovat jeho jmění, dokud dítě nenabude plné svéprávnosti.

¹⁹¹ srov. § 104 odst. 2 OSŘ

¹⁹² JIRSA Jaromír, Kateřina VANČUROVÁ. § 20. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha I.

¹⁹³ nález ÚS ze dne 14. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 3133/19, bod 25

Ústavní soud, jakož i Evropský soud pro lidská práva nejednou vyjádřily své znepokojení nad situací, kdy dítě sice zastoupeno bylo, nicméně obecné soudy naprosto ignorovaly, že zástupce své povinnosti evidentně zanedbává nebo je neplní vůbec¹⁹⁴, eventuálně je ve střetu¹⁹⁵ zájmů s nezletilým. Takové zastupování, na něž rozhodně nelze hledět jako na řádné, je *de facto* stejně efektivní, jako kdyby nezletilý nebyl zastoupen nikým¹⁹⁶.

Dalším prohřeškem, který je soudům nezřídka vytýkán, je nezapojení nezletilého do řízení. Například v bodech 14–15 nálezu ze dne 5. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3038/16, senát ÚS neshledal „žádný důvod, proč by účastník [ve věku mezi 9 a 10 lety] *civilního řízení o zaplacení dluhu, vzniklého jízdou na černo, neměl být o řízení vůbec informován. Pouze v případě zvolení zástupce svobodnou vůlí účastníka řízení totiž lze s jistotou dovodit, že o daném řízení ví, a lze na něm rozumně požadovat, aby nesl i případné negativní dopady jednání takového zástupce (například nepodání odporu). (...) Není relevantní pouze vůle zákonných zástupců, ale i vůle dítěte, kterou (...) je nutno posoudit s ohledem na jeho nejlepší zájem.*“

V jiné věci zas první senát ÚS zdůraznil, že běžná praxe vyplývající z ustanovení § 50b OSŘ, že písemnosti se doručují a fakticky se komunikuje jen se zvoleným zástupcem účastníka, se zásadně nemůže uplatnit v případě, kdy je straně sporného řízení „vnucen“ soudem vybraný právní zástupce (opatrovník). „*Soudy se nemohou bezvýhradně spolehnout na ustanoveného opatrovníka, že bude dodržovat všechny své (...) povinnosti a intenzivně se zastupovaným komunikovat; nýbrž je třeba dodržování daných povinností ověřovat. (...) Proto zůstává na odpovědnosti soudu, aby zajistil též možnost zastupovaného účastníka samého, a to i dítěte, účastnit se řízení a vyjádřit svůj názor k věci, pokud to není v rozporu s jeho nejlepšími zájmy. Občanský soudní řád takový postup nevyklučuje, neboť § 50b odst. 4 písm. e) umožňuje doručování i zastoupeným účastníkům, rozhodne-li tak soud.*“¹⁹⁷

Shora citované pasáže reflektují častý a dosti nešťastný průběh sporných řízení vedených proti nezletilým žalovaným. Obecný soud obesílá toliko zákonného zástupce, ten poštu buď vůbec nepřebírá, nebo dopis sice převezme, ale nikterak na výzvy a poučení soudu nereaguje a dítěti (ani nikomu jinému) o převzaté písemnosti neřekne. Není proto výjimkou, že platební rozkazy¹⁹⁸, rozsudky pro zmeškání¹⁹⁹ či pro uznání²⁰⁰ vydané proti nezletilým se stanou pravomocnými a

¹⁹⁴ srov. např. náleží ÚS ze dne 20. 11. 2019, sp. zn. I. ÚS 3135/19, bod 24–25

¹⁹⁵ rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2007, č. stížnosti 2349/06, Havelka a ostatní proti České republice, bod 62

¹⁹⁶ náleží ÚS ze dne 20. 11. 2019, sp. zn. I. ÚS 3135/19, bod 24

¹⁹⁷ náleží ÚS ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13-2, bod 52–53

¹⁹⁸ § 172 a násl. OSŘ

¹⁹⁹ § 153b OSŘ

²⁰⁰ § 153a OSŘ

vykonatelnými a žalované dítě se o proběhlém soudním řízení dozví s dlouholetým zpožděním teprve ve fázi vykonávacího řízení.²⁰¹

Na problematiku dětských dlužníků reaguje novela č. 192/2021 Sb., která nabývá účinnosti ke dni 1. 7. 2021. Zcela vyloučeno bude vydávání platebních rozkazů a rozsudků pro zmeškání, jakož i užití tzv. fikce uznání ve smyslu ustanovení § 114b odst. 5 a § 114c odst. 6 ve spojení s § 153a odst. 3 OSŘ, je-li žalovaným nezletilý. V neposlední řadě bude explicitně zakotvena povinnost soudů doručovat písemnosti i nezletilým, kteří dovršili 15 let a jsou zastoupeni zákonným zástupcem podle ustanovení § 22 OSŘ. K těmto velmi žádoucím pozitivním změnám nelze dodat nic jiného než řečnickou otázku „Proč nebyly přijaty již dávno?“.

Novela č. 192/2021 Sb. má rovněž předcházet dětským dluhům prostřednictvím změn v hmotném právu. Asi nejzásadnější zásah představuje vložení nového ustanovení § 899a do OZ, dle kterého splnění peněžitého dluhu z právního jednání nezletilého, jenž není plně svéprávný, bude možné vymáhat toliko z majetku nabytého nezletilým v době, kdy ještě nebyl plně svéprávný (to neplatí pro dluh vzniklý z výdělečné činnosti). Za peněžitý dluh dítěte vzniklý z právního jednání učiněného před nabytím plné svéprávnosti navíc bude ručit rodič, který za potomka jednal nebo mu udělil souhlas k předmětnému právnímu jednání, přičemž rodič – ručitel – nemůže po dítěti – dlužníku – požadovat vyrovnání tohoto dluhu.

Obdobná pravidla se budou vztahovat i na přechod nájmu na nezletilého člena domácnosti (viz vložené ustanovení § 2282a OZ). Dále se nebude přihlížet k ujednání, kterým se nezletilý mladší 15 let zavázal k plnění smluvní pokuty²⁰². Podstatné modifikace se dotknou i ustanovení § 2920 a § 2921 OZ o náhradě škody – stěžejní okolností bude, zda již škůdce dovršil věku 13 let.

Popsané zásahy do hmotněprávních norem jsou zajisté vedeny dobrým úmyslem, nicméně v určitých konkrétních situacích mohou působit nepřiměřeně přísně vůči rodičům nezletilých nebo vůči věřitelům. V tomto směru se přikláním k názoru Frintové a Frinty²⁰³, že těžiště problému narůstajících dětských dluhů neleží tolik v právu hmotném jako spíš procesním. Protože budou-li důsledně dodržována ustanovení o řádném zastoupení nezletilého a jeho participačních právech a nebude-li možné rozhodnout o uložení peněžité povinnosti dítěti v jeho nepřítomnosti, je vysoce pravděpodobné, že soud při detailním zkoumání individuálního případu zjistí potenciální nedostatky ve výkonu rodičovské odpovědnosti či zanedbávání vyživovací povinnosti a dojde k závěru, že za daný dluh ve skutečnosti neodpovídá nezletilý, ale jeho zákonní zástupci.

---

²⁰¹ FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*.

²⁰² § 2048 OZ

²⁰³ FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl druhý: specifikace dětských dluhů vzniklých ze smluv o přepravě osoby. *Právní rozhledy*.

Domnívám se, že nad rámec všeho výše uvedeného by nebylo od věci přemýšlet o zavedení zákonné povinnosti předsedy senátu jmenovat nezletilému žalovanému vždy opatrovníka z řad advokátů.

2.2. Zvláštní řízení soudní – vybraná řízení ve věcech rodinně-právních

Jak bylo naznačeno v kapitole 1.1, do skupiny zvláštních řízení soudních spadají především, nikoli však výhradně, řízení nesporná. Ta nesměřují²⁰⁴ k vyřešení právního konfliktu mezi dvěma proti sobě stojícími stranami, jejich hlavní funkcí je prevence, tj. postavit právní poměry najisto a tím předcházet budoucím sporům. Rozhodnutí vydávaná v nesporném řízení jsou převážně konstitutivní povahy²⁰⁵, jedná se tedy o právní skutečnosti, neboť na jejich základě vznikají, zanikají či se mění subjektivní práva a povinnosti²⁰⁶. V nesporném řízení může vystupovat pouze jediný účastník, nebo jich naopak může být více, přičemž jejich zájmy nemusí být nutně v rozporu s cíli navrhovatele.²⁰⁷ Postavení každého účastníka je samostatné, nezávislé na ostatních.²⁰⁸

Jestliže se soud dozví o okolnostech rozhodných pro vedení řízení podle ZŘS, zahájí takové řízení bezodkladně z úřední povinnosti²⁰⁹ (není-li to zákonem explicitně vyloučeno). Osoba navrhovatele tudíž může zcela absentovat. Účastníkům je svěřena jen omezená možnost disponovat řízením i jeho předmětem. Za zjištění úplného skutkového stavu je primárně odpovědný soud, který zásadně není vázán návrhy účastníků. Shora uvedené lze shrnout tak, že pro nesporná řízení jsou charakteristické zásada oficiality a zásada vyšetřovací.²¹⁰ S tím souvisí další významný znak – v nesporných řízeních je obvykle prosazován nějaký veřejný zájem, pročež se setkáváme se zvýšenou ingerencí státu.²¹¹

Ta se projevuje zejména vyloučením aplikace některých institutů z občanského soudního řádu, jako je uzavření soudního smíru (§ 99 OSŘ), procesní společenství účastníků (§ 91 OSŘ), hlavní (§ 91a OSŘ) i vedlejší (§ 93 OSŘ) intervence, přistoupení a záměna účastníků (§ 92 OSŘ), vzájemný návrh žalovaného (§ 97 OSŘ) a podobně.²¹² Pouze subsidiárně se použijí pravidla pro určení místní příslušnosti soudu podle ustanovení § 84 a násl. OSŘ, přednost má totiž zvláštní

²⁰⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. str. 31

²⁰⁵ ZAHRAVNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 52

²⁰⁶ GERLOCH, Aleš. Konstitutivní akt aplikace práva. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*.

²⁰⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. str. 53

²⁰⁸ STAVINHOVÁ, Jaruška. Řízení nesporné. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*.

²⁰⁹ § 13 odst. 1 ZŘS

²¹⁰ ZAHRAVNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 288–289

²¹¹ STAVINHOVÁ, Jaruška. Řízení nesporné. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*.

²¹² ZAHRAVNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 287

úprava v ZŘS, která se vyznačuje výlučnou místní příslušností zformulovanou v ustanovení § 4 ZŘS a následně speciálně u jednotlivých druhů řízení (dle jejich specifických rysů).²¹³

Jiným příkladem ochrany veřejného zájmu a s tím spojených zásahů státu do civilního řízení je pravomoc státního zastupitelství či nejvyššího státního zástupce dle § 35 odst. 1 OSŘ iniciovat občanské soudní řízení či vstoupit do řízení již zahájeného, ovšem jen v případech stanovených zákonem. Z hlediska tématu této práce je relevantní taxativní výčet oprávnění státního zastupitelství v ustanovení § 8 ZŘS.

Z rodinně-právních záležitostí jde o rozhodování o tom, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení; o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo o pozastavení, omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu; a také o řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí. Když státní zastupitelství podá návrh na zahájení řízení, vystupuje přímo v postavení účastníka a disponuje předmětem řízení. Vstoupí-li do řízení již zahájeného, představuje tzv. zvláštní subjekt řízení²¹⁴.

Další odlišnost nesporných řízení tkví v poskytování právní ochrany slabším, například právě nezletilým.²¹⁵ To se v obecné rovině projevuje zmíněnými vůdčími zásadami, tj. vyšetřovací a oficiality, a související výraznější ingerencí státu. Důležitá je též speciální úprava obligatorního jmenování kolizního opatrovníka v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé v ustanovení § 469 odst. 1 ZŘS. Opomenut nesmí být ani institut přenesení místní příslušnosti – výjimka ze zásady *perpetuatio fori* (§ 11 odst. 1 OSŘ)²¹⁶. V případě, že se nezletilý, jenž není plně svéprávný, v průběhu řízení přestěhuje (nikoli jen na přechodnou dobu), může soud v souladu s ustanovením § 5 ZŘS přenést svoji příslušnost na jiný soud (který se v důsledku změny bydliště stal novým obecným soudem nezletilého dle ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS). Dlužno dodat, že k přenesení příslušnosti může dojít jedině za předpokladu, že se tak děje v nejlepším zájmu dítěte²¹⁷.

Na zvláštní řízení soudní nelze aplikovat první definici účastníků řízení obsaženou v ustanovení § 90 OSŘ, tj. žalobce a žalovaný. Zákon o zvláštních řízeních soudních zahrnuje vlastní vymezení účastenství.²¹⁸ Z ustanovení § 6 odst. 1 ZŘS se dozvíme, že v řízení, které může

---

²¹³ JIRSA, Jaromír. § 4. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III, zvláštní řízení soudní. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 1135 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7598-372-5.

²¹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. § 35 [Účast státního zastupitelství]. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. str. 169

²¹⁵ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 74

²¹⁶ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 22

²¹⁷ CHARVÁT, Pavel. § 5. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III.

²¹⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 286

být zahájeno i bez návrhu, je účastníkem řízení navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech (založených v rovině hmotněprávní) má být v řízení jednáno. Ustanovení § 6 odst. 2 ZŘS doplňuje, že „[ú]častníkem je také navrhovatel a ten, kterého zákon za účastníka označuje.“ V řízení, jež bylo iniciováno soudem z úřední povinnosti, logicky osoba navrhovatele figurovat nebude²¹⁹. V opačném případě vznikne účastenství navrhovatele učiněním procesního úkonu (podáním návrhu), a to bez ohledu na jeho hmotněprávní postavení²²⁰.

Byť se na první pohled může zdát, že definice v odst. 1 bude aplikována na řízení, u nichž zákon umožňuje oba způsoby iniciování, a odst. 2 se bude týkat toliko řízení návrhových, někteří autoři²²¹ se přikláníjí k jinému výkladu, proti němuž nelze ničeho namítat. Vztah mezi oběma ustanoveními chápou jako poměr speciality, přičemž odst. 2 (druhá definice účastenství) je *lex specialis* k odst. 1 (třetí definice účastenství). Přednost má tedy výslovné a taxativní vymezení okruhu účastníků přímo ve zvláštní části ZŘS, a teprve chybí-li explicitní označení účastníků pro daný druh řízení, bude soud jednat se všemi osobami, jejichž práva a povinnosti mohou být rozhodnutím dotčeny (a za všech okolností samozřejmě i s navrhovatelem).

S ohledem na existenci mnoha různých druhů zvláštních řízení soudních (které jsou taxativně vyjmenovány v ustanovení § 2 ZŘS) budou bližšímu zkoumání podrobeny pouze některé. Vzhledem k tématu této práce byla vybrána výlučně řízení, s nimiž pracuje návrh zákona o ochránci práv dětí. Kapitola 2.2 se proto bude věnovat těmto typům zvláštních řízení soudních ve věcech rodinně-právních:

- 1) řízení o povolení uzavřít manželství (§ 367 a násl. ZŘS);
- 2) (předběžné) řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí (§ 400 a násl. ZŘS);
- 3) řízení o určení a popření rodičovství²²² (§ 415 a násl. ZŘS);
- 4) řízení ve věcech osvojení (§ 427 a násl. ZŘS);
- 5) péče soudu o nezletilé (§ 452 a násl. ZŘS).

2.2.1. Řízení o povolení uzavřít manželství

Jako první v pořadí ve skupině řízení ve věcech rodinně-právních jsou upravena řízení ve věcech manželských a partnerských, mezi něž patří mimo jiné i řízení o povolení uzavřít manželství.

²¹⁹ JANEK, Kryštof, Peter TREBATICKÝ a Kateřina VANČUROVÁ. § 6. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III.

²²⁰ LEVÝ, Jiří. § 6 [Účastníci řízení]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 13

²²¹ srov. ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. str. 56; obdobně též LEVÝ, Jiří. § 6 [Účastníci řízení]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 11

²²² Návrh ZOPD používá užší vymezení – „řízení ve věcech určení nebo popření *otcovství*“. K tomu srov. výklad níže v bodu 2.2.3.

Sňateční způsobilost²²³ obvykle vzniká až dosažením zletilosti a s tím spjaté plné svéprávnosti. Řízení²²⁴ o povolení uzavřít manželství slouží k tomu, aby ve výjimečných případech a z důležitých důvodů mohla do manželství vstoupit i osoba, která podmínku zletilosti a plné svéprávnosti dosud nesplňuje. Je-li návrhu vyhověno, je výsledkem tohoto řízení konstitutivní rozhodnutí, na jehož základě získává nezletilá „ne-plně“ svéprávná²²⁵ osoba, jež dosáhla minimálně 16 let věku, způsobilost uzavřít manželství s konkrétní osobou, jejíž jméno musí být v rozsudku obsaženo²²⁶. Jediným aktivně legitimovaným navrhovatelem k podání návrhu na zahájení řízení je právě nezletilá osoba, která hodlá uzavřít manželství – viz § 367 ZŘS.

Hmotněprávní ustanovení § 458 OZ výslovně stanoví, že zákonný zástupce ani opatrovník není oprávněn za zastoupeného právně jednat v záležitostech týkajících se vzniku a zániku manželství. To se projevuje i v rovině procesní, jelikož nezletilý, který dosáhl věku 16 let, má v řízení o povolení uzavřít manželství *ex lege* plnou procesní způsobilost²²⁷. Zákonní zástupci nezletilého tudíž v řízení nečiní procesní úkony jménem nezletilého, nýbrž jednají sami za sebe, neboť jsou ze zákona účastníky řízení. Účastenství je přiznáno též osobě, se kterou má být manželství uzavřeno, to jest snoubenci navrhovatele²²⁸.

Zákonní zástupci toho, kdo hodlá uzavřít manželství, „*musí být účastníky řízení proto, že uzavřením manželství nabývá nezletilý starší 16 let plné svéprávnosti v souladu s § 30 OZ, což má za následek ztrátu rodičovské odpovědnosti. Zákonní zástupci jsou tedy rozhodnutím v řízení na svých právech přímo dotčeni.*“²²⁹ Z totožného důvodu je poměrně logické, že zákon zahrnuje do okruhu účastníků i osobu, s níž má být manželství uzavřeno, byť předchozí právní úprava snoubenci přiznávala pouze postavení osoby zúčastněné na řízení (svědka).²³⁰ Na tomto místě se sluší poznamenat, že rozsudek vydaný v řízení o povolení uzavřít manželství sice sám o sobě nemá

---

²²³ § 672 odst. 1 OZ

²²⁴ § 672 odst. 2 OZ

²²⁵ Z jazykového znění ustanovení § 367 ZŘS vyplývá, že návrh na zahájení řízení o povolení uzavřít manželství může podat nezletilý, který dovršil 16 let věku a který hodlá uzavřít manželství. O podmínce svéprávnosti se ustanovení nezmiňuje. Systematickým výkladem však lze dojít k závěru, že se tím myslí pouze nezletilí, kteří nejsou plně svéprávní, přičemž je možno poukázat buď na legislativní zkratku obsaženou v ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS, nebo na znění hmotněprávního ustanovení § 672 odst. 2 OZ.

²²⁶ SVOBODA, Karel. § 367–399 [Oddíl 1. Řízení ve věcech manželských a partnerských]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 721–722

²²⁷ § 368 odst. 2 ZŘS

²²⁸ § 368 odst. 1 ZŘS

²²⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. str. 64

²³⁰ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 124

za následek změnu osobního stavu navrhovatele, nicméně právě na jeho základě může k této podstatné změně dojít.²³¹ Stejně tak k nabytí plné svéprávnosti dochází až uzavřením manželství.

Z hlediska postavení nezletilého v civilním procesu je řízení o povolení uzavřít manželství specifické zejména tím, že nezletilý, jenž dosáhl věku 16 let, v řízení vystupuje sám za sebe, může činit procesní úkony a není potřeba mu jmenovat kolizního opatrovníka. Odchyly od jiných typů řízení lze spatřovat také v tom, že řízení o povolení uzavřít manželství se zahajuje výhradně na návrh nezletilé osoby (jež dosáhla věku 16 let a hodlá uzavřít manželství). Z hlediska dokazování záleží především na navrhovateli, zda se mu podaří prokázat mimořádné okolnosti a důležité důvody, proč by mu vstup do manželství měl být povolen. Na druhou stranu se jedná o zvláštní řízení soudní, jež je ovládáno zásadou vyšetřovací, pročež soud musí aktivně vyhledávat a důsledně prověřovat veškeré skutečnosti včetně těch, které odůvodňují zamítnutí návrhu²³².

Ve spojení s návrhem ZOPD se nabízí otázka, proč by měla být dětskému ombudsmanovi svěřena pravomoc vstupovat zrovna do řízení o povolení uzavřít manželství, jehož účastníky jsou plně procesně způsobilé osoby, které dosáhly věku 16 let, předmětem řízení jsou jejich osobní a soukromé záležitosti a určitou zárukou ochrany nezletilého (navíc minimálně šestnáctiletého) navrhovatele můžeme najít v povinnosti soudu zjistit úplný skutkový stav a v alternativě nepovolení uzavření manželství. Řekla bych, že účast OPD v tomto řízení je spíše nadbytečná.

Jestliže nelze souhlasit s oprávněním ochránce práv dětí vstoupit do zahájeného řízení, pak musí být ještě důrazněji odmítnuta potenciální pravomoc dětského ombudsmana podat návrh na zahájení řízení o povolení uzavřít manželství „*v případech, kdy toto právo svědčí dítěti*“²³³. Pojem dítě v této formulaci se dá chápat alespoň dvěma způsoby.

Může se jednat o dítě ve smyslu nezletilého, jemuž má být manželství povoleno. Tato osoba je však jediným aktivně legitimovaným navrhovatelem, což vede k předpokladu, že má-li zájem manželství uzavřít, zřejmě návrh soudu podá sama. O iniciaci řízení ochráncem práv dětí proti vůli nezletilé osoby snad nemůžeme vůbec reálně uvažovat.

Dále by dítětem mohl být myšlen potomek, jenž se narodil nebo se má narodit nezletilému rodiči / rodičům. I kdyby byl sňatek rodičů v nejlepším zájmu tohoto dítěte, opět je třeba připomenout, že esenciální podmínkou uzavření manželství je svobodný a úplný souhlasný projev

---

²³¹ SVOBODA, Karel. § 367–399 [Oddíl 1. Řízení ve věcech manželských a partnerských]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 722

²³² SVOBODA, Karel. § 369 [Dokazování]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 736–737

²³³ § 48 bod 1. návrhu ZOPD

vůle snoubenců²³⁴. Pokud takovou vůli rodiče chtějí projevit, nic jim nebrání, aby návrh soudu podali sami. V opačném případě je dle mého názoru řízení naprosto bezpředmětné.

2.2.2. (Předběžné) řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí

Domácí násilí je negativní společenský jev odehrávající se za zavřenými dveřmi, skrytý před zraky veřejnosti i orgánů veřejné moci. Proto je velmi obtížné je odhalit, včas poskytnout poškozeným / obětem potřebnou a účinnou pomoc, zabránit agresorovi v dalším obdobném jednání a uložit za ně sankci. Mezi charakteristické znaky domácího násilí patří opakování a dlouhodobost, eskalace intenzity i počtu útoků, jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí na ohroženou osobu a násilnou osobu a v neposlední řadě již zmíněná neveřejnost. Podstatu domácího násilí vystihuje pojem „týrání“, jež činí soužití nesnesitelným.²³⁵

Východisko právní úpravy ochrany proti domácímu násilí nalezneme v hmotném právu, konkrétně v ustanoveních § 751–753 OZ nazvaných jako „*Zvláštní ustanovení proti domácímu násilí*“. Občanský zákoník garantuje manželovi / jiné osobě ve společném obydlí subjektivní právo obrátit se na soud s návrhem, aby manželu / jiné osobě²³⁶ ve společném obydlí bylo omezeno či zcela vyloučeno právo v domě či bytě bydlet na dobu nejdéle 6 měsíců, stalo-li se společné bydlení nesnesitelným z důvodu tělesného nebo duševního násilí.

Tato hmotněprávní úprava však nebyla adekvátně promítnuta do procesních předpisů. Ani občanský soudní řád ani zákon o zvláštních řízeních soudních totiž neobsahují zvláštní ustanovení týkající se meritorního řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí.²³⁷ Zmínku o něm nalezneme jen v ustanovení § 2 písm. q) ZŘS, které zakládá pravomoc soudu rozhodovat ve věcech ochrany proti domácímu násilí, a dále v ustanovení § 8 odst. 1 písm. c), odst. 2 ZŘS, jež státnímu zastupitelství přiznává oprávnění do řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí vstoupit nebo podat návrh na jeho zahájení. Ovšem zvláštní část ZŘS nabízí toliko úpravu předběžného řízení²³⁸ a výkonu rozhodnutí²³⁹. Při posuzování aktivní legitimity, procesních podmínek i důvodnosti návrhu tak musíme vycházet primárně z úpravy v občanském zákoníku.²⁴⁰

²³⁴ § 656 odst. 1 OZ

²³⁵ Policie České republiky. *Preventivní informace – Domácí násilí* [online]. Policie ČR, ©2021 [cit. 20. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>

²³⁶ viz společné ustanovení § 3021 OZ

²³⁷ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 151

²³⁸ § 400–414 ZŘS

²³⁹ § 492–496 ZŘS

²⁴⁰ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 152–153

Zevrubnější procesní úpravy se dostalo *předběžnému* řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí. Jedná se o zvláštní řízení sporné povahy²⁴¹. Zahájeno může být jen na návrh²⁴². Účastníky řízení nemusí být pouze návrhové a odpůrce, ale i osoba, vůči níž násilí směřuje. Ta má „v řízení specifické postavení, neboť procesně nestojí na žádné straně sporu.“²⁴³

Stejně jako v řízení o povolení uzavřít manželství přiznává zákon i zde plnou procesní způsobilost nezletilému staršímu 16 let, ten v řízení vystupuje samostatně jako návrhové či jako odpůrce.²⁴⁴ Jménem dítěte mladšího 16 let může návrh podat krom jeho zákonného zástupce též OSPOD nebo advokát, kterého zmocní sám nezletilý. Soud pak přezkoumává, zda bylo dítě mladší 16 let k tomuto právnímu jednání přiměřeně rozumově a volně vyspělé.²⁴⁵ S ohledem na potřebu rychlého vydání předběžného opatření se nepoužijí²⁴⁶ ustanovení o nutnosti jmenování kolizního opatrovníka, ten je eventuálně jmenován²⁴⁷ až neprodleně po vydání rozhodnutí.

Účelem řízení je urychlené poskytnutí ochrany nejen před domácím násilím, ale rovněž před nežádoucími sledováním či obtěžováním.²⁴⁸ Povaha předběžného řízení se projevuje zejména krátkými lhůtami (například pro vydání rozhodnutí) a limitovanou dobou trvání předběžného opatření, které je navíc vykonatelné už samotným vydáním. Také je třeba zajistit bezodkladný výkon²⁴⁹ rozhodnutí. Na rozdíl od obecné úpravy předběžných opatření podle ustanovení § 74 a násl. OSŘ není v případě předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí návrhové povinen podat návrh na zahájení řízení ve věci samé ani složit jistotu k zajištění potenciální náhrady škody způsobené předběžným opatřením.²⁵⁰

Jak bylo poznamenáno výše, ve věci ochrany proti domácímu násilí přiznává zákon významná oprávnění i státnímu zastupitelství – může vstoupit do probíhajícího řízení či podat návrh na jeho zahájení. Současné znění návrhu ZOPD počítá se stejnými pravomocemi²⁵¹ i pro ochránce práv dětí. V této souvislosti lze přisvědčit argumentu vlády²⁵², že je nutné vztah

---

²⁴¹ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 145

²⁴² § 401 ZŘS

²⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. str. 66

²⁴⁴ TRNĚNÁ, Klára. § 403 [Účastníci]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 814

²⁴⁵ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 147

²⁴⁶ § 403 odst. 2 in fine ZŘS

²⁴⁷ § 406 ZŘS

²⁴⁸ TRNĚNÁ, Klára. § 400–409 [Pododdíl 1. Předběžné opatření]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 806

²⁴⁹ § 492 ZŘS

²⁵⁰ TRNĚNÁ, Klára. § 400–409 [Pododdíl 1. Předběžné opatření]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 807

²⁵¹ § 48 bod 1. písm. b) návrhu ZOPD

²⁵² Vláda ČR. *Příloha usnesení vlády ze dne 13. července 2020 č. 716*. bod 5.

působnosti státního zastupitelství a dětského ombudsmana důsledně vymezit, aby nedocházelo k nežádoucím kompetenčním sporům.

Nadto se hodí dodat, že už nyní se úprava ochrany proti domácímu násilí může jevit jako poměrně komplikovaná, neboť je roztržena do několika právních předpisů²⁵³ z různých právních odvětví – jak soukromoprávních, tak veřejnoprávních. Domnívám se, že přijetí nedostatečně koncepčně promyšleného zákona o ochránci práv dětí bez jasného vymezení vztahu k ostatním již existujícím orgánům a právním nástrojům by mohlo vést k ještě větší nepřehlednosti regulace.

2.2.3. Řízení o určení a popření otcovství (rodičovství)

Otcovství je statusový vztah mezi dítětem a otcem, který je však zprostředkován matkou.²⁵⁴ Ačkoli v posledních desetiletích dochází k obrovskému rozvoji metod asistované reprodukce, mezi něž patří mimo jiné použití vajíčka od dárkyně při umělém oplodnění²⁵⁵, své výsostní postavení si stále udržuje tradiční římskoprávní zásada „*mater semper certa est, pater semper incertus est*“, tedy „*matka je vždy jistá, otec je vždy nejistý*“, která se promítá i do platné právní úpravy.²⁵⁶ Kogentní²⁵⁷ ustanovení § 775 OZ explicitně stanoví, že „*[m]atkou dítěte je žena, která je porodila,*“ a to bez ohledu na původ genetického materiálu (například že oplodněné vajíčko pocházelo od jiné ženy)²⁵⁸. Naopak institutu otcovství je, s ohledem na shora citované římskoprávní pravidlo, věnován podstatně vyšší počet ustanovení.

Ve snaze dosáhnout jednoty mezi biologickým, sociálním a právním rodičovstvím vytvořil zákonodárce hierarchický systém vyvratitelných právních domněnek, které vedou ke snadnějšímu určení otcovství.²⁵⁹ Musí však existovat také způsob, jak prokázat, že se v konkrétním případě daná domněnka neuplatní. K tomu slouží právě řízení o určení či popření otcovství.

---

²⁵³ Vedle shora popsané úpravy v OZ a ZŘS (případně i OSŘ) zakládají ustanovení § 44 a násl. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, oprávnění policisty vykázat osobu ze společného obydlí na dobu 10 dnů. Předběžné opatření spočívající v zákazu vstupu do obydlí je možné uložit též obviněnému v trestním řízení podle ustanovení § 88b a násl. zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů. V neposlední řadě se nabízí zmínit ustanovení § 16 odst. 2 ZSPOD, dle něhož může jménem dítěte podat návrh na vydání předběžného opatření na uložení opatření k ochraně dítěte před domácími násilím obecní úřad obce s rozšířenou působností.

²⁵⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3. str. 77

²⁵⁵ FRINTOVÁ, Dita. § 775 (Mateřství). In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II, Rodinné právo (§ 655–975).

²⁵⁶ POLIŠENSKÁ, Petra, Radka FEBEROVÁ a Zdeněk STUHLÍK. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte: výklad k právnímu postavení dítěte a výběr z důležitých soudních rozhodnutí v této oblasti*. str. 15

²⁵⁷ FRINTOVÁ, Dita. § 775 (Mateřství). In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II, Rodinné právo (§ 655–975).

²⁵⁸ POLIŠENSKÁ, Petra, Radka FEBEROVÁ a Zdeněk STUHLÍK. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte: výklad k právnímu postavení dítěte a výběr z důležitých soudních rozhodnutí v této oblasti*. str. 15

²⁵⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: Rodinné právo. str. 77

Z důvodu veřejného zájmu na zachování stability statusových vztahů, ale i na sjednocení biologického a právního rodičovství je možné otcovství popřít jen a pouze v soudním řízení.²⁶⁰ Jedná se o nalézací řízení, jehož zvláštní procesní pravidla nalezneme v hlavě V, oddíle 3 ZŘS, ovšem nelze odhlédnout ani od příslušných²⁶¹ norem hmotného práva, které jsou zrovna v tomto druhu procesu klíčové²⁶².

Úprava řízení o určení a popření rodičovství je v ZŘS strukturována do tří okruhů: **1)** určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů (§ 415–416 ZŘS); **2)** určení a popření otcovství (§ 417–425a ZŘS); **3)** určení a popření mateřství (§ 426 ZŘS). Poslední zmíněné bude v praxi spíše vzácností, protože statusový vztah mezi dítětem a matkou je zásadně založen porodem, který je nutné oznámit. Přesněji řečeno, ustanovení § 15 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů, ukládá povinnost ohlásit narození dítěte.²⁶³ Lze předpokládat, že právě minimální výskyt řízení o určení a popření mateřství vedl k tomu, že návrh ZOPD nepočítá s možností vstupu dětského ombudsmana do tohoto druhu řízení či podání návrhu na jeho zahájení, na rozdíl od řízení o určení nebo popření otcovství²⁶⁴.

Taková konstrukce je však dle mého názoru nesprávná, neboť nynější úprava rodinného práva je postavena na principu rovnosti obou rodičů, jimž jsou přiznávána stejná práva a povinnosti k dítěti. Krom toho by přijetím navrhovaného zákona o OPD v aktuálním znění docházelo k neospravedlnitelnému znevýhodnění dítěte, vůči němuž je určováno či popíráno mateřství, oproti dítěti, k němuž je určováno či popíráno otcovství, protože působnost dětského ombudsmana by byla omezena pouze na druhé jmenované řízení. Za racionálnější řešení tak považuji nahrazení slova „otcovství“ v ustanovení § 48 bodu 1. písm. c) návrhu ZOPD pojmem „rodičovství“.

Určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů také není předmětem zájmu návrhu ZOPD, což se ale zdá být opodstatněné, když dítě se tohoto procesu neúčastní²⁶⁵. Vlastně se ani nejedná o řízení *stricto sensu*, jelikož není prováděno rozsáhlé dokazování a soud nevydává rozhodnutí. Jestliže dojde k souhlasnému prohlášení otce a matky dítěte (§ 415 ZŘS) a eventuálně i (bývalého) manžela matky (§ 416 ZŘS), tato skutečnost se jen poznamená do protokolu a oznámí se matričnímu úřadu.²⁶⁶

²⁶⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: Rodinné právo. str. 84

²⁶¹ § 775–793 OZ

²⁶² WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 156

²⁶³ POLIŠENSKÁ, Petra, Radka FEBEROVÁ a Zdeněk STUHLÍK. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte: výklad k právnímu postavení dítěte a výběr z důležitých soudních rozhodnutí v této oblasti*. str. 22–23

²⁶⁴ § 48 bod 1. písm. c) návrhu ZOPD

²⁶⁵ LEVÝ, Jiří. § 415 [Určení otcovství k dítěti neprovdané matky]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 833

²⁶⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 325

Konečně lze přejít k řízení o určení a popření otcovství v užším slova smyslu. Zahájeno může být na návrh a ve stanovených²⁶⁷ případech, především z důvodu ochrany zřejmého zájmu dítěte, i *ex officio*. „Účastníky jsou žena, která dítě porodila, dítě a muž, který o sobě tvrdí nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte (domnělý otec), nebo jehož otcovství má být popřeno.“²⁶⁸ Poněkud neobvykle může na první pohled působit ustanovení § 420 odst. 2 ZŘS, které přiznává účastenství přímo opatrovníkovi. Jde totiž o případ, kdy otec v průběhu řízení zemřel, tj. ztratil procesní způsobilost, a řízení přesto pokračuje v souladu s ustanovením § 421 odst. 2 nebo odst. 3 ZŘS. Účastníkem řízení samozřejmě nebude opatrovník dítěte, k jehož jmenování bude docházet s ohledem na společné účastenství zákonného zástupce a nezletilého dítěte *de facto* vždy.²⁶⁹

Na tomto místě se sluší vyzdvihnout změnu spočívající v obligatorním účastenství dítěte, již přinesl s účinností od 1. 1. 2014 ZŘS a která zajisté představuje krok správným směrem²⁷⁰, neboť více reflektuje participační práva dítěte. Zároveň je však nutno mít na paměti zmiňovaný veřejný zájem na stabilitě statusových vztahů i nalezení shody mezi biologickým, sociálním a právním rodičovstvím.

V této souvislosti lze poukázat na závěry Nejvyššího soudu ohledně odlišné povahy nejlepšího zájmu dítěte v řízení o *určení* otcovství oproti řízení o jeho *popření*. Dle NS rozsudek o *popření* otcovství „nemusí zcela bezvýjimečně deklarovat soulad mezi biologickým a právním otcovstvím, ale jeho cílem je, za užití zásady nejlepšího zájmu dítěte plynoucí z ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy, dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi jednotlivými konkurujícími zájmy dotčených osob.“²⁷¹ Ovšem v řízení o *určení* otcovství se zásada nejlepšího zájmu uplatní docela jiným způsobem.

„[V] oblasti určení příbuzenství, kde právní poměry mezi jednotlivými subjekty práva jsou založeny na základě objektivně daných a vědecky ověřitelných skutečností, nezbyváá prostor pro zjišťování zájmu dítěte v té podobě, že by snad dítě bylo schopno se vyjádřit k tomu, kdo je jeho biologický otec, neboť tato skutečnost se odvíjí od hypotézy § 783 odst. 2 o. z. V řízení o určení otcovství podle § 783 odst. 2 o. z. soud nezjišťuje názor dítěte podle § 100 odst. 3 o. s. ř.; nejlepší zájem dítěte je v tomto řízení uskutečňován již tím, že právní norma za otce označuje muže, který s matkou v rozhodné době souložil, nevylučují-li to závažné okolnosti.“²⁷²

²⁶⁷ srov. § 418 odst. 2 a § 419 ZŘS

²⁶⁸ § 420 odst. 1 ZŘS

²⁶⁹ LEVÝ, Jiří. § 420 [Účastníci]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 847

²⁷⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. str. 67

²⁷¹ rozsudek NS ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

²⁷² rozsudek NS ze dne 30. 10. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017

Shora popsané lze shrnout tak, že ačkoli je dítě účastníkem řízení o určení či popření rodičovství, nejlepší zájem dítěte zde nemusí být vždy předním hlediskem a stejně tak zjišťování názoru dítěte nemusí být pro vydání rozhodnutí úplně relevantní. Ústavní soud ještě za účinnosti předchozí právní úpravy připustil, že dítě je v řízeních o určení a popření rodičovství privilegovaným subjektem, nicméně ne absolutně. Řízení je totiž významně ovlivněno nejen veřejným zájmem, ale též nutností zaručit nějaký standard právní jistoty a nalézt proporcionalitu mezi ochranou subjektivních práv dítěte, matky a otce.²⁷³

Vzhledem k tomu, že v řízení o určení či popření rodičovství dochází ke střetu zájmů hned několika osob, OPD by v těchto řízeních mohl představovat jakousi pojistku, aby byl dostatečně slyšet hlas dítěte, které na rozdíl od ostatních aktérů není způsobilé samostatně hájit své zájmy.

2.2.4. Řízení ve věcech osvojení

Osvojení je v § 794 OZ definováno jako přijetí cizí osoby (nezletilé i zletilé) za vlastní. Vydání rozhodnutí o osvojení má výrazné dopady do osobního a rodinného života i právního postavení všech zúčastněných osob. Právní mocí rozsudku o osvojení získávají osvojitelé k osvojení rodičovskou odpovědnost a dřívější zákonní zástupci, opatrovník či poručník svá práva k dítěti zcela ztrácejí.²⁷⁴ V ustanovení § 795, věta druhá OZ je explicitně uvedeno, že osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.

V souvislosti s nejlepším zájmem dítěte lze učinit krátký exkurz do aktuálního tématu osvojování dětí homosexuálními páry. V podmínkách českého právního řádu stále převládá konzervativní přístup, jenž striktně odmítá možnost, aby si dvě osoby stejného pohlaví adoptovaly dítě a byly zapsány do matriky jako rodiče. Ostatně i v nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, který byl podrobně rozebrán v kapitole 1.2, senát ÚS podotknul, že jeho rozhodnutí v tomto konkrétním případě (uznání cizozemského rozhodnutí o rodičovství dvou otců) určitě neznamená plošné otevření cesty ke společnému osvojování dětí homosexuálními páry.

Ovšem od doby vydání citovaného nálezu už uplynula nějaká doba, během níž se společnost neustále vyvíjí. Ústavní soud se tak bude muset k adopcím dětí osobami stejného pohlaví vyjádřit znovu, neboť se na něj již minimálně třikrát obrátily obecné soudy s návrhem na

---

²⁷³ nálezu ÚS ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, bod 51

²⁷⁴ SVOBODA, Karel. § 427–444 [Pododdíl 1. Řízení ve věcech osvojení nezletilého]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jirí LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 864

zrušení části ustanovení § 3020 OZ, jež registrovaným partnerům znemožňuje společně si osvojit dítě²⁷⁵.

Obvodní soud pro Prahu 5, jakož i Okresní soud Plzeň-jih argumentují mimo jiné tím, že nezletilí jsou znevýhodněni oproti dětem v jiných zemích světa, kde může být rodičovství stejnopohlavních párů legálně založeno náhradním mateřstvím nebo kde praxe týkající se osvojení registrovanými partnery běžně funguje.²⁷⁶ Ústavní soud bude o návrhu rozhodovat v plénu, řízení je vedeno pod sp. zn. Pl. ÚS 28/19.

Nyní se vrátíme zpět k platné a účinné právní úpravě řízení ve věcech osvojení. Procesní pravidla obsažená v ZŘS reflektují rozsáhlou hmotněprávní úpravu²⁷⁷ a zahrnují celou řadu dílčích řízení, jejichž demonstrativní výčet nalezneme v ustanovení § 427 ZŘS. Jednotlivá ustanovení jsou pak rozdělena do dvou pododdílů podle toho, jestli má být osvojena nezletilá, nebo zletilá osoba.²⁷⁸ V této práci bude pozornost věnována pouze osvojení nezletilce.

V řízení ve věcech osvojení přiznává zákon plnou procesní způsobilost nezletilému rodiči staršímu 16 let²⁷⁹, což je zřejmě reakce na ustanovení hmotného práva v § 811 odst. 1 OZ, dle něhož nemůže dát souhlas k osvojení nezletilý rodič, který ještě nedosáhl věku 16 let, ale zároveň je třeba souhlasu rodiče i v případě, že dosud nenabyl plné svéprávnosti. Zato nezletilé dítě (tzn. i starší 16 let), jež má být osvojeno, musí být v řízení vždy zastoupeno opatrovníkem, kterým soud jmenuje zpravidla OSPOD²⁸⁰.

„Velmi důležitá a speciálně upravená je pak participace dítěte na rozhodování o osvojení. Děti starší 12 let musí dát ke svému osvojení výslovný souhlas, před jehož udělením musí být řádně poučeny o jeho následcích (§ 806 ObčZ). Za mladší děti dává sice souhlas s osvojením soudem jmenovaný opatrovník (zpravidla OSPOD), avšak i v těchto případech by měl soud před rozhodnutím o osvojení vyslechnout i dítě a přihlídnout k jeho vyjádření úměrně jeho věku a stupni duševního vývoje (§ 807 odst. 2 ObčZ).“²⁸¹

²⁷⁵ Česká tisková kancelář. Ústavní soud odmítl návrhy z Plzně, osvojením u partnerů se ještě zabývá. *iDNES.cz / ZPRAVODAJSTVÍ* [online]. Poslední změna 4. 1. 2021 [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/registrovane-partnerstvi-homosexualove-ustavni-soud-soudkyne-obcansky-zakonik.A201222_586698_plzen-zpravy_vb

²⁷⁶ Návrh Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 16. 12. 2019 a návrh Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 2. 11. 2020 na zrušení ustanovení § 3020 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v té části, která zní: „v části první, třetí a čtvrté“ v rozsahu, ve kterém vylučuje aplikaci ustanovení o manželství na všechny otázky upravené v druhé části občanského zákoníku, pro jeho rozpor s ústavním pořádkem podle článku 95 odst. 2 Ústavy České republiky a ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu [online]. [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/Pl_US_28-19_.pdf
https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/Pl_US_108_20_navrh.pdf

²⁷⁷ § 794–854 OZ

²⁷⁸ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 165

²⁷⁹ § 432 odst. 2 ZŘS

²⁸⁰ § 434 odst. 1 ZŘS

²⁸¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*.

Na tomto místě je vhodné upozornit, že opatrovník jmenovaný podle ustanovení § 434 odst. 1 ZŘS je opatrovníkem procesním. Proti tomu opatrovník, jenž dává souhlas s osvojením jménem dítěte mladšího 12 let, je opatrovníkem hmotněprávním. Lze souhlasit s názorem Svobody, že „není možné, aby tentýž orgán sociálně-právní ochrany dětí, který vykonává funkci hmotněprávního opatrovníka, nadále nezletilého zastupoval i jako procesní opatrovník (...) Není však vyloučeno, aby funkci hmotněprávního a procesního opatrovníka vykonávaly dva různé orgány sociálně-právní ochrany dětí.“²⁸²

Státní zastupitelství může²⁸³ vstupovat jen do té části řízení ve věcech osvojení, v níž je rozhodováno, jestli je třeba souhlasu rodičů k osvojení. Naopak návrh ZOPD počítá s možností²⁸⁴ vstupu dětského ombudsmana všeobecně do řízení ve věcech osvojení, aniž by jejich okruh nějak vymezoval. Iniciovat řízení ve věcech osvojení státní zastupitelství vůbec nemůže²⁸⁵, stejně tak by tuto pravomoc neměl mít ani OPD²⁸⁶. Tento přístup zákonodárce kvitují, neboť jsem přesvědčena, že podobně jako vstup do manželství je i rozhodnutí, zda adoptovat dítě, ryze osobní záležitostí každého jednotlivce nebo páru.

Návrh ZOPD navíc obsahuje výslovnou změnu²⁸⁷ ustanovení § 434 ZŘS, do kterého by mělo být doplněno, že opatrovníkem soud jmenuje zpravidla OSPOD **nebo ochránce práv dětí**. V praxi by tuto možnost mohly soudy využívat zejména ve výše popsaném případě, kdy je nutné ustanovit jak hmotněprávního, tak procesního opatrovníka, přičemž není přípustné, aby obě funkce zastával jeden a tentýž OSPOD. Zastupování nezletilého osvojence dětským ombudsmanem by tedy mohlo být účelnější než jeho vstup do řízení v postavení zvláštního subjektu.

2.2.5. Péče soudu o nezletilé

Jednoznačně nejčastěji se soudy setkávají s nezletilými účastníky řízení při péči soudu nezletilé. Práce soudců působících na tzv. opatrovnickém úseku je všeobecně v České republice docela podceňována a bagatelizována. Otázkou je, do jaké míry tyto předsudky odpovídají realitě a kdy se jedná pouze o mylné domněnky lidí stojících vně justice. Faktem ovšem zůstává, že na dlouhodobě nepříznivou situaci rodinně-právního a opatrovnického soudnictví opakovaně upozorňuje i Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva.

---

²⁸² SVOBODA, Karel. § 434 [Zastoupení]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 899

²⁸³ § 8 odst. 1 písm. a) ZŘS

²⁸⁴ § 48 bod 1. písm. e) návrhu ZOPD

²⁸⁵ § 8 odst. 2 ZŘS, *a contrario*

²⁸⁶ § 48 bod 1. návrhu ZOPD, *a contrario*

²⁸⁷ § 48 bod 2. návrhu ZOPD

Ve svém podnětu ze dne 12. března 2020 Výbor konstatuje, že sice dochází k dílčím pozitivním změnám v této oblasti, například zkrácení doby vydání rozhodnutí, posílení vzdělávání soudců či vznik specializovaných senátů na některých soudech, přesto se situace v jednotlivých obvodech diametrálně liší. Místy stále přetrvává praxe svěřování případů nově jmenovaným soudcům, nedostatečného zjišťování a zohledňování názorů dítěte, nepřizpůsobení výslechových místností potřebám dítěte a tak dále.²⁸⁸

Výbor tvrdí, že je nezbytné především zavést povinnou specializaci na okresních i krajských soudech a zlepšit vzdělávání opatrovnických soudců.²⁸⁹ Vždy je třeba mít na paměti, že jakékoli rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé může mít opravdu fatální dopady na osobní, soukromý i rodinný život nezletilých dětí, které se dříve či později stanou plnohodnotnými členy společnosti, plátcí daní, voliči, příjemci rozličných forem státní podpory... Minimálně z těchto důvodů by měl být zájem státu na kvalitní soudní a sociálně-právní ochraně nezletilých eminentní.

Obrovským přínosem by bylo vybudování fungujícího a efektivního systému interdisciplinární spolupráce, v němž by zástupci relevantních profesí (OSPOD, soudci, advokáti, mediátoři, psychologové, soudní znalci, učitelé, pediatři a podobně) dokázali kooperovat a společně dosáhnout co nejrychlejšího, nejvhodnějšího a nejpříjemnějšího vyřešení rodinné situace bez zbytečných negativních důsledků pro dítě. Inspirovat se můžeme hned v sousedním Německu, kde se zrodila tzv. Cochemská praxe. Ačkoli konkrétní podoba interdisciplinární spolupráce je v obvodech různých soudů proměnlivá, „*všichni zúčastnění sledují stejnou myšlenku a snaží se dosáhnout společného cíle – přenést odpovědnost za rozhodnutí o dítěti zpět na rodiče, zachovat dítěti oba rodiče i po jejich rozchodu a řešit tyto případy s maximálním urychlením.*“²⁹⁰

Aktuální česká právní úprava procesních pravidel péče soudu o nezletilé víceméně kopíruje hmotněprávní ustanovení o poměrech mezi rodiči a dětmi v § 855 a násl. občanského zákoníku a najdeme ji v hlavě 5 oddíle 5 ZŘS. Ten je dále rozdělen do tří pododdílů: **1)** zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů dítěte; **2)** řízení ve věcech péče soudu o nezletilé; **3)** zvláštní ustanovení pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.

Návrh ZOPD počítá s možností dětského ombudsmana vstoupit do řízení mimo jiné ve věcech péče soudu o nezletilé, případně jej iniciovat²⁹¹. Vzhledem ke skutečnosti, že plánované

---

²⁸⁸ Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Podnět Výboru pro práva dítěte ze dne 12. 3. 2020 ve věci dlouhodobě nepříznivé situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví* [online]. 12. 3. 2020 [cit. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-Vyboru-pro-prava-ditete-k-opatrovnickemu-soudnictvi-12032020.pdf>, str. 2

²⁸⁹ tamtéž, str. 1–2

²⁹⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*.

²⁹¹ § 48 bod 1. písm. d) návrhu ZOPD

změny by se dotkly všech tří pododdílů (§ 455, § 469 a § 482 ZŘS), lze předpokládat, že oprávnění dětského ombudsmana se mají vztahovat nejen na řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, ale též na předběžnou úpravu poměrů dítěte i na řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí.

Do ustanovení § 455 odst. 1, § 469 odst. 1 a § 482 odst. 1 ZŘS by mělo být doplněno, že soud zpravidla jmenuje opatrovníkem OSPOD nebo **ochránce práv dětí**²⁹². A protože opatrovníkem nemůže být ten samý OSPOD, který podal návrh na zahájení řízení, stejně tak by funkci opatrovníka nemohl vykonávat ani OPD, pokud by řízení ve věcech péče soudu o nezletilé²⁹³ nebo o předběžné úpravě poměrů dítěte²⁹⁴ sám inicioval. Zevrubněji budou naznačené změny analyzovány níže.

Zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů dítěte

Ustanovení § 924 OZ stanoví, že „[o]citne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o ně pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu; rozhodnutí soudu nepřekáží, pokud dítě není řádně zastoupeno.“ Citovaná hmotněprávní úprava byla promítnuta do ustanovení § 452–465 ZŘS, která regulují procesní postup při předběžné úpravě poměrů dítěte v těchto mimořádných situacích a upřesňují způsob, jakým soud prozatímně upraví poměry dítěte – „nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“²⁹⁵

Obdobně jako u předběžného řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí je stěžejním účelem předběžné úpravy poměrů dítěte urychlený a efektivní zásah orgánu veřejné moci v akutních případech, kdy je potřeba reagovat bez prodlení a rozhodnutí ihned vykonat²⁹⁶. O návrhu, který může dle ustanovení § 454 odst. 1 ZŘS podat výlučně OSPOD, musí soud rozhodnout bezodkladně, nejpozději do 24 hodin²⁹⁷. Nezletilé dítě nemusí být zastoupeno²⁹⁸, a to ani při výkonu²⁹⁹ předběžného opatření.

Soud, jenž předběžné opatření nařídil (dle ustanovení § 453 odst. 1 ZŘS je jím obecný soud navrhovatele), jej bezodkladně vykoná tak, že v součinnosti s příslušnými orgány veřejné moci

---

²⁹² § 48 bod 4. a bod 6. a bod 8. návrhu ZOPD

²⁹³ § 48 bod 7. návrhu ZOPD

²⁹⁴ § 48 bod 5. návrhu ZOPD

²⁹⁵ § 452 odst. 1 ZŘS

²⁹⁶ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 173

²⁹⁷ § 456 ZŘS

²⁹⁸ § 455 odst. 1 ZŘS

²⁹⁹ § 499 ZŘS

dítě předá do vhodného prostředí.³⁰⁰ Neprodleně po výkonu rozhodnutí věc předá obecnému soudu nezletilého.³⁰¹ Teprve v tuto chvíli soud eventuálně jmenuje dítěti opatrovníka.³⁰²

Již ze samotné dikce zákona můžeme dovodit, že předběžná úprava poměrů dítěte ve smyslu ustanovení § 452 a násl. ZŘS je institutem krajním. Jeho výjimečnou povahu potvrzuje i Ústavní soud, který rozhodnutí podle ustanovení § 452 ZŘS nazývá „speciálním“ předběžným opatřením a vyzdvihuje zejména kogentní ustanovení § 459 odst. 1 a § 460 odst. 1 ZŘS upravující maximální dobu jeho trvání v délce 1 měsíce s možností (byť i opakovaného) prodloužení vždy nejvýše o další 1 měsíc. Omezená doba trvání slouží především k ochraně zájmů dítěte, neboť soud musí minimálně jedenkrát za měsíc důkladně přezkoumat, zda důvody předběžného opatření nadále trvají. Proto se Ústavní soud v nedávném nálezu přiklonil k závěru, že jsou-li naplněny veškeré (přísné) podmínky pro vydání „speciálního“ předběžného opatření, má soud postupovat v souladu s touto zvláštní úpravou, nikoli podle obecných ustanovení § 74 a násl. OSŘ, jež upravují „běžné“ předběžné opatření.³⁰³

Jak bylo uvedeno výše, návrh ZOPD předpokládá mimo jiné modifikaci ustanovení § 455 ZŘS. Proti změnám, které by se dotkly odstavce 1 nelze ničeho namítat – opatrovníkem by byl zpravidla jmenován OSPOD **nebo OPD**³⁰⁴. Za diskutabilní však pokládám novelizaci odstavce 2, na jehož konec by měla být doplněna věta: „*Opatrovníkem nelze jmenovat ochránce práv dětí, podal-li ve věci návrh na zahájení řízení.*“³⁰⁵ Ustanovení § 454 odst. 1 ZŘS totiž explicitně říká, že jediným aktivně legitimovaným subjektem k podání návrhu na nařízení předběžného opatření je OSPOD. Není tedy zřejmé, zda předkladatelé návrhu zákona počítají s tím, že by okruh subjektů oprávněných podat návrh na vydání předběžného opatření měl být rozšířen, nebo jestli změna ustanovení § 455 odst. 2 ZŘS představuje pouze legislativně-technický omyl.

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

Pododdíl 2 pokrývá skupinu vícero druhů řízení, v nichž je rozhodováno o různých záležitostech týkajících se nezletilých. Demonstrativní výčet jednotlivých řízení najdeme v ustanovení § 466 ZŘS, některá jsou výhradně návrhová, ostatní mohou (a mnohdy musí) být zahájena i z úřední povinnosti.³⁰⁶ Hlavní specifikum těchto řízení spočívá v tom, že jejich

---

³⁰⁰ § 497 ZŘS

³⁰¹ § 453 odst. 2 ve spojení s § 467 ZŘS

³⁰² § 455 odst. 1 ve spojení s § 499 ZŘS

³⁰³ náleží ÚS ze dne 2. 2. 2021, sp. zn. IV. ÚS 3200/20

³⁰⁴ § 48 bod 4. návrhu ZOPD

³⁰⁵ § 48 bod 5. návrhu ZOPD

³⁰⁶ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 183–184

účastníkem je vždy nezletilé dítě, které není plně svéprávné³⁰⁷, předním hlediskem by proto měl být jeho nejlepší zájem³⁰⁸. „*Za účelem ochrany zájmu dítěte soud vede rodiče k nalezení smírného řešení,*“ může jim uložit účast nejen na mediaci ve smyslu zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ale i na jiných formách odborné pomoci³⁰⁹. Zároveň by měl soud rozhodovat s největším urychlením.³¹⁰

Z pohledu soudce se rozhodování ve věcech péče soudu o nezletilé vyznačuje zejména tím, že (výrazně emocionálně zainteresovaní) účastníci často nejsou zastoupeni, takže atmosféra v jednací síni je odlišná od typických civilních sporů, kde proti sobě obvykle stojí dva právně erudovaní advokáti (a účastníci třeba vůbec nejsou přítomni). Lze přisvědčit tvrzení Charváta a Trávníkové³¹¹, že lidský faktor průběh některých řízení ve věcech péče soudu o nezletilé velmi komplikuje. Především dospělí účastníci mají sklon mezi sebou bojovat, aniž by si uvědomovali, že řízení se nekoná primárně v jejich zájmu. Krom toho může docházet k pochybením na straně soudů a OSPODu. Naneštěstí se veškeré excesy dospělých v konečném důsledku negativně promítnou právě do osudu dítěte.

V řízení o přiznání plné svéprávnosti nezletilému dítěti a v řízení o přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti má nezletilý plnou procesní způsobilost.³¹² V ostatních případech musí soud nezletilému vždy jmenovat opatrovníka pro řízení, zpravidla OSPOD.³¹³ Soud se přitom nezabývá otázkou střetu zájmů mezi dítětem a zákonným zástupcem ani vyspělostí dítěte a jeho potenciální schopností činit procesní úkony. Opatrovníka soud jmenuje zkrátka proto, že tak explicitně stanoví zákon, a to i tehdy, má-li nezletilý jiného (hmotněprávního) opatrovníka.³¹⁴

V řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé je znatelný zájem státu na ochraně nezletilých.³¹⁵ Obligatorní jmenování opatrovníka je jen jedním z projevů zvýšené ingerence státu. Mezi další znaky lze zařadit speciální místní příslušnost³¹⁶ soudu včetně možnosti jejího přenesení³¹⁷ v průběhu řízení. Jiným charakteristickým rysem péče soudu o nezletilé je oprávnění

---

³⁰⁷ srov. legislativní zkratku v ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS

³⁰⁸ srov. čl. 3 odst. 1 ÚPD

³⁰⁹ § 474 odst. 1 ZŘS

³¹⁰ § 471 odst. 2 ZŘS

³¹¹ CHARVÁT, Pavel, Blanka TRÁVNÍKOVÁ. § 466. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III.

³¹² § 469 odst. 3 ZŘS

³¹³ § 469 odst. 1 ZŘS

³¹⁴ HROMADA, Miroslav. § 469 [Zastoupení]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 1033

³¹⁵ CHARVÁT, Pavel, Blanka TRÁVNÍKOVÁ. § 466. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III.

³¹⁶ § 4 odst. 2 ve spojení s § 467 ZŘS

³¹⁷ § 5 ve spojení s § 467 ZŘS

soudu reagovat na změnu poměrů³¹⁸ změnou některých rozhodnutí. Řízení je také osvobozeno od soudních poplatků.³¹⁹

„Veřejný zájem se v mnoha řízeních péče soudu o nezletilé projevuje natolik, že je státnímu zastupitelství dáno oprávnění podat návrh na zahájení řízení nebo do zahájeného řízení vstoupit. Jedná se o řízení o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchově, o určení data narození, o pozastavení, omezení nebo zastavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu.“³²⁰ Rozsah oprávnění ochránce práv dětí, která by se měla vztahovat na veškerou péči soudu o nezletilé, by tak byl signifikantně širší než nynější pravomoci státního zastupitelství. Nadto, dětský ombudsman by v řízeních mohl vystupovat nejen v roli zvláštního subjektu či navrhovatele, ale též jako opatrovník zastupující nezletilého.

Zvláštní ustanovení pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

Tato specifická úprava vychází z Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. října 1980, vyhlášené sdělením č. 34/1998 Sb., a z nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000. Cílem je bezodkladné navrácení dítěte, jež bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo, a respektování práv dítěte týkajících se péče o dítě a styku s ním.³²¹ Hned na začátku je vhodné upozornit, že za dítě je v tomto kontextu považován člověk mladší 16 let s obvyklým bydlištěm ve členském státě.³²²

Řízení lze zahájit toliko na návrh osoby, která tvrdí, že její „právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, bylo porušeno.“³²³ Zákon stanoví výlučnou³²⁴ místní příslušnost Městského soudu v Brně, protože Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí sídlí v Brně³²⁵. Dítě musí být v řízení zastoupeno opatrovníkem, kterým je zpravidla OSPOD.³²⁶ Do budoucna by jím

³¹⁸ § 475 odst. 1 ZŘS

³¹⁹ CHARVÁT, Pavel, Blanka TRÁVNÍKOVÁ. § 466. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III.

³²⁰ HROMADA, Miroslav. § 466 [Předmět řízení]. In: SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. str. 1014

³²¹ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 210

³²² LICHOVNÍK, Tomáš. § 478. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III.

³²³ § 480 ve spojení s § 481 odst. 1 písm. a) ZŘS

³²⁴ § 479 ZŘS

³²⁵ § 3 odst. 1 ZSPOD

³²⁶ § 482 odst. 1 ZŘS

mohl být též dětský ombudsman.³²⁷ Nezletilý rodič starší 16 let má v řízení *ex lege* plnou procesní způsobilost.³²⁸ Jestliže je rodič mladší 16 let, může soud dospět k závěru, že je natolik rozumově a volně vyspělý, že také nemusí být zastoupen zákonným zástupcem.³²⁹

Státní zastupitelství nemá oprávnění do řízení vstupovat ani jej iniciovat.³³⁰ Zato ochránce práv dětí by tyto pravomoci zřejmě měl mít, neboť jak bylo uvedeno v úvodu bodu 2.2.5, systematickým výkladem příslušných ustanovení návrhu ZOPD lze dovodit, že by se oprávnění OPD mělo vztahovat na celý oddíl 5 hlavy V ZŘS.

2.3. Vykonávací řízení

Vykonávací řízení je vedle nalézacího druhým základním typem civilního procesu. Často, zdaleka však ne vždy, se jedná o další krok následující po pravomocně ukončeném nalézacím řízení. Mohou ale nastat situace, kdy vykonávacímu řízení žádné nalézací nepředcházelo, např. když je exekucním titulem notářský zápis se svolením k vykonatelnosti. A naopak, po nalézacím řízení nemusí nastat výkon rozhodnutí. To se děje ideálně ve chvíli, kdy došlo k dobrovolnému plnění. Nebo třeba když rozhodnutí nucený výkon vůbec nepředpokládá (typicky rozhodnutí nahrazující projev vůle dle ustanovení § 161 odst. 3 OSŘ). Podobně jako nalézací řízení lze i řízení vykonávací vnitřně diferenciovat na dvě podskupiny, těmi jsou soudní výkon rozhodnutí a exekuční řízení.³³¹

Vykonávací řízení v oblasti soukromého práva je téměř výhradně zahajováno na návrh oprávněného. Odchytkou je rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé, která nejsou prozatímní povahy – jejich výkon lze zahájit na návrh i bez něj.³³² Specifická pravidla platí také pro výkon rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí a ve věci předběžné úpravy poměrů dítěte – tato předběžná opatření mají být vykonána soudem *ex offio* bezodkladně po jejich vydání.³³³ Pomineme-li zvláštní úpravu v ZŘS, můžeme konstatovat, že zahájení vykonávacího řízení je stejně jako nalézací řízení sporné ovládáno zásadou dispoziční.³³⁴ Další průběh řízení je však ovlivněn zásadou oficality, neboť jak soud, tak i soudní exekutor jsou povinni postupovat v řízení

---

³²⁷ § 48 bod 8. návrhu ZOPD

³²⁸ § 481 odst. 2 ZŘS

³²⁹ § 481 odst. 3 ZŘS

³³⁰ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. str. 214

³³¹ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první. str. 40–41

³³² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 447

³³³ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl druhý, Řízení vykonávací, řízení insolvenční: vykonávací řízení obecně, soudní výkon rozhodnutí, exekuční řízení, způsoby výkonu, způsoby řešení úpadku, mezinárodní a evropské insolvenční právo. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, 374 s. Student. ISBN 978-80-7502-299-8. str. 170 a 176

³³⁴ tamtéž, str. 17

ex offio, aby bylo dosaženo účelu a cíle vykonávacího řízení, tj. vynucení plnění, jež nebylo povinným učiněno dobrovolně.³³⁵

Obecnou procesní úpravu soudního výkonu rozhodnutí najdeme v části šesté OSŘ, zvláštní úpravu vykonávacího řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí a ve věcech péče soudu o nezletilé obsahuje hlava V, díl 2 ZŘS. *Lex specialis* pro řízení vedené soudním exekutorem ztělesňuje EŘ.³³⁶ Soudní exekutor nemůže vynucovat rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí ani rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé, s výjimkou vymáhání výživného.³³⁷

Pokud je řeč o běžném vykonávacím řízení, nikoli o speciálních případech dle ZŘS, označujeme účastníky jako oprávněného a povinného. Aktivně věcně legitimován je ten, komu svědčí oprávnění podle vykonatelného³³⁸ exekučního titulu³³⁹, pasivně legitimována je osoba, která dobrovolně nesplnila povinnost, jež jí byla exekučním titulem uložena.³⁴⁰ Exekučním titulem se obecně rozumí podklad pro nařízení výkonu rozhodnutí.³⁴¹ V kontextu tématu této práce půjde především o vykonatelná rozhodnutí civilních soudů vydaná v nalézacím řízení.

Při vymáhání peněžitých plnění musí soudní vykonavatel či exekutor nezřídká přikročit k zajištění a potažmo prodeji movitých či nemovitých věcí povinného. Zjištění skutečného vlastníka nemovité věci zpravidla není příliš náročné, protože velká část³⁴² nemovitostí je zapisována do veřejného seznamu, pro něž platí zásada materiální publicity³⁴³ – zjednodušeně řečeno: „*co je psáno, to je dáno*“. Ovšem nejasnosti nastávají u mobiliárních exekucí, žije-li povinný v domácnosti s dalšími osobami.

Zákon těmto osobám sice poskytuje prostředek obrany, jímž mohou zastavit prodej movitých věcí, které nepatří povinnému, podmínkou ale je, že se jim podaří prokazatelně doložit své vlastnické či jiné právo, jež brání výkonu rozhodnutí.³⁴⁴ Nadto, pokud soudní exekutor návrhu na vyškrtnutí věci ze soupisu nevyhoví, nezbývá třetí osobě než se obrátit na soud s vylučovací žalobou ve smyslu ustanovení § 267 OSŘ³⁴⁵, což je mimo jiné spojeno s povinností zaplatit soudní poplatky ve výši 2 000,- Kč³⁴⁶. Celý proces je samozřejmě časově, finančně i psychicky

³³⁵ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl druhý. str. 28

³³⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 379

³³⁷ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl druhý. str. 24

³³⁸ srov. § 161–162 OSŘ, § 171 OSŘ

³³⁹ srov. § 274 OSŘ a § 40 EŘ

³⁴⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. str. 383

³⁴¹ tamtéž, str. 385

³⁴² srov. § 3 odst. 1 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí

³⁴³ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. str. 382

³⁴⁴ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl druhý. str. 38

³⁴⁵ § 68 odst. 4 EŘ

³⁴⁶ Položka 4, bod. 1. písm. c) ve spojení s bodem 3. Přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

vyčerpávající a výsledek nejistý (těžko se prokazuje vlastnické právo například ke zlatému prstenu, který žalobci darovala před 10 lety již zesnulá babička).

Připustíme-li, že výše popsaný procesní postup podání návrhu na vyškrtnutí věci ze soupisu, respektive vylučovací žaloby se může jevit jako složitý většině svéprávných osob s rozumem průměrného člověka, jak bezradně se asi musí cítit nezletilé dítě, kterému soudní exekutor polepil žlutými štítky věci v dětském pokoji, protože toto dítě žije v domácnosti s jedním ze 719 503³⁴⁷ povinných. Ačkoli studijní literatura, školní potřeby či dětské hračky jsou ze zákona vyloučeny³⁴⁸ z výkonu rozhodnutí, v praxi se bohužel stává, že vykonavatel pojme do soupisu nebo rovnou zajistí³⁴⁹ a odveze notebook, který však nezletilý nezbytně potřebuje k plnění svých školních povinností³⁵⁰. I přesto, že formální zákonné nástroje obrany proti takovým praktikám existují, v danou chvíli, kdy soudní exekutor odnáší počítač z bytu, nejsou dítěti moc platné.

2.3.1. Nezletilé dítě jako oprávněný ve vykonávacím řízení

Jak bylo predestřeno v minulých kapitolách, nezletilý může být stranou *de facto* jakéhokoli nalézacího řízení, v němž mu mohou být přiznána různorodá práva. V případě, že druhá strana svou odpovídající povinnost nesplní dobrovolně, nezbude nezletilému než se obrátit na soud či exekutora s návrhem na zahájení vykonávacího řízení. Právní postavení nezletilého oprávněného se výrazně neliší od postavení účastníka nalézacího řízení, neboť pravidla procesní způsobilosti jsou totožná, nezletilý tedy musí být zastoupen zákonným zástupcem či kolizním opatrovníkem³⁵¹.

Asi nejtypičtějším příkladem vykonávacího řízení, v němž je oprávněným nezletilá osoba, je výkon rozhodnutí, jehož předmětem je stanovení výživného. „*Výživné pro nezletilé dítě slouží k uspokojování základních potřeb dítěte, a je proto dán zvláštní zájem na ochraně tohoto zdroje obživy nezletilého dítěte.*“³⁵² Rozsudky ukládající plnění výživného jsou *ex lege* předběžně

³⁴⁷ Toto číslo vyjadřuje počet povinných fyzických osob v exekuci v České republice k 11. 11. 2020 (viz Statistiky – Exekutorská komora České republiky. *Základní statistické údaje* [online]. Exekutorská komora České republiky, ©2009–2020, 11. 11. 2020 [cit. 4. 3. 2021]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>)

³⁴⁸ § 322 odst. 2 písm. c) OSŘ

³⁴⁹ Dle ustanovení § 66 odst. 1 EŘ totiž exekutor může zajistit a převzít do úschovy movité věci, které sepsal, je-li to účelné a je-li zde obava z jejich poškození nebo ztráty.

³⁵⁰ srov. např. BLAŽEK, Vojtěch. Exekutor zrušil dětem výuku, říká dlužník. Za lockdownu zabavil počítač. *Seznam Zprávy* [online] Seznam.cz, ©1996–2021, Poslední změna: 9. 1. 2021 [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/exekutor-zrusil-detem-vyuku-rika-dluznik-za-lockdownu-zabavil-pocitac-136066> nebo RŮŽIČKOVÁ, Dagmar. Sežeňte 60 tisíc, jinak odvezu notebook, hrozil rodině s dětmi v době distanční výuky exekutor. *Člověk v tísni Česká republika* [online]. 1. 12. 2020 [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/sezente-60-tisic-jinak-odvezu-notebook-hrozil-rodine-exekutor-7236gp>

³⁵¹ srov. např. rozsudek NS ČSR ze dne 26. 4. 1973, sp. zn. 1 Cz 28/73

³⁵² KASÍKOVÁ, Martina. § 71a [Úkony exekutora]. In: KASÍKOVÁ, Martina, Miroslava JIRMANOVÁ, Jaroslav HUBÁČEK, Vladimír PLÁŠIL, Karel ŠIMKA, Zdeněk KUČERA, Václav NEKOLA. *Exekuční řád: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1143 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-630-2. str. 523

vykonatelné.³⁵³ Exekutor nemůže požadovat od oprávněného přiměřenou zálohu na náklady exekuce³⁵⁴, tudíž ani nemůže exekuční řízení zastavit z důvodu nesložení takové zálohy³⁵⁵.

Pro účely vymáhání *nedoplatku* výživného pro nezletilé, ale dokonce i pro zletilé dítě do 26 let věku, které se soustavně připravuje studiem na své budoucí povolání, má exekutor navíc k dispozici jeden specifický způsob provedení exekuce – pozastavení řídičského oprávnění povinného³⁵⁶. Toto opatření sice nevede k přímému vymožení peněžité částky, neplní ani zajišťovací funkci, nicméně se předpokládá, že povinný bude natolik limitován ve svém běžném životě, že jej to přiměje k urychlené úhradě pohledávky.³⁵⁷ Nadto, neplnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jinou osobu po dobu delší než 4 měsíce může založit i trestní³⁵⁸ odpovědnost povinného.

Neplacení výživného je naneštěstí dlouhodobým a dosti rozšířeným nešvarem, který může mít fatální dopady na celkový vývoj dítěte. Statistické údaje z roku 2019 naznačují, že pouhých 61 % dětí dostává výživné pravidelně a ve stanovené výši, každé páté dítě nedostává výživné vůbec³⁵⁹. Asociace neúplných rodin v roce 2019 odhadovala, že v České republice je až 120 000 občasných nebo stálých dlužníků na výživném.³⁶⁰ V některých případech se dlužníci placení výživného vyhýbají záměrně a svůj majetek sofistikovane skrývají, jindy neplatí čistě z důvodu averze k bývalému partnerovi, někdy ale opravdu není z čeho brát a pohledávka na výživném je fakticky nevymahatelná.

Z těchto důvodů probíhala napříč politickým spektrem bouřlivá diskuse o tom, zda by měl roli rodiče, který svou vyživovací povinnost neplní, suplovat stát. Ostatně i Ústavní soud vyjádřil názor, že existuje „též zájem na tom, aby byly řádně vymoženy pohledávky, které dítěti vznikly za dobu trvání nezletilosti vůči jiným osobám, tím spíše jde-li o pohledávky vůči jeho rodiči, tedy osobě, která by měla jeho vstup do dospělosti usnadňovat, a nikoliv komplikovat.“³⁶¹

Několikaleté debaty vyústily v přijetí zákona č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů, jehož účinnost byla stanovena na 1.

---

³⁵³ § 162 odst. 1 OSŘ

³⁵⁴ § 90 odst. 3 EŘ

³⁵⁵ § 55 odst. 6 EŘ

³⁵⁶ § 71a EŘ

³⁵⁷ KASÍKOVÁ, Martina. § 71a [Úkony exekutora]. In: KASÍKOVÁ, Martina, Miroslava JIRMANOVÁ, Jaroslav HUBÁČEK, Vladimír PLÁŠIL, Karel ŠIMKA, Zdeněk KUČERA, Václav NEKOLA. *Exekuční řád: komentář*. str. 523

³⁵⁸ § 196 TZ

³⁵⁹ PALONČYOVÁ, Jana, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Věra KUCHAROVÁ. *Neúplné rodiny* [online]. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., 2019, 216 s. [cit. 6. 3. 2021]. ISBN 978-80-7416-357-9. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/neuplne-rodiny-incomplete-families/?wpdmdl=7717&refresh=6043e6d8c1e241615062744>, str. 7

³⁶⁰ tamtéž, str. 51

³⁶¹ nález ÚS ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 50/18, bod 23

7. 2021. Při splnění všech předpokladů tak bude mít nezaopatřené³⁶² dítě nárok na sociální dávku v podobě náhradního výživného v maximální výši 3 000,- Kč měsíčně³⁶³. Pohledávka na výživném vůči povinnému rodiči následně přejde na stát, který ji bude sám vymáhat.³⁶⁴ V případě úspěchu, který je mimochodem odhadován³⁶⁵ asi na 10 %, se získané peněžité plnění stane příjmem státního rozpočtu.³⁶⁶

Jednou z elementárních podmínek vzniku nároku na náhradní výživné je skutečnost, že proti povinnému rodiči je vedeno (nebo bylo zastaveno pro nemajetnost povinného) vykonávací řízení.³⁶⁷ Náhradní výživné by tedy mělo být chápáno jako krajní řešení, k němuž má být přikročeno teprve poté, co veškeré primární prostředky nápravy nezafungovaly. Jisté ovšem je, že neplatí-li rodič výživné dobrovolně, oprávněné dítě se bude muset (obvykle prostřednictvím svého druhého rodiče) nejprve obrátit na soudního exekutora nebo příslušný soud s návrhem na zahájení vykonávacího řízení, lhotejně, od koho nakonec peníze reálně obdrží.

2.3.2. Nezletilé dítě jako povinný ve vykonávacím řízení

Podle statistik Exekutorské komory bylo v České republice k 11. 11. 2020 vedeno celkem 2 832 exekucí proti 2 220 povinným nezletilým, z toho 1 135 exekucí proti 829 dětem mladším 15 let. Počet povinných nezletilých v porovnání s 22. únorem 2020 klesl o 642.³⁶⁸ Důvodová zpráva k novele č. 192/2021 Sb. však upozorňuje, že „*exekuční řízení je v současnosti vedeno i proti desítkám tisíc dospělých občanů, kteří dluhy nabyli jako nezletilí,*“ a je tedy relativně běžné, že dluhy vzniklé v dětství jsou vymáhány až po dosažení zletilosti.³⁶⁹

³⁶² Nezaopatřeným dítětem se podle ustanovení § 11 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, rozumí nejen nezletilé dítě, ale též osoba do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání, nebo nemůže vykonávat výdělečnou činnost ani se připravovat na budoucí povolání z důvodu nemoci, úrazu či dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

³⁶³ § 2–4 zákona č. 588/2020 Sb.

³⁶⁴ § 15 zákona č. 588/2020 Sb.

³⁶⁵ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném)* [online]. 15. 6. 2020 [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyv6njyhbpmw6q&groupIndex=0&rowIndex=0#>, Obecná část, bod 2.

³⁶⁶ § 15 odst. 2 zákona č. 588/2020 Sb.

³⁶⁷ § 3 písm. a) zákona č. 588/2020 Sb.

³⁶⁸ Statistiky – Exekutorská komora České republiky. *Základní statistické údaje*.

³⁶⁹ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů* [online]. 17. 8. 2020 [cit. 3. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyv6mjzgjpw6q#>, I. Obecná část, bod 5.1.

Již v bodu 2.1.2, který se zabýval tematikou nezletilých v pozici žalovaných v nalézacím řízení, bylo naznačeno, že prvotní příčinou vzniku dětských dluhů jsou zpravidla rodiče³⁷⁰. Dalším problémem je rezignace nalézacího soudu na zjišťování konkrétních skutkových okolností, nezajištění řádného zastoupení nezletilého a v neposlední řadě neinformování dítěte o existenci dluhu a o probíhajícím řízení. Kdyby všichni zainteresovaní neselhávali v plnění svých základních povinností, pak by se nezletilé dítě v exekuci vůbec nemuselo ocitnout. Nicméně když už k takové situaci dojde, je opět potřeba důrazně trvat na kvalitním zastoupení nezletilého.

V této souvislosti se nabízí citovat z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 26 Cdo 5269/2015: „[R]odiče nezletilého jsou z důvodu možného střetu zájmů vyloučeni z jeho zastupování v exekučním řízení vedeném proti němu, je-li zároveň k vymožení stejné povinnosti vedeno jiné (další) exekuční řízení proti nim, neboť vymožení plnění v jednom exekučním řízení představuje důvod pro zastavení druhého exekučního řízení. (...) V dané věci byl proto dán důvod k ustanovení kolizního opatrovníka nezletilému povinnému.“

Podstatná část bodu 2.1.2 byla věnována novele č. 192/2021 Sb., jejímž cílem je eliminace dětských dluhů. Do OSŘ bylo novelou vloženo nové ustanovení § 262c, dle něhož může být výkonem rozhodnutí postihnout pouze majetek, který nezletilý nabyl před dosažením plné svéprávnosti, jestliže má být uspokojena peněžitá pohledávka ze závazku povinného vzniklého v době, kdy byl nezletilým a „ne-plně“ svéprávným. Jedná se o procesní vyjádření ustanovení § 899a odst. 1 vloženého do OZ³⁷¹.

Ke snížení dětské zadluženosti by mohl přispět také explicitní zákaz vedení exekučního řízení proti nezletilému povinnému. Věřitel by v takových případech mohl využít toliko soudní výkon rozhodnutí. Tuto agendu by měli na starost soudci, kteří mají s nezletilými nejvíce zkušeností – pravděpodobně soudci opatrovnického úseku. A nezletilému by dluh nenarůstal o další vysoké sumy v podobě nákladů exekutora. Zamyslet by se zákonodárce mohl i nad omezením výše úroků z prodlení u dětských dluhů. Nadto by mohla být legislativně ukotvena povinnost soudu jmenovat nezletilému povinnému vždy opatrovníka z řad advokátů. Teoreticky by tuto funkci mohl vykonávat i ochránce práv dětí.

---

³⁷⁰ FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl třetí: pohled praktický, morální, procesní, komparační a aktuální návrhy legislativního řešení. *Právní rozhledy*. 2019, 27(23-24), 807–816. ISSN 1210-6410.

³⁷¹ Důvodová zpráva k novele č. 192/2021 Sb., II. Zvláštní část, k části druhé – změna občanského soudního řádu, k článku III, k bodu 6.

3. Právní nástroje ochrany nezletilého v civilním procesu

V prvních dvou částech práce byly podrobně rozebrány dílčí záležitosti spojené s účastí nezletilého v jednotlivých typech civilního procesu. Detailněji byl představen návrh zákona o ochránci práv dětí a stručně popsány byly stěžejní rysy novely č. 192/2021 Sb. týkající se dětských dlužníků.

Kapitola 3.1 slouží k podání uceleného výkladu o tom, jakými způsoby chráníme nezletilé účastníky občanských soudních řízení nyní. V kapitole 3.2 si připomeneme změny, které v této oblasti zákonodárce plánuje. A nakonec se podíváme na další právní nástroje, o jejichž využití bychom do budoucna mohli (nebo možná i měli) uvažovat.

3.1. Existující nástroje dle platné a účinné právní úpravy (*de lege lata*)

Všeobecné východisko právní ochrany nezletilého nalezneme v Úmluvě o právech dítěte. Klíčovými instituty jsou **nejlepší zájem dítěte** dle čl. 3 odst. 1 ÚPD a **participační práva** dětí ve smyslu čl. 12 ÚPD. V čl. 32 odst. 1 LZPS je vysloven pozitivní závazek státu zaručit **dětem a mladistvým zvláštní ochranu**, což se projevuje i v jedné ze základních zásad, na nichž je postaveno současné soukromé právo – v **ochraně slabší strany**. Explicitně je tento princip vyjádřen v ustanovení § 3 odst. 2 písm. c) OZ, kde se podává, že nikdo nesmí utrpět nedůvodnou újmu mimo jiné pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení.

Chránění zájmů dítěte je jednou z primárních příčin, proč vůbec existuje **rodinné právo**³⁷², což je odvětví, které se od ostatních oborů soukromého práva odlišuje především vysokým počtem **ustanovení, od nichž se nelze odchýlit**, zpravidla z důvodu ochrany **veřejného pořádku** či **veřejného zájmu**. Soukromoprávní úprava rodinného života je doplněna také množstvím **veřejnoprávních předpisů**, mezi něž patří i ZSPOD. **Poskytováním sociálně-právní ochrany dětí** plní stát svou úlohu ochránce ve smyslu čl. 32 odst. 1 LZPS, jelikož přichází na řadu teprve ve chvíli, kdy standardní rodinná péče o dítě nějak selhává.³⁷³

Pojetí dítěte jako slabší strany souvisí též s koncepcí **postupného nabývání svéprávnosti** podle ustanovení § 31 OZ. Nezletilé osoby, které nejsou plně svéprávné, nemají ani plnou procesní způsobilost, a proto musí být v civilním řízení v drtivé většině případů **povinně zastoupeny**³⁷⁴, a to osobou, jejíž **zájmy nejsou v rozporu** se zájmy zastoupeného³⁷⁵. Jak bylo dovozeno v bodu

³⁷² HRUŠÁKOVÁ, Milana. Třetí lekce – Rodina. In: Nostis. *Kurz rodinného práva* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015 [cit. 26. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.nostis.org/rodinne-pravo/1-cast/video/3-rodina/>, čas videa: 5:54

³⁷³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. str. 5

³⁷⁴ § 22 OSŘ

³⁷⁵ srov. § 437, § 460 a především § 892 odst. 3 OZ

2.1.1, samotná skutečnost, že úkon učinil zákonný zástupce nebo opatrovník, nemusí být vždy dostačující, protože třeba k podání žaloby jménem nezletilého vyžaduje ustálená judikaturní praxe Nejvyššího soudu³⁷⁶ **přivolení opatrovnického soudu** ve smyslu ustanovení § 898 OZ. Tím má být chráněn hlavně hospodářský zájem dítěte, neboť potenciální neúspěch ve věci může vyústit v povinnost hradit protistraně nemalé náklady řízení.

Shora popsaná specifika rodinného práva reflektuje zákon o zvláštních řízeních soudních, jenž nabízí speciální úpravu řízení ve věcech rodinně-právních, která se často konají právě v zájmu nezletilého dítěte. Nejtypičtějším příkladem jsou bezesporu řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. ZŘS obsahuje celou řadu instrumentů sloužících ke zvýšené ochraně nezletilých.

V první řadě se hodí zmínit **zásadu oficiality**, tedy oprávnění soudu dle § 13 odst. 1 ZŘS zahájit řízení i *ex officio*, jakmile se dozví, že jsou pro to splněny předpoklady. Následná aktivita soudu v řízení je ovládána **zásadou vyšetřovací**³⁷⁷, což znamená, že soudce musí vyvinout veškeré úsilí ke zjištění úplného skutkového stavu a v zásadě se nemůže spoléhat pouze na tvrzení účastníků, jako je tomu obvykle ve sporných řízeních.

Úprava takových druhů řízení, v nichž je apriori očekávána účast nezletilého, obsahuje *lex specialis*³⁷⁸ ohledně **obligatorního jmenování kolizního opatrovníka** (zpravidla OSPODu) dítěti. Důležitým institutem je i **přenesení**³⁷⁹ **místní příslušnosti soudu** v zájmu nezletilého, změní-li se v průběhu řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jeho bydliště. Zapomenout nesmíme ani na **ingerenci státu v podobě oprávnění státního zastupitelství**³⁸⁰ podat návrh na zahájení některých zvláštních řízení soudních, případně vstoupit do již zahájených.

V souvislosti s vykonávacím řízením se sluší znovu upozornit, že rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí ani rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé nemůže³⁸¹ vynucovat soudní exekutor. To ovšem neplatí u nedoplatku výživného pro nezaopatřené dítě, kdy má naopak exekutor oproti soudům k dispozici jeden způsob provedení exekuce navíc, a to **pozastavení řídičského oprávnění povinnému**³⁸². Jestliže se ve vykonávacím řízení nepodaří částku dlužného výživného vymoci, roli neplatícího rodiče může od 1. 7. 2021 částečně suplovat stát poskytnutím sociální dávky – **náhradního výživného**³⁸³.

---

³⁷⁶ srov. např. usnesení NS ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4531/2018

³⁷⁷ § 21 ZŘS

³⁷⁸ srov. § 434, § 469, § 482 ZŘS

³⁷⁹ § 5 ZŘS

³⁸⁰ § 8 ZŘS ve spojení s § 35 OSŘ

³⁸¹ § 37 odst. 2 písm. b) EŘ

³⁸² § 71a EŘ

³⁸³ srov. zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů

Jak bylo naznačeno v bodě 2.1.2, od 1. 7. 2021 nabývá účinnosti také novela č. 192/2021 Sb., kterou zákonodárce zavádí velice žádoucí opatření v podobě **vyločení vydávání platebních rozkazů, rozsudků pro zmeškání a použití fikce uznání** proti žalovaným nezletilým a v podobě **obligatorního doručování** písemností i nezletilým, kteří dovršili 15 let, jsou-li zastoupeni zákonným zástupcem dle ustanovení § 22 OSŘ. Tyto změny naprosto kvituji a jsem přesvědčena, že jejich dřívější přijetí mohlo zabránit existenčním problémům u tisíců dětí či mladých dospělých.

Zmíněnou novelou dojde též k „zastropování“ dětských dluhů tak, že bude možné je vymáhat **maximálně do výše majetku** nabytého v době „ne-plné“ svéprávnosti. Za dětské dluhy budou navíc **ze zákona ručit rodiče**. Zde se ale můžeme obávat rizika, že tato právní úprava bude ve specifických případech shledána zcela nespravedlivou, ať už ve vztahu k věřitelům či k rodičům dítěte. Co lze však označit za jasný přínos novelizace, je absolutní **nemožnost dítěte mladšího 15 let zavázat se k plnění smluvní pokuty** (pod sankcí zdánlivosti).

Dalším nástrojem ochrany nezletilého v soudním řízení je ustanovení § 10 vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, jež ukládá vedoucím soudních kanceláří, aby zajistili vyvěšení seznamu všech věcí projednávaných v daný den na dveřích jednacích síně, přičemž tento seznam obsahuje jména a příjmení jen účastníků či obžalovaných starších 18 let. **Jména a příjmení nezletilých účastníků se tedy neuveřejňují**. Okrajově lze dodat, že zásada ochrany osobních údajů mladistvých obviněných je explicitně zakotvena i v ustanovení § 3 odst. 5 ZSVM.

3.2. Zamýšlená právní úprava a úvahy *de lege ferenda*

Po přečtení sumarizace v předchozí kapitole lze nabýt dojmu, že právních nástrojů k ochraně nezletilého v civilním procesu máme k dispozici více než dost. Přesto bylo na mnoha místech v této práci demonstrováno, že se nezletilí účastníci neustále potýkají s celou řadou komplikací, které mohou mít fatální dopady na jejich životy.

Za nejpalcivější problémy obecně považuji nedostatečné zapojování dětí do rozhodování, rezignaci na zjišťování názoru dítěte a dále tolerování nevyhovujícího či toliko formálního zastoupení dítěte. Tyto excesy mají velmi závažné následky především (nikoli výlučně) ve sporných řízeních, v nichž nezletilý vystupuje v pozici žalovaného.

Nalézací řízení sporné, vykonávací řízení

Předně je potřeba trvat na tom, aby soudy důsledně dohlížely na kvalitu zastoupení nezletilého – zda zástupce vykonává svou funkci řádně a v nejlepším zájmu dítěte. Zároveň je

nezbytné, aby bylo v každém individuálním případě posouzeno, zda má být **dítě o probíhajícím řízení informováno** či do **řízení přímo zapojeno**, a to včetně zmiňovaného doručování.

Stran odborné úrovně procesního zastoupení nezletilého žalovaného či povinného se nabízí úvaha *de lege ferenda*, zda by nebylo racionální uzákonit povinnost předsedy senátu jmenovat takovému nezletilému **vždy opatrovníka – advokáta** (nebo alternativně **ochránce práv dětí**).

K důkladnější ochraně práv dětských dlužníků by mohl přispět také **zákaz vedení exekučního řízení** proti nezletilým. Povolen by byl pouze soudní výkon rozhodnutí, o němž by rozhodovali ti soudci, kteří mají na rozdíl od většiny soudních exekutorů zkušenosti s nezletilými účastníky. Co je však ještě důležitější, nezletilému by se dluh skokově nenavýšoval o další horentní sumy v podobě nákladů soudního exekutora. Jinou možností, jak eliminovat situace, kdy příslušenství dluhu mnohonásobně převyšuje jistinu, je **nepřiznávání úroků z prodlení**, které věřitel požaduje za dobu, kdy nezletilý dlužník nebyl plně svéprávný, s výjimkou případů, kdy by takový postup byl soudem shledán jako zcela zjevně nepřiměřený ve vztahu k věřiteli.

Co se týče sporných řízení z pohledu nezletilého žalobce, mám za to, že striktní přístup Nejvyššího soudu, jenž bezpodmínečně vyžaduje přivolení opatrovnického soudu k podání jakékoli žaloby jménem nezletilého, může být v určitých případech příliš přísný. Jako částečné odstranění této tvrdosti by mohlo sloužit **vyloučení běhu promlčecích lhůt u veškerých promlčitelných práv až do doby dosažení plné svéprávnosti**.

Zvláštní řízení soudní ve věcech rodinně-právních

V rodinně-právních řízeních je nezletilé dítě většinou **zastoupeno orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako kolizním opatrovníkem**, což se na první pohled jeví jako nejideálnější varianta, neboť se jedná o orgán veřejné moci³⁸⁴, jehož primárním úkolem³⁸⁵ je právě hájení oprávněných zájmů dítěte či ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Přesto se mohou vyskytovat situace – věřme, že jen ojedinělé – kdy procesní kroky OSPODu neodpovídají nejlepšímu zájmu dítěte.

Jednou z příčin může být skutečnost, že pracovník OSPODu obvykle není osobou s komplexním právním vzděláním v magisterském studijním programu. To se samozřejmě může negativně promítnout do činění nebo naopak neučinění významných procesních úkonů, do obsahu vyjádření jménem nezletilého a podobně. Nastíněný problém by bylo možné překlenout diferenciací pracovních míst v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

---

³⁸⁴ srov. zejména § 4 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 17 písm. a) ZSPOD

³⁸⁵ § 1 odst. 1 ZSPOD

Přesněji řečeno, existovala by **specializovaná pozice pracovníka OSPODu, jenž je oprávněn zastupovat nezletilého v řízení před soudem**. Na uchazeče by byly kladeny přísnější požadavky ohledně odborných znalostí práva (hlavně civilního procesu a rodinného práva) oproti jiným zaměstnancům OSPODu, kteří by v roli kolizního opatrovníka vystupovat nemohli.

Na tomto místě je však nutné zopakovat, že v konečném důsledku je za průběh i výsledek řízení odpovědný soud. Obdobně jako při výslechu účastníků či svědků si soudce musí učinit vlastní úsudek o nestrannosti a důvěryhodnosti OSPODu. Pokud je z průběhu řízení zjevné, že každý z rodičů slepě hájí výhradně své zájmy a že OSPOD v roli kolizního opatrovníka „nepodává stoprocentní výkon“, představuje poslední záruku ochrany nejlepšího zájmu dítěte právě soudce.

Za tímto účelem by soudci měli maximálně využívat možnosti **osobního pohovoru s dítětem**, které je schopno samo zformulovat své myšlenky a sdělit je. **Přímé zjišťování názoru dítěte soudcem** by mělo být vnímáno jako pravidelná součást opatrovnického řízení, nikoli jako nepříjemnost, které je třeba se vyhnout.

Zde se sluší znovu odkázat na názor³⁸⁶ Výboru, že v ČR chybí povinná specializace opatrovnických soudců jak na okresních, tak krajských soudech. Na druhou stranu obligatorní specializace může zejména na menších soudech kolidovat s právem na zákonného soudce v tom smyslu, že může být předem jasné, který soudce bude daný případ rozhodovat. Určitý kompromis lze vidět ve **vyšší motivaci soudců**, například ze strany (místo)předsedů soudů, **k soustavnému prohlubování znalostí v oboru komunikace s dětmi, psychologie, pedagogiky** a podobně.

Neoddiskutovatelným přínosem v rodinně-právní oblasti je i pečlivě propracovaná a koncepčně promyšlená **interdisciplinární spolupráce**. V obvodech některých³⁸⁷ soudů je již nyní zaváděna a aplikována tzv. Cochemská praxe, která byla stručně představena v bodě 2.2.5. Snad lze do budoucna očekávat, že obdobné metody zaměřené na smírné řešení rodinných konfliktů budou rozšířeny do obvodů všech českých soudů.

Ochránce práv dětí

Konečně, k celkovému zlepšení procesního postavení nezletilého by mohla přispět i **činnost ochránce práv dětí**, jestliže by se aktivně vymezoval proti veškerým zmíněným i jiným nešvarům, které nesledují nejlepší zájem dítěte, a přesto se v řízeních objevují.

---

³⁸⁶ Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Podnět Výboru pro práva dítěte ze dne 12. 3. 2020 ve věci dlouhodobě nepříznivé situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví*. str. 1–2

³⁸⁷ srov. např. Městský úřad Třebíč – oddělení sociálně-právní ochrany dětí. *Cochemská praxe* [online]. [cit. 6. 6. 2021]. Dostupné z: <https://ospod.trebic.cz/cochemska-praxe/>

Především v kapitole 1.5 bylo pomocí komparativní metody demonstrováno, že aktuální návrh ZOPD si klade poněkud ambiciózní cíle, protože je potřeba myslet na limity v podobě personálního zázemí úřadu. Nelze si tedy představovat, že zavedení institutu OPD by znamenalo vytvoření jakéhosi duplicitního orgánu sociálně-právní ochrany dětí. To by ostatně ani neodpovídalo povaze ombudsmana jako instituce, která jen nestranně dohlíží na péči státu, ale rozhodně ji nenahrazuje³⁸⁸.

„Existence ombudsmana pro děti má kladný vliv, který je nezastupitelný při boření překážek mezi zájmy dětí a institucionálními a politickými zájmy státu.“³⁸⁹ Lze tudíž předpokládat, že zřízení funkce dětského ombudsmana by bylo větším přínosem hlavně z hlediska **všeobecného monitorování dodržování práv dětí a upozorňování na zásadní pochybení**. Účast OPD v civilním řízení by tak byla spíše doplňkovou agendou a v každém individuálním případě by měla být nějak konkrétně odůvodněná.

Například slovenská komisárka pre deti řešila v roce 2019 podnět otce nezletilého dítěte, které bylo svěřeno do péče matky, přičemž jeho sourozenec byl svěřen otci. Přibližně po jednom roce toto nezletilé dítě uteklo od matky k otci s odůvodněním, že matka se nestará, konzumuje alkohol a chová se agresivně. Okresní soud z nepochopitelných důvodů nevyhověl návrhu otce na svření dítěte do jeho péče a rozhodl, že dítě i nadále zůstane u matky. Odvolací soud si následně vyžádal vyjádření komisárky, osobně dítě vyslechnul, zjistil jeho názor i další relevantní skutečnosti a rozhodnutí prvoinstančního soudu změnil.³⁹⁰

V popsaném případě byla participace komisárky na řízení založena tím, že se na ni obrátili sami účastníci řízení s žádostí o pomoc. Můžeme anticipovat, že obdobně by fungoval i český ochránce práv dětí, ovšem s tím rozdílem, že by nemusel zůstat u pouhého poskytnutí vyjádření na žádost soudu, ale mohl by **do řízení vstoupit z vlastní iniciativy i bez souhlasu soudu**.

Iniciátorem aktivity OPD by však mohl být i sám soud, a to tak, že by dětského ombudsmana jmenoval **kolizním opatrovníkem dítěte**. Jak bylo předestřeno v kapitole 1.5, je žádoucí, aby zákonodárce blíže vymezil, respektive zúžil podmínky, za nichž by dětský ombudsman mohl být do funkce kolizního opatrovníka ustanoven. Nabízí se třeba situace, kdy OSPOD podal podnět k či návrh na zahájení řízení nebo kdy bylo vyhověno odvolání proti usnesení o jmenování OSPODu kolizním opatrovníkem.

---

³⁸⁸ VACULOVÁ, Lucia, Jindřiška SYLLOVÁ. *Ombudsman pro děti a mladistvé: ve státech EU, Norsku a na Islandu. Srovnávací studie č. 1.245.* str. 4

³⁸⁹ tamtéž

³⁹⁰ Úřad komisára pre deti. *Správa o činnosti komisárky pre deti za rok 2019.* str. 29–30

Závěr

Napříč celou prací se čtenář mohl setkávat s nejrůznějšími nástroji právní ochrany nezletilého, které nám český právní řád poskytuje – od obligatorního zastoupení nezletilého, přes participační práva dítěte po vyšetřovací pravomoc soudu v nesporných řízeních. Přesto stále dochází k situacím, kdy jsou práva dítěte porušována a jeho nejlepší zájem není reflektován. Už jen z tohoto důvodu zastávám názor, že orgán ochránce práv dětí má mít v České republice své místo, neboť zde chybí instituce, která by byla apriori nastavena jako „hlídací pes“ specializovaný výlučně na problematiku práv dětí.

Zúžíme-li naši pozornost na civilní proces a postavení nezletilého v něm, lze konstatovat, že po přijetí novely č. 192/2021 Sb. skýtají procesní předpisy dostatek nástrojů navržených k ochraně nezletilého účastníka řízení. Jádro většiny problémů tedy nespočívá v nedostatečné pozitivně-právní úpravě, nýbrž v jejím nerespektování či nepochopení, ať už ze strany zákonných zástupců, (kolizních) opatrovníků, soudů nebo jiných zúčastněných subjektů.

Mám za to, že mezi nejzávažnější nedostatky patří nezapojení dítěte do procesu a nezjišťování jeho skutečného názoru či tolerování nevyhovujícího zastoupení. Za odstranění těchto vad je v konečném důsledku odpovědný soud, nicméně zájem na dosažení blaha dítěte by v první řadě měli mít především rodiče, eventuálně orgán sociálně-právní ochrany dětí. Lze uzavřít, že za porušování práv nezletilých (nejen) v civilním procesu často stojí selhání nějakého lidského faktoru. Toho se sice nemůžeme zcela vyvarovat, můžeme se však snažit nastavit mechanismy, jak tato pochybení eliminovat.

Domnívám se, že řešení bychom neměli hledat v Parlamentu, ale spíše v kancelářích sociálních pracovníků, soudců, mediátorů, v jednacích síních či ve výslechových místnostech, které mají být přizpůsobeny dětským potřebám. Proto jsem přesvědčena, že tím nejpotřebnějším krokem vpřed není koncepční změna legislativy, nýbrž opuštění zavedené „špatné“ praxe. Začít můžeme transparentním a pečlivým výběrem soudců i sociálních pracovníků a poté jejich komplexním vzděláváním, jakož i zaváděním efektivní interdisciplinární spolupráce (například tzv. Cochemské praxe) zaměřené na smírná řešení konfliktů a na přenos odpovědnosti ze státu zpět na rodiče.

Přínos institutu dětského ombudsmana spatřuji zejména v tom, že by zde existoval jediný orgán, jenž by monitoroval činnost všech zúčastněných subjektů, upozorňoval by na excesy, doporučoval by systémová zlepšení a na jejich implementaci by soustavně dohlížel. Přímá účast OPD v civilním procesu by tak měla spíše doplňovat stávající instrumenty v případě jejich selhání.

V práci byly rovněž adresovány některé mezery v současném návrhu zákona o ochránci práv dětí, které by měly být v rámci legislativního procesu přezkoumány a napraveny. Nejprve je

třeba zkontrolovat provázanost s aktuální legislativou a důsledně vymezit pravomoci OPD ve vztahu k veřejnému ochránci práv, státnímu zastupitelství, OSPODu či soudu.

Co se týče konkrétních oprávnění dětského ombudsmana v souvislosti s civilním procesem, dospěla jsem k závěru, že pravomoc podat návrh na zahájení řízení o povolení uzavřít manželství nemá žádné opodstatnění, stejně tak vstupové oprávnění do tohoto druhu řízení se zdá být nadbytečným. Dále, má-li mít OPD možnost přímé participace na řízení o určení a popření otcovství, pak by nemělo být vynecháno ani řízení o určení a popření mateřství. V neposlední řadě by mělo být vyjasněno, zda bude OPD aktivně legitimován k podání návrhu na vydání „speciálního“ předběžného opatření podle ZŘS (nyní může takový návrh učinit jedině OSPOD).

V kapitolách o nalézacím řízení sporném a o vykonávacím řízení, které byly zčásti zaměřeny na problematiku dětských dlužníků, bylo dovozeno, že ohniskem většiny potíží je opět nekvalitní zastoupení nezletilého a jeho nezapojení do řízení. Za chvályhodný počín zákonodárce považuji přijetí novely č. 192/2021 Sb., zejména pak zákaz vydávání platebních rozkazů, rozsudků pro zmeškání a užití fikce uznání proti nezletilým, jakož i obligatorní doručování písemností nezletilým od 15 let věku, i když jsou zastoupeni zákonným zástupcem. Věřím, že tyto změny se časem pozitivně promítnou i do statistik dětských exekucí.

Nad rámec platné a účinné právní úpravy jsem v práci představila i jiné varianty ochrany nezletilých účastníků sporných nalézacích řízení a řízení vykonávacích. V první řadě se nabízí zakotvení zákonné povinnosti předsedy senátu jmenovat nezletilému žalovanému i povinnému obligatorně opatrovníka z řad advokátů (eventuálně ochránce práv dětí). Také by mohla být omezena výše úroků z prodlení u dluhů vzniklých v dětství nebo by mohlo být zakázáno vedení exekučního řízení proti nezletilým povinným (umožněn by byl pouze soudní výkon rozhodnutí). Svědčí-li dítěti nějaké subjektivní hmotné právo, jež je promlčitelné, mohl by zákonodárce vyloučit běh promlčecích lhůt až do dosažení plné svéprávnosti.

Ať už se legislativa týkající se práv dítěte bude do budoucna vyvíjet jakkoli, mohli bychom se všichni zamyslet nad tím, co můžeme pro zlepšení (nejen právního) postavení nezletilých ve společnosti udělat my sami. Protože jak říká známá a zkušená rodinná advokátka Daniela Kovářová: „*Všechno začíná a končí v rodině.*“³⁹¹

---

³⁹¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 296 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7598-711-2. str. XVI

Seznam použitých zkratek

ENOC	European Network of Ombudsperson for Children (Evropská síť ombudsmanů pro děti)
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů
EU	Evropská unie
komisár	slovenský komisár pre deti
LZPS / Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
návrh ZOPD	návrh zákona o ochránci práv dětí (sněmovní tisk 894/0)
novela č. 192/2021 Sb.	zákon č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
NS	Nejvyšší soud České republiky
OPD / dětský ombudsman	ochránce práv dětí
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ / občanský soudní řád	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ / občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ÚPD	Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením č. 104/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů
ÚS	Ústavní soud České republiky
VOP / ombudsman	veřejný ochránce práv
Výbor OSN	Výbor OSN pro práva dítěte
Výbor	Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva
zákon o komisárovi	zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 176/2015 Z. z., o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným

	postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- a) DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 436 s. ISBN 978-80-7552-187-3.
- b) FLEKKØY, Målfrid Grude. *Children's Rights. Reflections on and Consequences of the Use of Developmental Psychology in Working for the Interests of Children. The Norwegian Ombudsman for Children: A Practical Experience* [online]. Belgium: Ghent University Press, 1993, 546 s. [cit. 19. 3. 2021]. ISBN 90-74751-13-X. Dostupné z: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED372831.pdf>
- c) HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1.
- d) HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II: komentář*. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-503-9.
- e) HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 355 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9.
- f) JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha I, § 1–78g občanského soudního řádu. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 535 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7598-366-4.
- g) JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha II, § 79–180 občanského soudního řádu. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 647 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7598-369-5.
- h) JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 3. 2019*. Kniha III, zvláštní řízení soudní. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 1135 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7598-372-5.
- i) JIRSÁKOVÁ, Jitka, Ivana ŠMÍDOVÁ, Edita TRTÍKOVÁ. *Biologie dítěte*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014, 135 s. ISBN 978-80-7290-663-5.
- j) KASÍKOVÁ, Martina, Miroslava JIRMANOVÁ, Jaroslav HUBÁČEK, Vladimír PLÁŠIL, Karel ŠIMKA, Zdeněk KUČERA, Václav NEKOLA. *Exekuční řád: komentář*. 4. vydání.

- Praha: C. H. Beck, 2017, 1143 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-630-2.
- k) KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 296 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7598-711-2.
- l) LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: komentář*. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2380 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-529-9.
- m) PALONCYOVÁ, Jana, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Věra KUCHAROVÁ. *Neúplné rodiny* [online]. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., 2019, 216 s. [cit. 6. 3. 2021]. ISBN 978-80-7416-357-9. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/neuplne-rodiny-incomplete-families/?wpdmdl=7717&refresh=6043e6d8c1e241615062744>
- n) POLIŠENSKÁ, Petra, Radka FEBEROVÁ a Zdeněk STUHLÍK. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte: výklad k právnímu postavení dítěte a výběr z důležitých soudních rozhodnutí v této oblasti*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 346 s. Musíš znát... ISBN 978-80-7598-442-5.
- o) ROGALEWICZOVÁ, Romana, Kateřina CILEČKOVÁ, Zdeněk KAPITÁN, Martin DOLEŽAL a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, 756 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-713-2.
- p) SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *The Little Prince*. United Kingdom: Egmont, 2016, 91 s. ISBN 978-0-6035-7282-1.
- q) SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1601 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-673-9.
- r) SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ, David VLÁČIL, Jiří LEVÝ, Miroslav HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1132 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-788-0.
- s) ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, 256 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-78-6.
- t) ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II, Rodinné právo (§ 655–975). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 25. 10. 2020]. ASPI_ID KO89_b2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

- u) VANDENHOLE, Wouter, Gamze Erdem TÜRKELI a Sara LEMBRECHTS. *Children's rights: a commentary on the Convention on the Rights of the Child and its protocols* [online]. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019, 552 s. [cit. 10. 10. 2020]. Elgar commentaries series. ISBN 978-1-78643-313-8. Dostupné z: <https://ezproxy.is.cuni.cz/login?url=https://www.elgaronline.com/view/9781786433121/9781786433121.xml>
- v) WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.
- w) WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl první, Řízení nalézací: soudy, notářství, advokacie, exekutorské úřady, sporné řízení soudní, nesporná (zvláštní) řízení, rozhodčí řízení, mediace. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s. Student. ISBN 978-80-7502-076-5.
- x) WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní*. Díl druhý, Řízení vykonávací, řízení insolvenční: vykonávací řízení obecně, soudní výkon rozhodnutí, exekuční řízení, způsoby výkonu, způsoby řešení úpadku, mezinárodní a evropské insolvenční právo. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, 374 s. Student. ISBN 978-80-7502-299-8.
- y) WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 226 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7478-829-1.
- z) ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 621 s. Právní učebnice. ISBN 978-80-7380-714-6.
- aa) ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3.

2. Seznam použitých článků

- a) DUNOVSKÝ, Jiří. Úmluva o právech dítěte a práva dětí v ČR. In: DUNOVSKÝ, Jiří a kol. *Dětská práva v praxi: sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech, Třeboň 29.-30. května 2002*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2002, s. 5–15. ISBN 80-7040-606-2.

- b) FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*. 2019, **27**(21), 725–735. ISSN 1210-6410.
- c) FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ, David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl třetí: pohled praktický, morální, procesní, komparační a aktuální návrhy legislativního řešení. *Právní rozhledy*. 2019, **27**(23-24), 807–816. ISSN 1210-6410.
- d) FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl druhý: specifika dětských dluhů vzniklých ze smluv o přepravě osoby. *Právní rozhledy*. 2019, **27**(22), 763–769. ISSN 1210-6410.
- e) HEJČ, Karel. Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji. In: DUNOVSKÝ, Jiří a kol. *Dětská práva v praxi: sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech, Třeboň 29.-30. května 2002*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2002, s. 32–44. ISBN 80-7040-606-2.
- f) HILŠEROVÁ, Eva. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD?. *Bulletin advokacie*. 2014, (6), 31–35.
- g) MELICHAROVÁ, Dita. Postavení nezletilého v civilním právu procesním. In: *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnické dny*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 274–282. Sborníky. ISBN 80-244-1565-8.
- h) MELICHAROVÁ, Dita. Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. *Soudce*. 2008, **10**(7-8), 62–67. ISSN 1211-5347.
- i) ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*. 2019, **21**(3), 1–6. ISSN 1212-866X.
- j) ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35–42.
- k) ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, **26**(8), 267–275. ISSN 1210-6410.
- l) ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. 2017, **25**(23–24), 829–834. ISSN 1210-6410.

- m) WESTPHALOVÁ, Lenka a Renáta ŠÍNOVÁ. Nejlepší zájem dítěte. *Právník* (Praha). 2019, **158**(12), 1091–1108. ISSN 0231-6625.

3. Seznam použitých právních předpisů

- a) Evropská úmluva o výkonu práv dětí ze dne 25. ledna 1996, vyhlášená sdělením č. 54/2001 Sb. m. s.
- b) Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
- c) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- d) Úmluva o noční práci mladistvých zaměstnaných v průmyslu (revidovaná 1948) ze dne 10. července 1948, vyhlášená sdělením č. 460/1990 Sb.
- e) Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. října 1980, vyhlášená sdělením č. 34/1998 Sb.
- f) Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená sdělením č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- g) Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením č. 104/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- h) Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
- i) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- j) Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- k) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- l) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (zrušen k 1. 1. 2014)
- m) Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- n) Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

- o) Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů
- p) Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- q) Zákon č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- r) Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- s) Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- t) Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
- u) Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů
- v) Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- w) Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- x) Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- y) Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- z) Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů
- aa) Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů
- bb) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- cc) Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- dd) Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů
- ee) Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 161/2015 Z. z., civilný mimosporový poriadok, v znení neskorších predpisov
- ff) Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 176/2015 Z. z., o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov

4. Seznam použité judikatury

- a) Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2021, sp. zn. IV. ÚS 3200/20
- b) Nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14
- c) Nález Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3038/16
- d) Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 3655/16
- e) Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09
- f) Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13-2
- g) Nález Ústavního soudu ze dne 14. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 3133/19
- h) Nález Ústavního soudu ze dne 20. 11. 2019, sp. zn. I. ÚS 3135/19
- i) Nález Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 50/18
- j) Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17
- k) Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16
- l) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2007, č. stížnosti 2349/06, Havelka a ostatní proti České republice
- m) Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 26. 4. 1973, sp. zn. 1 Cz 28/73
- n) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 2289/2011
- o) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011
- p) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017
- q) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 26 Cdo 5269/2015
- r) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4531/2018
- s) Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. I. ÚS 241/11
- t) Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 1. 2016, č. j. 4 VSPH 2212/2015-A-33

5. Seznam použitých ostatních zdrojů, včetně internetových

- a) Akademie Havel, Holásek & Partners, s. r. o. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. 2014 [cit. 13. 10. 2020].

- Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/HolasekHavel_Analyza-soucasne-pravni-upravy-ochrany-prav-deti-a-systemu-pece-o-ohrozene-deti-v-CR.pdf
- b) Barnombudsmannen. *About The Ombudsman for Children in Sweden* [online]. Poslední změna 20. 1. 2015 [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.barnombudsmannen.se/om-webbplatsen/english/>
- c) BLAŽEK, Vojtěch. Exekutor zrušil dětem výuku, říká dlužník. Za lockdownu zabavil počítač. *Seznam Zprávy* [online] Seznam.cz, ©1996–2021, Poslední změna: 9. 1. 2021 [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/exekutor-zrusil-detem-vyuku-rika-dluznik-za-lockdownu-zabavil-pocitac-136066>
- d) Česká tisková kancelář. Ústavní soud odmítl návrhy z Plzně, osvojením u partnerů se ještě zabývá. *iDNES.cz / ZPRAVODAJSTVÍ* [online]. Poslední změna 4. 1. 2021 [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/registrovane-partnerstvi-homosexualove-ustavni-soud-soudkyne-obcansky-zakonik.A201222_586698_plzen-zpravy_vb
- e) Český statistický úřad. *Statistická ročenka České republiky – 2020. 4. Obyvatelstvo. 4-9. Rozvody podle počtu nezletilých dětí z manželství a pořadí rozvodu* [online]. 30. 11. 2020 [cit. 7. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/4-obyvatelstvo-1wi8z68bpg>
- f) European Network of Ombudspersons for Children. *ENOC Members* [online]. ENOC, ©2015. [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: https://enoc.eu/?page_id=2469
- g) Haut-Commissariat des Nations unies aux droits de l'homme. *Convention relative aux droits de l'enfant. Adoptée et ouverte à la signature, ratification et adhésion par l'Assemblée générale dans sa résolution 44/25 du 20 novembre 1989* [online]. Office of the High Commissioner for Human Rights, ©1996–2021 [cit. 4. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/fr/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- h) HRUŠÁKOVÁ, Milana. Třetí lekce – Rodina. In: Nostis. *Kurz rodinného práva* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015 [cit. 26. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.nostis.org/rodinne-pravo/1-cast/video/3-rodina/>
- i) IMANIAN, Sara. *Evaluating the Impact of Independent Children's Rights Institutions: A European Case Study* [online]. University of Central Lancashire, 2016. Kvalifikační práce. [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <http://clock.uclan.ac.uk/18639/1/18639%20Imanian%20Sara%20Final%20e-Thesis%20%28Master%20Copy%29.pdf>

- j) *Lapsiasia valtuutettu / Ombudsman for Children* [online]. [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <https://lapsiasia.fi/en/front-page>
- k) Městský úřad Třebíč – oddělení sociálně-právní ochrany dětí. *Cochemská praxe* [online]. [cit. 6. 6. 2021]. Dostupné z: <https://ospod.trebic.cz/cochemska-praxe/>
- l) Obvodní soud pro Prahu 5. *Návrh ze dne 16. 12. 2019 na zrušení ustanovení § 3020 občanského zákoníku, zákona č. 89/2012 Sb. v té části, která zní: „v části první, třetí a čtvrté“ v rozsahu, ve kterém vylučuje aplikaci ustanovení o manželství na všechny otázky upravené v druhé části občanského zákoníku, pro jeho rozpor s ústavním pořádkem podle článku 95 odst. 2 Ústavy České republiky a ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu* [online]. [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/Pl_US_28-19_.pdf
- m) Office of the Law Commissioner. *The Commissioner for the Protection of Children's Rights Laws 74(I)2007 and 44(I)/2014 (English translation and consolidation)* [online]. Nicosia: Printing Office of the Republic of Cyprus, 2014 [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/All/FF195C2AAF4BCC0DC2258343002FA829?OpenDocument>
- n) Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989* [online]. Office of the High Commissioner for Human Rights, ©1996–2021 [cit. 12. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- o) Okresní soud Plzeň-jih. *Návrh ze dne 2. 11. 2020 na zrušení ustanovení § 3020 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v té části, která zní: „v části první, třetí a čtvrté“ v rozsahu, ve kterém vylučuje aplikaci ustanovení o manželství na všechny otázky upravené v druhé části občanského zákoníku, pro jeho rozpor s ústavním pořádkem podle článku 95 odst. 2 Ústavy České republiky a ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu* [online]. [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/Pl_US_108_20_navrh.pdf
- p) *Ombudsman – veřejný ochránce práv* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, ©2012–2021 [cit. 23. 10. 2020]. Dostupné z: <https://deti.ochrance.cz/>

- q) Ombudsman – veřejný ochránce práv. *Historie úřadu ombudsmana* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, ©2021 [cit. 24. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/onas/historie/>
- r) Policie České republiky. *Preventivní informace – Domácí násilí* [online]. Policie ČR, ©2021 [cit. 20. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>
- s) Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. *Sněmovní tisk 894/0 – Návrh poslanců Andreje Babiše, Heleny Válkové a dalších na vydání zákona o ochránci práv dětí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o ochránci práv dětí) vč. důvodové zprávy* [online]. 15. 6. 2020 [cit. 23. 9. 2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=894&CT1=0>
- t) Republic of Croatia – Ombudsman for Children. *Summary Report on the Work of the Ombudsman for Children for 2019* [online]. Zagreb, březen 2020 [cit. 24. 3. 2021]. Dostupné z: <https://dijete.hr/en/reports-of-the-ombudsperson-for-children/>
- u) RŮŽIČKOVÁ, Dagmar. Sežeňte 60 tisíc, jinak odvezu notebook, hrozil rodině s dětmi v době distanční výuky exekutor. *Člověk v tísni Česká republika* [online]. 1. 12. 2020 [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.clovekv tisni.cz/sezente-60-tisic-jinak-odvezu-notebook-hrozil-rodine-exekutor-7236gp>
- v) SEDLÁČKOVÁ, Kristína. *Právní postavení nezletilého v civilním soudním řízení* [online]. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce prof. JUDr. Alena Macková, Ph.D. [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/163584/?lang=cz>
- w) Sekretariát Rady vlády ČR pro lidská práva. *Analýza možností vytvoření institutu ochránce práv dětí v ČR* [online]. 30. 5. 2017 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rjp/aktuality/Analiza_detsky-ombudsman-final2017.pdf
- x) Statistiky – Exekutorská komora České republiky. *Základní statistické údaje* [online]. Exekutorská komora České republiky, ©2009–2020, 11. 11. 2020 [cit. 4. 3. 2021]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>
- y) United Nations – Committee on the Rights of the Children. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)* [online]. 29. 5. 2013 [cit. 24. 10. 2020]. Dostupné z: https://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf

- z) Úřad komisára pre deti. *Správa o činnosti komisára pre deti podľa § 5 odst. 1 zákona č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov za obdobie roka 2016* [online]. Březen 2017 [cit. 24. 3. 2021]. Dostupné z: <https://komisarpredeti.sk/wp-content/uploads/2017/05/spraxxva-o-cxxinnosti-komisaxxra-pre-deti-za-obdobie-roka-2016.pdf>
- aa) Úřad komisára pre deti. *Správa o činnosti komisárky pre deti za rok 2019* [online]. 30. 3. 2020 [cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://komisarpredeti.sk/wp-content/uploads/2020/04/sprava-2019-final-30-3-2020-cpt19-final.pdf>
- bb) VACUĽOVÁ, Lucia, Jindřiška SYLLOVÁ. *Ombudsman pro děti a mladistvé: ve státech EU, Norsku a na Islandu. Srovnávací studie č. 1.245* [online]. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, 2011, aktualizace prosinec 2019, 18 s. [cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?lp=1>
- cc) Veřejný ochránce práv – JUDr. Stanislav Křeček. *Stanovisko veřejného ochránce práv k návrhu poslanců Andreje Babiše, Heleny Válkové a dalších na vydání zákona o ochránci práv dětí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o ochránci práv dětí) (sněmovní tisk č. 894)* [online]. 30. 6. 2020 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Zvlastni_opravneni/Vlada/Stanovisko-detsky-ombudman.pdf
- dd) Vláda ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online]. 3. 2. 2012 [cit. 1. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obz15shuldmeyq&rowIndex=0#>
- ee) Vláda ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů* [online]. 17. 8. 2020 [cit. 3. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyv6mjzgjpw6q#>
- ff) Vláda ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném)* [online]. 15. 6. 2020 [cit. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyv6mjzgjpw6q#>

[cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyf6njyhbpi6q&groupIndex=0&rowIndex=0#](https://www.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyf6njyhbpi6q&groupIndex=0&rowIndex=0#)

- gg) Vláda ČR. *Příloha usnesení vlády ze dne 13. července 2020 č. 716 – Stanovisko vlády k návrhu poslanců Andreje Babiše, Heleny Válkové a dalších na vydání zákona o ochránci práv dětí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o ochránci práv dětí) (sněmovní tisk č. 894)* [online]. 13. 7. 2020 [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIABRKCGSW5>
- hh) Vláda ČR. *Tisková konference k novému zákonu o ochránci práv dětí, 1. června 2020* [online]. Vláda ČR, ©2009–2021, 1. 6. 2021 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-k-novemu-zakonu-o-ochranci-prav-deti--1--cervna-2020--181743/>
- ii) Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Konkrétní návrh řešení ochránce práv dítěte v České republice* [online]. [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Konkretni-navrh-reseni-ochrance-prav-ditete.pdf>
- jj) Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva. *Podnět Výboru pro práva dítěte ze dne 12. 3. 2020 ve věci dlouhodobě nepříznivé situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví* [online]. 12. 3. 2020 [cit. 22. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-Vyboru-pro-prava-ditete-k-opatrovnickemu-soudnictvi-12032020.pdf>

Abstrakt

Jak napovídá název diplomové práce, stěžejním záměrem autorky je seznámit čtenáře se specifiky účastenství nezletilé osoby v civilním procesu, přitom poukázat na komplikace spjaté především s procesní (ne)způsobilostí nezletilých a navrhnout řešení nejpalčivějších problémů, které autorka spatřuje zejména v nevyhovujícím zastoupení nezletilého a v opomíjení participačních práv dítěte. Na konkrétních příkladech je demonstrováno, že k výraznému zlepšení pozice nezletilých účastníků není nevyhnutelně nutné činit radikální zásahy do aktuální právní úpravy.

Ve snaze ozvláštnit toto frekventované téma přináší práce navíc kritickou analýzu připravované legislativy zhmotněné v návrhu zákona, jenž má dát vzniknout zcela novému institutu – ochránci práv dětí neboli dětskému ombudsmanovi, který doposud v ČR jako jedné z mála zemí EU neexistuje. Komparace s jinými evropskými státy tak v textu nechybí.

Návrh zákona svěřuje potenciálnímu ochránci práv dětí mj. pravomoc iniciovat některá zvláštní řízení soudní ve věcech rodinně-právních nebo do nich vstupovat, eventuálně vykonávat funkci kolizního opatrovníka dítěte. V této souvislosti si autorka klade otázku, zda je účast dětského ombudsmana v civilním řízení tím nejvhodnějším způsobem, jak reálně posílit právní postavení nezletilých účastníků, případně jaká další opatření lze za tímto účelem přijmout.

Vedle již avizovaných rodinně-právních řízení se druhá část práce zabývá také účastenstvím nezletilých v nalézacím řízení sporném a v řízení vykonávacím. Na oba druhy civilního procesu je postupně nahlíženo optikou nezletilého žalobce, žalovaného, potažmo oprávněného, povinného. Nezbytnou součástí je i pojednání o fenoménu tzv. dětských dlužníků.

V poslední třetí části je poskytnut celistvý přehled dostupných právních nástrojů ochrany nezletilého v civilním procesu *de lege lata*. Zároveň jsou uceleně rozebrány zamýšlené legislativní změny této oblasti a opomenuty nejsou ani úvahy *de lege ferenda*. Autorka dochází k závěrům, že vznik nezávislého a nestranného orgánu zaměřeného čistě na hájení dětských práv je více než žádoucí, nicméně role ochránce práv dětí v řízeních před civilními soudy by neměla být přeceňována. Naopak bylo ukázáno, že i minimální, zato precizně promyšlené modifikace stávajících procesních pravidel a hlavně zavedené praxe mohou vést k maximálním výsledkům. Prvním krokem je kvalitní a soustavné vzdělávání, jakož i efektivní spolupráce zúčastněných osob.

Klíčová slova: nezletilý účastník civilního procesu, nejlepší zájem dítěte, participační práva dítěte, ochránce práv dětí

Legal status of a minor and the Children's Ombudsman in civil proceedings

Abstract

As the title may indicate, the main author's purpose is to address specific aspects of participation of a minor in civil proceedings, to highlight complications related to procedural (in)capacity of minors and to suggest solutions for the major issues, which the author sees especially in unsatisfactory representation of a minor and in disregard for the child's right to participation. Using concrete examples, it is demonstrated that current law does not need to be modified fundamentally in order to significantly improve position of minors as parties to civil proceedings.

On top of that, in pursuit of livening up this frequent topic, the thesis provides a critical analysis of the Children's Ombudsman bill that may give rise to an entirely new office of the Children's Ombudsman, which already exists in almost all EU member states, however, Czech Republic is not one of them. Therefore, a brief comparative study of several European legislations on Children's Ombudsman will be conducted.

According to the bill, the potential Children's Ombudsman's authority should apply, *inter alia*, to some civil proceedings. Namely, the Children's Ombudsman would be entitled to initiate or participate in vast majority of special court proceedings regarding family matters. He or she could also be appointed as a guardian *ad litem* for a child in such proceedings. In this context, the author poses a question whether the participation of the Children's Ombudsman in civil proceedings is the most suitable means of strengthening the legal position of minors as participants in civil proceedings; alternatively, what are other measures to this effect that may be adopted.

Besides the above-mentioned proceedings concerning family matters the second part of the thesis deals with the topic of child plaintiffs and defendants in civil disputes as well as minors as parties to enforcement proceedings. A phenomenon of child's debts forms an integral part of these chapters.

The final part presents a compact summary of legal instruments of protection of a minor in civil proceedings that are available under the law as it exists (*de lege lata*). At the same time, some intended amendments to relevant current legislation are examined comprehensively. Furthermore, reflections with a view to the future law (*de lege ferenda*) may not be omitted. The author concludes that it is highly desirable to form an independent and impartial body focused solely on the protection of children's rights. Nevertheless, the Children's Ombudsman's involvement in civil proceedings should not be overestimated. It was shown that even minimal but precisely considered changes of the current civil procedure rules and mainly of the common practice might bring

maximum results. The first step is a high-quality and continuous education as well as an effective cooperation of all persons involved.

Key Words: a minor as a participant in civil proceedings, child's best interest, child participation, Children's Ombudsman